

23-án kora reggel a szerbek a 68-as támadásra feleletül általános támadást intéztek. Igen erős tüzzel árasztották el állásainkat és a tartalékokat, 10^hkor a gyalogság több vonalban rohamozott. Első vonaluk jobbára a mi sapkánkban és köpenyegünkben, amit a mi foglyainktól szedtek el. Ez megtévesztette a mi jobbszárnyunk embereit. Azt hitték, hogy a támadásra ment 68-asok jönnek vissza és nem tüzeltek csak 30 lépésről, mikor a roham közójük betört. A jobbszárny rövid kézítusa után meghátrált, mire a betört résen a szerb hátsó vonal is előnyomult. Egy részük az ezred helyén maradt közepe és a 68-asok ellen fordult és visszavonulásra kényszerítette azokat is. Más részük visszavetett századaink nyomában egyenesen tovább nyomult. Hátul azonban már készen állt az ezredtartalék. S bár az is csak későn ismerte fel a szerbeket, idejében megnyitott tüzével visszakergette azokat.

A balszárny, mely előtt nyílt terep volt, tüzével nemcsak megállította és megfutamította a szerbeket, hanem oldalba fogta a tőle jobbra betört ellenséget is.

Ezalatt hátul az ezr. parnok törzsével megállította a visszafutott rajvonalat s rendezve, a ddr. tartalék 11. szddal ellentámadásra indította. Az ezredtartalékkal együtt kiverték a szerbeket és az elvesztett két géppuskát is visszaszerezték. 14^hra minden rendben volt, a szdok megszállották eredeti állásukat.

A magasabb előljárók írásban dicsérték meg az ezredet, amely a 22-24-iki harcok alatt halottakban egy tisztet (Baróthy hgý.) és kb. 80 embert, sebesültekben 11 tisztet és kb. 315 embert veszített. Ezzel szemben a szerbeknek 230 halottja maradt ott visszavonulásuk után, amin kívül maguk is bizonyára sokat temettek el.

A veszteségek egészen megváltoztatták a parancsnoklási viszonyokat. Tényleges tiszt már nem volt az ezredparnokon kívül. Zljparnokok voltak: I. Eglis István tart. hgý., II. Udvardy Ferenc t. fhgý., III. Rhédey Aladár népf. hgý. Szdparnokok: 1. Kolb E., 2. Mándy J., 3. Tyuskay D., 4. Flontás D., 5. Toperczér, 6. Serly, 7. Orosz, 8. Glaser, 9. dr. Bocskay, 10. Jellencz, 11. Jeney, 12. Simsa népf. hgýok. Az ütközetállomány 1745 főre, a századoké 140-re fogyott. Vagyis az ezred a háború eleje óta már kb. 1600 embert veszített. Géppuskás emberünk mind elesett vagy sebesült, a 38. és 68-asok küldtek mindkét

puskához egy-egy kezelőt. Az ezred szárnyaira és tartalékul pedig 68-as századokat kapott.

November 30-án hajnalra az egész szerb hadsereg visszavonult. Embereink örömteljes kíváncsisággal gyülekeztek az üres szerb állások mögött, és éjjelre Vk. Cerljeniben kaptak szállásokat. Egy zlj. előőrsöket állított.

Dec. 1-én megkezdődött az üldözés. A hadosztály először Belgrád elfoglalására indult s az ezred rossz hegyutakon estére a kis Cigani-ba ért. A szerbek azonban önként kiürítve fővárosukat, Arangyelováchoz hátráltak, mire az ezred Belgrád helyett K.-nek vett irányt és Bagrdanban töltött éjszaka után 3-án a saloniki vasútmenti Raljára ment.

Ralján állva maradtunk másnap is, hogy ott várjuk be a szerbeket, akik kiegészítve lefogyott csapataikat, támadásra indultak Arangyelovac felől. De aztán mégis mi előztük meg őket.

Kosmaj és Malavan. Dec. 5—9. (37. vázlat.) 5-én dandárunk Vk. Sopot és Nemenikucén át támadásra indult a Kosmaj hatalmas hegytönkje ellen, amely a szerbek É. szárnyának támaszpontja volt. A napok óta tartó arangyelováci csatát, amelyben a szerbek királyuk jelenléte által sarkalva, erősen szorongatták a mieinket, úgy mint a Macsvában, most is a Krauss hadtest É-ről jövő szárnytámadásának kellett eldönteni.

Ezredünk Vk. Sopottól D., a Rogacko 271[†] nyereg két oldalán, 1200^x kiterjedésben csoportosult a támadáshoz. Első vonalban a III. és I. zlj., a II. a nyereg mögötti völgyben, mint tartalék. Jobbra 38-asok voltak, balra a 14. ddr. csapatai. A szerbek Nemenikucén túl a Misljevác magaslaton.

6-án reggel kezdődött a támadás, amit igen meglátsítottak a szerbek előretolt osztagai. Délutánra az ezred a szomszéd csapatokkal egy magasságban a Rogacko nyereg alatti mélyedést érte el. A balszárnyat a fél II. zlj. hosszabbította meg.

7-én a III. zlj. ddr.tartalékul a Rogacko mögé ment vissza, helyét más csoport foglalta el. 6^hkor indult a támadás. Az ezred balszárnyának iránya Nemenikucétól D. 256[†]on át a Malavan teteje volt. Az ezred tartalékait a balszárnyon bevetve, délben Nemenikuce D. széléig jutott, jobbszárnyával 800, a ballal 300^x-re közelítette meg a szerbeket. Itt azonban úgy, mint a szomszéd csapatok is, megakadt és a II. zljban nagy hé-

zag nyílott, minek kitöltésére estére a ddrtartalékból kapott egy szdot.

Dec. 8. volt népfelkelő ezredünk legdicsőségesebb napja. Ez lehetne az emléknep, ha megülné valaki. Győzelmes rohamokban foglalták el a derék népfelkelők a Kosmajt és a Malavant. Reggel 4^h30kor indult meg a támadás. Az I. és II. zljak Nemenikucétól az országút mentén nyomultak elő és a szerb állásokba betörve, kézitusával foglalták el azokat. A szerbek futva menekültek, 60 emberük foglyul esett. Az ezred akkor a ddrtartalékból egy III. zljbeli szdot kapott s a 38-asokkal előnyomulva, az I. zlj. 9^h30ra a Misljevacra, a II. zlj. az országúttól K. a Kosmajra nyomult elő s onnan is kiverte a szerbeket. De mert az utóbbi zlj. magában túlságosan exponálva volt, hátrább rendelték az országút mentén a Tresija mhn. mellé.

14^hkor a ddrpság elrendelte a Kosmaj birtokbavételét. Az ezred megkezdte az országút mentén a támadást. 15^hkor a Malavan felől nagy lárma hallatszott; a szerbek által követve 38-asok vonultak visszafelé. Erre az ezredparnok a II. zljat az ezr. tart. két századával a Malavan ellen rendelte. Így a Malavan ellen, annak Ny. lejtőjén 6 század nyomult elő, erős harcban hátraszorították a szerbeket és éjjelre azoktól pár száz lépésre ásták be magukat.

Az I. zljnak 15^h45kor a Misljevacról először csak két szda indult a Kosmaj ellen s annak É. lejtőjén az erdőben ellentámadást kapott. De azonnal rohammal felelt és a Kosmaj tetőre szorította vissza a támadó szerbeket. 16^h45kor még egy ellentámadást kellett visszaverniök s ez után 300^xre a tetőtől beásták magukat. 17^h30kor az I. zlj. másik fele is odaérkezett s így éjjelre az ezred 6 szda a Malavanon, 4 a Kosmajon volt, mindkét csoport közvetlenül a tetőn levő ellenséges állások előtt. A Kosmaj és Malavan közti háton a 2. szd. egy szerb ágyut zsákmányolt, amelyet hátra is szállított az éj folyamán.

A III. zlj. tartalékban maradt két szda reggel a ddr. jobbszárnyára ment és 68-asokkal és 1. népf. ezredbeliekkel az Ornice magaslatot rohamozta meg; kézitusában elfoglalta s tartotta, míg másnap a visszavonulás elrendeltetett.

Dec. 9-én, az ellenséggel közvetlen szemben töltött éjszaka után az ezred sürgősen kérte, hogy a Kosmaj és Malavanon elszigetelten álló zljai erősítést kapjanak. Nem kaptak. A II. zljat már reggel támadták a szerbek. A zlj. délutánig tartotta

magát. Lőszere elfogyván, már az előző nap zsákmányolt szerb puskák töltényeit is kilőtte; de abból is kifogyott és délután egy erős támadás elől vissza kellett vonulnia Nemenikuca felé.

Az I. zljat a Kosmajról már reggel leszorították. A zlj. Tresija körül állt meg s attól K. harcolt egész nap a túlerő ellen: Petár király s a trónörökös erőltetett menetekben hozták erősítésül a Timok ho. ezredeit. Fél III. zljunkat az Ornicérol már reggel kivonták, hogy másutt segítsen. De minden erőfeszítésünk hiába volt. Az arangyelováci csata már 8-án eldőlt, főerőinknek onnan már Valjevóig kellett visszavonulniok. Ki kellett üríteni egész Szerbiát. 16^h30kor az ezred is megkezdte a visszavonulást a 14. ddr. többi csapataival.

10-ére forduló éjjel háborítlanul ment vissza ezredünk Raljára s attól É. a Ravni gaj tetőn ásta be magát.

A Kosmajért vívott harcokban szenvedte az ezred legnagyobb veszteségeit. Elesett Kozák András t. hgy., az I. zlj. parnoka, sebesült 11, eltűnt 7 tiszt; a legénységből 4—500 fő volt a veszteség. Az ezrednek 700 puskája maradt, a Kolubara óta kb. 1000 embert veszített. A Ravni gajon már csak egy zljat tudott alakítani, melynek Rhédey npf. hgy. volt a parnoka. A géppuskákat nem lehetett használni, kezelőlegénysége mind elesett.

Szerbia kiürítése. A Ravni gaji állást erősen ki kellett építeni, mert Belgrádot Szerbia kiürítése mellett is meg akartuk tartani. 11-én már közeledtek a szerbek. 11^h körül tüzérségük erős tűz alá vette az állásokat. Délben a gyalogság is előnyomult Parcani felől, de tüzelésünk miatt nem tudott közel jönni, visszavonult.

12-én a szerbek áttörték a jobbra levő 21. Ldw. ho.-t, jobbszomszédaink is visszamentek az új folyamán. Ezredünk egyelőre helyén maradt, 13-án azonban hátrarendelték. Először a vasút mellett, aztán a belgrádi úton vonult hátra s az egész ddrrel tartalékul állott föl az Avala hegy mögött, Belopotocka mhn. mellett. Az esti sötétség beálltával még hátrább kellett menni, Belgrád előkészített hídfőjébe. A 14. ddr. a Jajinci előtti magaslatot szállta meg. Az ezred mint ddr. tartalék egész közel volt a rajvonal mögött s 14-én reggel a szerb tűz éppen úgy érte, mint magát a rajvonalat.

14-én déltájban elrendelték, hogy a belgrádi hídfőt is ki

kell üríteni. Hátról a Száván megkezdődött az átkelés. Erre a szerbek délután erős támadást intéztek az egész hídfő ellen. Jajincinél áttörték a zljunk előtt álló csapatokat, amelyek a mi zljunkon át rendetlenségben tódultak hátrafelé. Ekkor a zlj. a legpéldásabb rendben ellentámadásra ment. Megszállotta a mieink otthagytott vonalát és tüzével feltartotta a támadó szerbeket s ezzel biztosította a többi csapatok hátramenetét.

A sötétség beálltával zljunk is megkezdte a parancs szerinti visszavonulást. Eleinte a szerbek puska- és lövegtüze kísérte, de a Loudon-sáncokban levő tart. csapatok előtt megszünt az üldözés. A zlj. rendezkedve folytatta az utat Belgrádba, hová már sötét este érkezett. Az utcákon óriási torlódás volt a hidakhoz tolongó csapatok és vonatok között. A holtra kimerült zlj. az utcakövezetre dőlve várta, míg rákerül a sor. 15-én kora délelőtt, a legutolsók között kelt át a pontonhidon, melyet mindjárt azután fel is szedtek az utász csapatok.

A Száva mögött végre pihenéshez jutott a lefogyott ezred, amely a visszavonulás alatt mindössze néhány kimerült lovat és két lőszerkocsit veszített. Dec. 17-én 31 tiszt és 927 fő volt az élelmezési, 21 tiszt és 750 fő az ütközetállomány. Az ezred egyelőre egy zljba alakulva maradt. Kilépett a 7. ho. kötelékéből s ez alkalommal attól a következő búcsúparancsot kapta:

Az 1. és 12. népf. ezredek holnap (dec. 20.) kilépnek a 7. ho.-ból. Ezek a derék csapatok vállvetve harcoltak a hadsereg csapataival, bátran teljesítve kötelességüket.

A Pricinovicsnál, Sabácnál, a Kolubaránál és a Kosmajon elesett hősök sirjai minden időközön át hirdetni fogják a hűséggel állhatatos népfelkelők dicsőségét.

Adja a jövő minden fáradságotokért, minden nélkülözésekért, minden odaadástokért jutalmul a Haza biztonságát az ellenség határtalan kapzsiságával szemben.

Derék népfelkelők! Teljesítsétek kötelességeiteket tovább is olyan derekasan, mint eddig, a 7. hadosztály bajtársai mindig testvérként fognak becsülni benneteket. Isten veletek! Letowsky tábornok.

Most Zimonyban, aztán január 3-ig Uj Pázuán és a közeli falvakban pihenőt kapott ezredünk. Közben dec. 19-én Belgrád alatt a Cigányszigetet kellett volna egy szddal megszállania. De a szerbek erős tüze miatt nem lehetett, éppúgy másodszer sem, mikor Kupinovonál kellett volna az egész zljnak egy kis szigetet megszállani.

Racsa-Martincínél 1915. jan. 5. — aug. 31. 1915. január 5-ére az ezred kilépett a Szerémségi csapatok kötelékéből. Ruman keresztül Mitrovicán túlra ment és a Drina torkolatától a Mandjelos patakig terjedő 25 kilométeres Szávapart biztosítását vette át. A 18. ho.-nak volt alárendelve, amely mögötte retablirozott.

Több mint 9 hónapot töltött itt az ezred teljes nyugalomban. A szerbek úgy kimerültek, hogy azoktól nem kellett tartani. A Szávabiztosítás, amihez az ezrednek 8 ágyúja is volt, őrszolgálatra és járőrözésre szorítkozott. Az ezredtörzs a II. zljjal Martinciban, III. zlj. a középén Paljevina pusztánál, az I. zlj. a jobbszárnyon Racsa körül volt elhelyezve. A hosszú idő alatt az állások teljesen kiépültek, a Szávaparton a tábori- és főörsök részére összefüggő 1. vonal futott, e mögött volt a tartalék támpontszerű 2. vonala. Tisztek és legénység kényelmes fűthető földözékekben laktak, az élelmezés jobb volt mint odahaza. A menetszoddal az ezred csakhamar elérte a hadiállományt. Minden zlj. gp. osztagot kapott s az ezred nemsoká éppúgy volt szervezve, mint a tábori ezredek. Lator szds. lett az I., Dobisz alezredes a II., Zakariás őrgy. a III. zlj. parancsnoka. Május 22-én az ezred ismét a Szerémségi körlet alá került s abban maradt az őszi tartó csendes idők alatt. Közben a II. zlj. július 7-én kivált az ezredből s az olasz harctérre ment. (L. 3. Fejezet.)

2. AZ I. ÉS III. ZÁSZLÓALJ TOVÁBBI TÖRTÉNETE.

Ujból Klenaknál. 1915. szept. 1-én az ezredparságot feloszlatták. A 12. népfelkelő ezred megszűnt létezni. Zászlóaljai azonban fennállottak egyelőre továbbra is.

Az I. és III. zljak Martincitől megint Klenákhöz kerültek a Nikinci védőszakaszba, a 2—2 zljből álló 3. és 6. népf. ezredekhez. (Guha J., és Kirschhofer ezds.)

Azokba olvadtak be, de továbbra is megtartották régi nevüket. Az egyik lett a „3. népf. ezred 12/I.“, a másik a „6. népf. ezr. 12/III. zlja.“

A két zlj. szept. 1-én Martincira, 2-án Voganjra, 3-án Platicevora ment s ott új ezredeikbe lépve, 4-én a III. zlj. 11. és 12. szdai Grabovcinál, a másik két szd. az erdőalszakasz fővédelmi vonalában vette át a szolgálatot. Az I. zlj. a Platicevoi alszakasz

fővédelmi vonalában két szddal készültséget tartott, 2 szd. tartalék volt a faluban.

7-én este Grabovciból a $\frac{1}{2}$ III. zlj. Platicevora került, 10-én az egész III. zlj. Hrtkovciban a fővédelmi vonalat vette át.

Szept. 15-én mindkét zlj. hátrament Nikincibe, hogy egy Száva-átkeléshez készüljön elő. 18-án el is foglalták az átkeléshez kijelölt helyeket, de az átkelés beszünttetett és zljaink 20-án ismét elfoglalták Platicevoban, illetve Hrtkovciban 15-én otthagytak helyüket.

Szerbia és Montenegro meghódításában.

(34. vázlat.)

Szept. 22-én a Nikinci védőszakaszt Schwarz tbk. vette át s a 3. és 6. népf. ezredek azontúl mint Schwarz ddr. szerepeltek tovább. Ezúttal abban a nagy offenzívában, amelyben a Kövess 3. hadserege Mackensennel és a bolgárokkal elfoglalta Montenegróval együtt egész Szerbiát. Az offenzívához a ddr. a Pongrácz tbk. alatt újonnan felállított 53. ho.-ba osztatott s azzal a XIX. hadtestbe (Trollmann altbgy.) tartozott.

Szept. 30-án a Szávapart őrizetét hadtápcsapatok vették át s a ddr. egyesült. A III. zlj. Platicevora, az I. Nikincire, október 1-én mindkettő Subotistére, 5-én Asanjára ment. Az offenzíva a Száván való átkeléssel kezdődött. 6-án este a zljak az átkelőhely közelébe Progarhoz mentek, egy erdősarkon várva, míg rájuk kerül a sor. Okt. 7-én reggel második lépcsőként hajózták át a két zljat. A szerbek nem zavarták az átkelést, mely a Szávának egy félkör alakú kanyarulatában történt, ahol a szerbeknek csak a kanyarulaton túl voltak állásaik Krtinska falu előtt. A kanyarulatot mocsaras erdő borította, melyben csapataink rendezkedése után megkezdték az előnyomulást. I. zljunk első vonalban volt, balra tőle a 3 III. a víz mellett. A 12/III. tart. volt a Szávánál a balszárny mögött. A ködös idő miatt minduntalan meg kellett állni, hogy a csapat rendezkedhessék, az erdőszélen pedig a szerbek tüze állította meg az előnyomulást.

A következő napokon is alig jutottunk előre valamit, a mocsaras talajban nem volt földözék. 9-én a III. zlj. is vonalba ment, felváltotta a 3/III-at s így két zljunk egymás mellé került. A víz miatt pár napig szünetelt a támadás, mialatt a dandár átcsoportosult. I. zljunk 2. vonalba került, a másik tartalékkul kivonatott.

12-én önkéntjelentkezőkből alakítottak rohamszdot, amelybe

az I. zlj. is adott 50 jelentkezőt. Ez a szd. betört a szerb vonalba, de a többi részeknél a víz miatt most se haladt a támadás.

14-én a III. zlj. az I. helyére, emez pedig az 1. vonalba ment; már csak állást építeni, mert a támadás egészen megfeneklett. Sőt 17-én a talajvíz emelkedése miatt — a szerbek elárasztották a terepet — az állásokat is ki kellett üríteni, mert a fedezék bedőlt. Végül a szerbek az őket máshol ért vereség miatt itt is visszavonultak. Lezárultak a Szávamenti harcok, amelyekben a 2 tizenkettes zlj. 7 tisztet, kb. 50 halottat és 300 sebesültet, kb. 100 eltűntet is veszített. Az I. zlj. útk. állományában 22 tiszt és 673 ember, a III-nál 13 tiszt, 541 fő maradt.

A ddrnak egyelőre az átkelésnél használt Száva-átjárót kellett biztosítani. Az I. zlj. 18-án a Krtinska előtti hídfő vonalnak a Szávaig terjedő bal felét, a III. zlj. a keletre levő szomszédos kanyarulat előtti hídfőt szállotta meg. Másnap az I. zlj. Progarra, pihenőbe ment, a III. pedig 20-án kitolta a figyelővonalat Mislogjin felé.

Most egy hónapig tartó olyan időszak következett, amelyikben nem sok volt a harc, de annál nehezebb volt a szakadatlan menetelés a rossz, esőtől felázott, később pedig nehéz, járatlan hegyi utakon. A vonatok elmaradtak, nem bírták követni a gyors tempójú előnyomulást. Szabad ég alatt kellett tölteni az éjjeleket is, a kifáradt csapatok nem pihenhettek igazán, mert ahol lehetett volna is, a nyomorúságos falvakban helyszűke miatt nem jutottak fedél alá.

A Schwarz ddrnak a Köves hadsereg jobb szárnyát kellett biztosítani, egyelőre a Drina-Kolubara között. 21-én a III. zlj. Mislogjin körül biztosított a Kolubara mentén Ny. felé; a ddr. főcsapata, benne az I. zlj. is Mislogjinban táborozott. Okt. 22-én Konaticára, 23-án attól D. haladt a ddr., a III. zlj. a Kolubara mentén szintén tovább tolt a biztosító őrszeit. 24-én Vk. Cerljenin vonulva át, ahol egy év előtt az ezred véres harcot vívott, a két zlj. a ddr. többi részeivel Vreociban ütötte fel táborát.

25-én Zupanjac, másnap és 27-én pihenővel Todorindo volt az éjjelezőhely, ahol az I. zlj. fele a Ljig folyóig s faluig kiküldve tartotta fenn a hadsereg többi részeivel az összeköttetést. 28-án Slavkovicén az I. zlj. harchoz fejlődve zárta el a délre vivő utat, 29-én mindkét zlj. a főcsapatban, Banjanin pihent. Okt. 30-án Drenova körül találjuk népfelkelőinket, ahol 3 napig maradtak bevárni az elmaradt vonatot.

Nov. 2-án a Gorijevnica körüli hegyeket elérve, 3. és 4-ikét a zljak Cačak körül hadt. tartalékként töltötték a városon túl harcoló ho. mögött. Másnap a ddr. Cačakról Ny.-nak fordult Pozega felé. Pakrovácra érve, ott kellett tölteni a következő napot is, mert Cačaknál komoly fordulatot vett a harc. De csak rövid időre. 7-én már folytattuk a menetet Rogaca felé, miközben megint elmaradtak a lovak a rossz hegyiút miatt. Csak 8-án érték el a zljak a Rogaca alatti hegyeket. 9-én Kotraza Vuckovicára, 10-én ismét az úton hálva, 11-én Zaricire, 12-én az Okolista hatalmas hegytöncre értek el. Ez már vad vidék volt, sziklás, néhol erdős óriás hegyek, ahol az ellenségnek minden zúg védelmet adott s ahol roppant fáradságos lett volna a menet ellenség nélkül is.

13-án, a régi szerb-török határon Javor előtt, a Karagyoryev sanac hatalmas gerincén montenegróiak álltak a ddr. útja elé. A ddr. támadáshoz csoportosult. A III. zlj. a 6. ezr. közepén az út mentén nyomult elő, délben a tartalék I. zlj. a jobbszárny meghosszabbításában Stragocina elfoglalására indult. Tüzelésünk elől az ellenség visszavonult, de 4 km-el hátrább az Ukocenica erdőszélen ismét megállt. Másnap erősítéseket is kaptak, ellentámadásokat intéztek s a mieink csak igen lassan jutottak előre a sziklás terepen, ahol fődözéket ásni nem lehetett s ahol ember és málhásló is nem egyszer zuhant és veszett a mély hasadékok közé. Délután a III. zlj. már alig pár száz lépésre volt az ellenségtől s az I. zlj. is megközelítette azt.

15-én a III. zlj. elérte az erdőt és ott várt elmaradt szomszédaira. Az I. zlj. elfoglalta Stragocinát és a Cemernica hegyre húzódtott ellenség ellen fordult; de annak is be kellett várnia az elmaradt szomszédokat. 16-án hajnalra az ellenség visszavonult. A III. zlj. az elhagyott állásokon túl levő Biljevina hegyet szállta meg, 17-én pedig óriási hóviharban vonultak be zljaink Javorba, hogy valamennyire pihenhessenek az óriás fátadalmak után.

Nov. 18-án Kladnicára ért a ddr., 19-én bevonult Sjenicára, egy megerősített városkába, ahol csaknem egy hónapot tölthetett a megerősített offenziva után. A két zlj. a városban laktáborba szállt, de nem sok pihenője volt.

20-án a dandár biztosítására I. zljunk ÉNy. felé, félzljjal Grn. Lopize, másikkal Bozetic falunál főörsszerű felállítást vett. 22-én a III. zlj. ment előrsre Trjebinski stanovi előtt, az I. Sje-

nicára bevonult. Járőreink Tresnjevia és Ozren vonalában találtak montenegrói csapatokat, járőröket.

Ez az útnélküli karsztos vidék, amelyen összefüggő falvak sincsenek, hanem elszórt házak és házcsoportok, a maga vad világával igen alkalmas arra, hogy benne kis erők nagy csapatoknak is ellenálljanak. A vidékről félig megbízható térkép sincs, tájékozódni igen nehéz. Itt fészkelte be magát a szétvert ellenség és nagy fáradsággal kellett a vidéket tőlük megtisztítani. Csapataink egymás után intézték felderítő előtöréseiket. Rendkívül kellett teljesíteni a századoknak, amelyek kikülönített csoportok támogatására, összeköttetésül stb. kiküldve, utánpótlás nélkül magukra hagyva, ravasz és ellenséges lakosok vezetésére utalva a legnagyobb fáradsalmak és nélkülözések között bolyongtak a rendkívül nehéz sziklás karszt mély hóval borított vad, lakatlan téli vidékein.

Nov. 24-én a III. zlj. hajtott végre Trebinjski stanoviról Tresnjevia felé egy nagyobb vállalkozást. Két szd. Sjenica felől, egy É-ről nyomult elő, egy pedig az Ozren felé tüntetett. Az ellenség visszavonult a zlj. elől, amely megszállta az elhagyott állásokat s az Ozrent és másnap Sjenicára bevonult.

26-án az I. zlj. váltotta fel a III-at, 29-étől a III. állított előőrsoket; dec. 2-án újból az I. zlj. ment elő.

Dec. 3-án az I. zlj. 1. és 3. szda más két 3. ezredbeli félzljjal Tresnjevia ellen intézett vállalkozást. Félzljunk mint baloszlop indult Trebinjski stanoviról. Dél felé érte el Tresnjevia közelét s miután a többi zlj. az előttük volt szakadékok miatt nem mehetett tovább, 14^hor K. felől magában támadt a falura. Rohammal úzte ki a montenegróiakat s az összerékvirált állatokkal estefelé visszaindult Trebinjski melletti előörsi helyére, ahol még 10-ig maradt.

A szerb hadsereg ez időre nemcsak megverve, hanem teljesen felbomolva, kötelékek nélkül tódult a hegyeken át Albánia felé, hogy Olaszországba vigyék az entente hajók. Szétszórt, lerongyolt, kiéhezett töredékeik maradtak Montenegróban, hogy megadhassák magukat. Sjenicáról különítményeket küldtünk előre, hogy megnyissák az utat a dandár céljául kitéüzött Bjelopolje felé. Egy különítmény Tresnjevicára ment, a 6. ezred, benne III. zljunk dec. 5-én D. felé nyomult elő s aznap a már Montenegróban levő 1500 méteres Cerni vrhet érte el. 6-án PozeGINjénél harcolnia kellett a montenegróiakkal, akiket 8-án

zljunk D. Koritáig üldözött. 10-én — amikor az I. zlj. előrs helyéről Sjenicára bevonult, — a III. zlj. felderített és másnap sikerült D. Koritát elfoglalnia. A szerbek nagy tömegben adták meg magukat. A 6. ezred 500, a Tresnjevicán át előnyomuló különítmény a következő napokon 9607 szerbet ejtett foglyul.

Dec. 15-én a III. zlj. Bjelopolje felé fordulva már Kovacicére ért, a Tresnjevicai különítmény is Bjelopoljéhez közeledett. Erre a ddr. hátul maradt részeivel az I. zlj. is elindult Sjenicáról és 16-án Bare-re, a III. zlj. ugyanakkor Bjelopoljébe bevonult. 17-én az I. zlj. is bevonult Bjelopoljébe, illetve a közvetlen mellette levő Roznikra; 19-én a városban, 24-én a közeli Rasowon nyert elhelyezést.

Ujév után folytatni kellett Montenegro megtisztítását. Január 3-án az I. zlj. Zminjacra, a III. zlj. a 6. ezreddel másnap Sahovicire, onnan 5-én D. irányba Lepenacra ment. 6-án a III. zlj. a Mojkovactól K. levő magaslatot foglalta el, 8-án pedig attól D. levő magaslatokról üzte el a montenegróiakat, akik nem is harcoltak tovább; pár nap múlva letették a fegyvert, velük az ellenségeskedés jan. 17-én beszünttetett. Ezzel hadosztályunk ott feleslegessé vált, más harctérre lehetett küldeni. Népfelkelőink gyalog mentek Szerajevóba, onnan vasúton Bosna-Bródba, majd ismét gyalog Vinkovcára s végül az orosz fronton találtak új alkalmazást.

Január 18-án indultak Bjelopoljéből Szerajevó felé. Sahovici-Babaic-Zuper, Vrulja, Memic-Ljutici, Plevlje, Boljanic, Cajnica, Gorazda, Praca dl., Pale voltak állomásai a 11 napos útnak, amit két-két napi menetre egymás mögött két pihenőnappal tettek meg zljaink. Jan. 27-én érkezett Szerajevóba a III., 29-én az I. zászlóalj; 3 napi pihenő után febr. 2. és 5-én utaztak Bródba, honnan utazómenetben 3—4 nap múlva érték el a Vinkovce körüli laktáborkörleteket.

Az orosz harctéren.

A Styrnél 1916. febr. 16—júl. 7. (1. és 38. vázlat.) A vinkovcei pihenő csak pár napig tartott. A III. zlj. már febr. 9-én, az I-ső 11-én indult vasúton új sorsa felé. Febr. 16. és 18-án Kowelen túl Golubyban volt a kirakás. A Schwarz ddr. — amely azontúl a 128. honvéd ddr. nevet viselte és májustól Guha ezr. alatt állt — a 127. honv. ddrral (pécsi 19. népf. ezr. és más zljak)

tovább is az 53. hadosztályt képezte s most a 4. hadseregbe arra a vidékre került, ahol akkoriban Berestianynál a szatmáriak 12-es honvéd ezrede is a közelben volt. A ho. először mint a Linsingen seregcsoport tartaléka egy hónapig a front mögött maradt. Az I. zlj. Kriwynben, a III. Wolka Radoszynskán laktáborozott, és alapos kiképzésben részesült.

Március 19-én az 53. ho. Czartorysk-Rafalowkával szemben Miedwiezie-Kostiuchnowka közt, a Fáth-hadtest arcvonalába került. A mieink közül csak az I. zlj. ment állásba a 3. ezred jobbszárnyán, közvetlen Miedwieze mellett. Több mint 4 km-t tett ki a zlj. vonala, de az állások már jól ki voltak építve s előttük mocsár képezte a legjobb akadályt. A III. zászlóalj a 6. ezreddel a Maniewiczzy-gorodoki táborban ápr. 12-ig a Linsingen tartaléka maradt. Akkor a 6. ezred is állásba ment a hadosztály jobbszárnyán, közvetlen Czartorysk felett; a III. zászlóalj pedig hadtesttartalék lett a ho. közepén Lisowo előtt. Május végén a 12/I. zljat a 3/I. váltotta fel; zljunk fele ezred-, fele ho.-tartalékul hátrament. Ebben a helyzetben érte őket az 1916. júniusi Brussilow-offenzívából keletkezett Lucki áttörés, amely először csak mellékhullámaival érintette az 53. ho. vonalát. Jún. 7-én támadták meg az oroszok a tőlünk balra álló lengyel légiót, majd a ho. jobbszárnyán levő 6. ezredet. III. zljunk először a lengyelek mögött Wolczeknél volt készültségben, onnan 8-án az I. zlj. felével a 6. ezred mögé ment. Az oroszok erősen szorongatták annak előörsvonalát, s utóbbi félzljnak kellett azt megerősíteni. Az 53. ho. ellen nem is volt több támadás, de a mi zljainknak másutt kellett nehéz harcokat vívnia.

Június 9-én hajnalban az oroszok a hadtest jobbszárnyán Siemkinél átkeltek a Styr folyón, elfoglalták az ott levő Landwehrek állásait. Minden tartalék oda ment. III. zljunk már 3^h30-kor indult s délben a Komarowtól Ny. levő dombokra ért. Ott csoportosultak az ellentámadó csapatok. A III. zlj. a baloszlopot képezte és este igen heves harc után rohammal verte ki az oroszokat. Este Szentiványi szds. zljparnokkal I. zljunk 3. és 4. szda is elindult Siemkihez és éjfél után ért a III. zlj. mögé s mellette a 17-es Landwehrt erősítette meg. Egész éjjel nem szűnt a harc.

10-én hajnalban az oroszok pergőtűz után újból támadtak, különösen a III. zlj. vonalán. Kézitusában kellett visszaverni

megújuló rohamaikat. A véres harcokban délre végül is visszafoglaltuk Siemkit, kb. 1500 orosz foglyul esett.

Alig állt helyre a rend Siemkinél, 11-én hajnalban kevéssel Ny-ra Kopyli mellett Tuman mjrnál a 4. ho. vonalát törték át a Styren átkelt oroszok. Másfél zljunk most odament. Este csoportosultak és 12-én hajnalban kezdték meg a támadást Tuman felé. Tőlük jobbra a Duhcze előtt álló 41. ho. 31. és 32. ezredei támadtak Kontz S. ezr., 12. hgye. parnok vezetése alatt, aki később az egész támadócsoportot átvette s így a 12-es honvéd ezred parnoka alá kerültek az ezred népfelkelői is.

7^hkor zljaink elérték Tumant és azon túl a Kopyli-Tuman közti folyókanyarulat homokhullámaait. A mieinkkel keverve voltak 31-es honvédek, 12-es Landwehrek, 19-es népfelkelők, 49. és 99-es közösök. Délután már jött az orosz ellentámadás, amit visszavertek embereink.

13-án már éjfél után mozgolódtak, majd nehéz lövegek pergőtüze után több heves ellentámadást intéztek az oroszok, de egy sem sikerült. S ezek a támadások napokon át folytak, úgy hogy zljainkat nem lehetett nélkülözni a veszélyes helyen. Első vonalbeli és tartalék szolgálat váltották egymást Tuman előtt, állandóan harcok között, melyekben rendkívül nagy volt a veszteség (Siemki-Tumannál a 1½ zlj. több mint 1000 embere) s melyekben hősi halált halt a III. zlj. parnoka, Zakariás alezr. is. Csak június 30-ra kerültek vissza a zljak Czartoryskhoz, hol elmenetelük óta minden csendben volt. Az ottmaradt fél zlj. előbb a 6. ezrednél teljesített előőrsszolgálatot, aztán tartalékul hátra ment, majd 13-án más ezredbeli szdokkal (Ungard alezr. csoportja) Czartoryskkal szemben a ho. jobbszárnyát hosszabbította meg. A 12/I. zljparság pedig a 3. ezred D. védőszakaszát vette át Miedwieze mellett, ahol az I. zlj. volt eredetileg.

A III. zlj. a 6. ezredhez csatlakozva 2 szddal az Ungard csoport 12/3. és 4. szdaít váltotta fel, másik 2 szda ddr. tartalékul a front mögött maradt. Az I. zlj. bevonult a 3. ezredhez; két század ezr. tart. lett Kostiuchnowkánál, a másik kettő ho. tartalék.

Ez időtől zljaink elnevezése is új ezredeik szerinti lett. Alomány és gazdászatkezelésben megtartották és a sapkán is viselhették a 12-es számot, de különben 3/II. lett az I. zlj., 6/I. a III. zlj. neve.

Július 4-én Rafalowkánál az oroszok erős offenzívát indí-

tottak. Másnap tőlünk balra áttörték a lengyeleket, 6-án már a 3. ezred is ki volt vetve állásaiból. Tartalékban álló zljaink nem bírták visszaverni az oroszokat, délután elrendelték az általános visszavonulást. A 6. ezred, amely akkor a 127. dandárba tartozott, simán tudta otthagyni az állásokat és rendben ért Okonsk elé. A 3. ezred kényszerűségből vonult vissza s nem állt meg csak 7-én Trojanowkánál, kb. 50 km menet után. Délután Okonsktól a 127. ddr. is odaérkezett s ekkor a 3. ezred Trojanowka előtt állást vett, a 6. pedig Czersknél lett tartalék.

A Stochodnál. 1916. júl. 8. — 1917. aug. 24. (39. vázlat.)¹ 8-án a Stochod mögé mentek vissza csapataink. Smolary mellett keltek át a folyón és a 3/II. (12/I.), melynek ezredét csak itt lehetett rendezni, Smolarytól D. a Zajaczowkánál levő vasútig, a 6/I. (12/III.) Zarzecze és Stobychwa közt felváltotta a már ott talált németeket. Azok estére újból előrejöttek, hogy a mieink pihenhessenek. 10-én este azonban véglegesen mi szállottuk meg az állásokat; a 6. ezr. a Stobychwa pataktól a Zarzeczei homokdombokig, a 3. ezr. attól Smolaryg terjedő vonalat. Az állások egy része s az előterep vizes volt, előtte a Stochod sok ágat alkotva, mocsaras, füzes szigetek közt folyik.

Az orosz azonnal tűz alá vette a vonalat. Mindjárt 11-én a 6. ezred parnoka is megsebesült, Ungard alezr. vette át az ezredet; a tüzércsoportparnok elesett. Különösen a zarzeczei dombokat érte erős tűz, ahol az oroszok előbb táb. őrsöket, később nagy csapatokat küldtek át a vizen, erős hídfőt alkotva ott. 13-án a ho. más csapatai átúzták a túlpartra az oroszot, de az megint átjött és megszállta a hídfő vonalát. 17-én 6/I. zljunk a 19. népf. ezred által felváltva tartalékba hátrament.

Július 28-án megkezdődött az oroszok újabb offenzívája, a Koweli csata. Nagy előkészületeket tettek, sok nagykaliberű lövegük, a figyelésre léggömbjük érkezett. Nálunk az I. zlj. (3/II.) még mindig állásban volt az útkanyarulat előtt. Tőle jobbra a 3/I, mellette Smolaryig a 44. Lst. zlj. állt. A 3/II-től É. a 127. ddr. a 19. népf. ezreddel a Stobychwáig terjeszkedett. Az egész 6. ezred, benne a 6/I. hdtartalék.

28-án megkezdődött a pergőtűz, legjobban a mi 3/II. zljunk állásaira. Este az orosz előregyülekezett, mire 6/I. zljunk a 3/II. mögé állt. 29-én pergőtűzzel már 6^hra szétlőtték a 44. Lst. állásait. Most a 6/I. fele ezen zlj. mögé vonult.

¹ A 39. vázlaton az 1916. VIII. 22 „1916 IX. 22”-re helyesbitendő.

A 128. dandárra intézett rohamot zljai a maguk erejéből visszaverték. De az oroszok újból gyülekeztek, miért a 6/I.-nek a 3/II-nél volt két szdából egyik a 3/I-hez, másik a 44. Lst. mögé ment. Így ennél már három szda volt, egy a 3/I. mögött.

16^hkor az oroszok áttörték a 19-eseket, a 3/II. balszárnya szabadon maradt. A szárnyszdot oldalban és hátulról érte a támadás, jórésze fogságba esett, maradványa hátrahajolt. Most a 6.2. szd. a 3/I. zljtől a 3/II. jobbszárnyára sietett, a visszahajlott balszárnyon pedig más tartalékok intéztek ellentámadást. Napokig tartó igen véres harc következett. Landwehrek és bajorok nagy erővel csatlakoztak az ellentámadáshoz, ami azonban alig haladt. Egyes cseh osztagok nem hogy segítettek volna, hanem hátráltatták a támadást. Különösen a zarzeczei dombért folyt sok vér. Az oroszok nemcsak annak támadóit lötték nagykalibélű gránátokkal, hanem a szomszédjában levő 3/II. állásait is.

Aug. 5-én sikerült végre a németek erősen előkészített támadásával visszafoglalni a homokdombokat.

Aug. 7-re beállt a csend, rendeződtek a csapatok. A homokdombot a 3/II-től bajorok vették át, a 3/II.-nek csak két szda maradt elől; a többi tartalék lett a zlj. mögött. A 6/I. zlj. 4. szda a 44. Lst. vonalában maradt, többi három a 44. és 3/I. mögött tartalék.

Aug. 9-én éjfél-től megint elkecseregett dühvel támadták az oroszok ddrunkat és a homokdombon levő bajorokat. Ismételt rohamukat is visszavertük, de megint nagy veszteségünk volt a nem szűnő ágyútűz miatt (15 halott, 46. seb.)

14-én a 6/I. ho. tartalékul hátravonatott, 16-án éjjel pedig felváltotta a vonalban levő 3/I. zljat. Ugyanakkor a 3 II. zlj. is tartalék lett az elől töltött hosszú idő után.

Az előllevő zljak lassanként az előterepről is kiűzték az orosz figyelő osztagokat. Rengeteg orosz hullát kellett eltemetni a dombok körül, amelyek környékén temérdek orosz fegyver és szerelvény stb. maradt.

Szept. 1-én ismét a 3. ezr. ment előre a 6. ezr. helyére. A 3/II. aug. 14-én átadott állásait vette át az útkanyarulat előtt. Most is 7. és 8. szdai voltak elől, 6. szd. a zlj. mögött, 5. szd. a jobbszárnyon levő 44. Lst.-nál tartalék. A front már sokkal csendesebb volt, de az állások tökéletesítésén csak éjjel dolgoztak, mert nappal mozdulni se lehetett az oroszok ébersége miatt. T. i. megint megszállották a folyón inneni hídfőjüket. Annak vég-

leges leküzdésére a 3/II-től balra levő németek szept. 18-án gondosan előkészített hatalmas rohamtámadást intéztek, amit oldalzótúzzal a 3/II. zlj. is támogatott. Ezúttal a siker teljes lett, a németek 1700 foglyot ejtettek és a vízen innen nem volt több orosz.

Szept. 22-én a 6. ezr. felváltotta a Stobychwánál a bajorokat. 6/I. zljunk a ho. balszárnyára Stobychwához került. Igen nagy kiterjedést kapott, mert a balszárnyon a patak melletti mocsárnál csak őrszemekkel kellett figyelni az országot. A 6. ezred közepén s jobbszárnyán 1—1 német zlj. is volt, utóbbihoz csatlakozott a 3/II., amely balra terjeszkedve a homokdombot is tartotta volt.

Zljaink csaknem egy teljes esztendeig maradtak a Stochod mellett. Csendben telt el az az idő, ott már nem voltak hadműveletek. Jól megérdemelt pihenés volt a nyári küzdelmek után, melyekért — éppúgy, mint a Siemki és Tumannál vívottakért — népfelkelőink a legszebb dicséreteket kapták úgy a saját, mint a német legfelsőbb előljáróktól, kiérdemelve utóbbiaktól a „stochodi oroszlánok” nevet. Akkor már nem is népfelkelő, hanem hivatalosan is „honvéd” volt a nevük, régóta ugyanaz volt már az ezred, mint akármelyik tábori.

S ezzel 1916. végével a 12-es népfelkelők története véget is ért. A zljak nem kaptak többé 12-es pótlást, hanem a 3. és 6. ezredből egészítették ki állományukat. S miután az új pótlások sapkáján már nem volt szám, ez az utolsó 12-es kapocs is megszűnt. Alig volt már valaki a tizenkettesekből s megszokták a 12-es név elhagyásával nevezni a zljakat.

A két zlj. azonban új ezrede nevével a háború végéig megmaradt. A Stochod mellől 1917 aug. 24-én az olasz frontra mentek, ahol a tolmeini áttörésben vettek részt, majd a Piavéig előnyomulva S. Dona di Piavénál ismét a 12-es honvédek szomszédságába hozta őket a sors. Azon a vidéken vettek részt az 1918 júniusi csatában s ott érte őket 1918 ősszel az összeomlás ideje is. A hazajövetelnél azonban már alig volt köztük valaki, akinek a 12-es pótzljhoz kellett bevonulnia.

3. AZ ÖNÁLLÓ 12/II. NÉPFELKELŐ ZLJ. TÖRTÉNETE.

Az olasz fronton 1915. júl. 8. — 1916. jún. 3. (26. vázlat.)
1915 július 8-án a II. zljat Martincinál kivonták és vasuton Drenovciba szállították. Az ezredből kilépvé önálló lett és az 1/III., 4/I., 3/II. és 6/I. népf. zljakkal a 19. népf. hegyidandárt alakította meg. (Utóbbi két zlj. helyére került később az ezred másik két zlja.) Szabó Zoltán ezr. lett a ddr. parnoka.

A zljnak teljes hadilétszáma volt; hegyi felszerelést, málhás állatokat és főzöládákat kapott. Az egész zlj. csukaszűrkeben volt és a tábori ezredektől semmiben sem különbözött. Július 24-én vasúton indult az olasz front felé. Parancsnoka Dobisz R. alezr., szdparnokai: 5. Przibislawsky szds., 6. Ring szkv. fhgy., 7. Tarpay tart. fhgy., 8. Székely t. fhgy. (1915. nov.)

Július 27-én Reifenbergen rakták ki a zljat. A fronton még dúlt a 2. Isonzo-csata s még aznap indulni kellett Oppachiasellára, a Doberdo felé. Másnap előbbre, Jamianora ment a ddr. Az isonzói front szélső balszárnyán, Monfalconeival szemben a tenger melletti szakaszba került, amelyben megkezdtük a háborút. A ddr. az 57. ho. kötelékében a VII. hadtesthez, József főherceg alá tartozott.

Zljunk előbb tartalékban maradt, pár nap mulva vonalba ment a ddr. legnehezebb szakaszán, a monfalconei vas. állomással szemben levő Pietra rossán. A hegy, amelyen a zlj. volt, legmagasabb azon a vidéken, az állás elöugrott a vonalból, alig volt 1—200re az olaszoktól s így állandóan tűz alatt tartották, gyakran a legnagyobb kaliberű gránátokkal. És bár az offenziva nem irányult ellene, a zljnak az ott töltött két hét alatt 25 halottja és 3 tiszt, 138 legénységi sebesültje volt. A kavernaélet s az örökös harckészültség is gyorsan apasztotta az állományt, aug. 20-án 963-ból már csak 590 volt a puska-szám, amit egy menetszd. ismét 854-re emelt.

Aug. 28-án a zlj. tartalékul ment a szakasz mögötti 43[†] kavernaiba. Szept. 17-én előbbre küldték a malomhoz, pár nap mulva pedig újból a Pietra rossai első vonalat váltotta fel. Azután ismét tartalék lett, majd október 24-étől 3 héten át ismét a Pietro rossán volt, de most nem a tetőn, hanem balra tőle az úgynevezett nyeregállásban, két magaslat között. Ebbe az időbe esett a 3. Isonzo-csata (okt. 15—nov. 5.) s bár az olasz fő-

támadás ismét nem ide irányult, a zlj. 3 hét alatt kb. 60 halot-
tat és 150 sebesültet veszített.

Nov. 14-én a 19. ddr. a 61. ho. (Winkler A. altbgy.) köte-
lékébe lépett, amelyben a 17. és 29. népf. ezredekkel a 16.
hegyidrr. volt a mienken kívül.

Nov. 15-én a zlj. Brestovicába ment, 4 km-re a front mögé
egy heti pihenőre; nov. 22-én ismét a Pietro rossát vette át.¹
Nov. 27-én két napra a jamianoi 144† barakkjaiba, 29-én a
Pietro rossai völgybe ment ddrtartaléknak. Itt ugyan alig száz
lépésre volt az első vonal mögött, de fedetten, úgy hogy a ka-
vernákban pihenni lehetett, amikor nem lőtt az olasz. Az ott
töltött idő az olasz front legcsendesebb periodusa volt és leg-
hosszabb is; a zlj. majd 2 hónapig ott maradt s utána 1916
január 15-től Seloban, 4 km-re a front mögött egy hónapi pihe-
nője volt.

Február 14-én ismét első vonal következett, most a ddr.
jobbszárnyán Vermiglianoval szemben, Doberdo előtt. Ez is-
mét a legnehezebb szakaszok egyike volt, az olasz síkságra
vezető fűtat zárta el. Febr. 23-án a Pietro rossa és Debeli vrh
közti mély völgybe, aztán március 14-től 2 héten át ddrarta-
léknak a Pietro rossai völgybe ment a zlj., márc. 26-tól a De-
beli vrh 140† vonalát szállotta meg két szdával; a másik kettő
tart. maradt. Ápr. 5-től ismét ddrtart. volt a Pietro rossai
völgyben, de már 9-én a viadukti állást vette át a tenger felé,
ahol a vasút a Pietro rossai völgy felett megy át. Így vándor-
rolta végig a ho. összes állásait, miközben nov. 9-től a 4-ik,
március 11—19. közt az 5. isonzói csatát is ott élte át. Ápr. 22-
től tart. volt a Debeli vrh - Pietro rossa közt és a viadukti állás
mögött, — május 1-től Kostanjevicában pihenő. Először 9 hó-
nap óta oly messze a front mögött, hogy igazán pihenni lehe-
tett. Május 6-án Redipugliánál vette át az első vonalat, Do-
berdo előtt. Május 17-től Oppachiasellán 2 napi s Kostanjevi-
cában egy heti pihenő után a zlj. május 25-én utolsó állásába,
Vermiglianohoz ment, de ott már csak egy hétig maradt.

Az orosz fronton 1916 jún. 14-aug. 4. (40. vázlat.) Június
2-án a ho.-t felváltották és a Doberdóról az orosz frontra ke-
rült. Nabresinán szállt vonatra, s először Laibach-Franzenfes-
tén át déltiroli offenzívánkhoz jún. 5-én Perginére érkezett.

¹ A 26. vázlat S. Michele s a tenger közt jelzett vonalán a szakaszok
helyein be vannak írva az azokban töltött időszakok.

De nem ott került alkalmazásba. A lucki áttörés miatt abba kellett hagyni a déltiroli offenzívát, Luckhoz kellett küldeni minden nélkülözhető csapatot. A 61. ho. is újból vonatra szállt, Innsbruck-Wien-Przemyslen át június 14-én Stojanowra érkezett (1. vázlat) és az 1. hadseregben, Falkenhayn porosz tbk. alatt Luck felé kellett az oroszokat visszaszorítania. Június 17-én Gorochow előtt lovascsapatokat váltott fel s zljunk Skobielkánál ho. tartalék lett.

Másnap támadtunk. Zljunk a tereszkowieci út mentén Tereszkowiecen túl jutott. De mert túl elől exponálva állt, hátravonták a falu mögé. Itt estére balról ellentámadás érte, úgy hogy éjjel Skobielkához vissza kellett vonulnia. A visszavonulás — bár az ellenség nem üldözött — zavart idézett elő s a csapatok erősen összekeveredve szállották meg az elrendelt vonalat.

20-án a zlj. egy 29-es zlj. helyén Mirkow K. szélét szállotta meg, másnap Wierchostawon túl nyomult elő.

22-én Pustomityig szorították vissza az oroszokat, akik Bludow előtt a Pustomity-Szclin közti völgy túlsó oldalán vettek állást és onnan ellentámadásba mentek át. Így hát támadás helyett állásainkat kellett megerősíteni. Június 28-án a zlj. Dabrowánál tartalékba ment; 2 tiszt és 170 embere maradt az öt napi véres harc után.

30-án, egy menetszdot felvéve a zlj. újból Pustomity elé került. Ismét támadtunk, de ismét hiába, mire a lefogyott zlj. másnap Pustomitytól 1 km délre tartalékba került.

Július 3-án Marwitz német tbk. alatt több ho.-nak kellett támadnia. Nekünk Szclin és Mezigorze major elfoglalása jutott és zljunk a ho. balszárnyán Kol. Wilhelminowkától Szclin irányába nyomult elő. 19^hkor rohamot intézett, de a betörés sem akkor, sem később nem sikerült; be kellett ásní az orosz állás előtt.

7-én a zlj. Kol. Szclinhez ment hátra, hol egy menetszd. várt reá. Azzal együtt is csak 3 tisztje, 5 jelöltje és 290 puskája volt; Glockner Róbert 48. gye. szds. lett a parancsnoka.

Másnap a zlj. újból előrekerült Szclin mellé, a majorrál szembe. Már nem támadni kellett, csak az állásokat erősíteni és tartani. 12-én a sofiewkai erdőben tartalék lett a zlj., s egy menetszd. 490 puskára egészítette ki. Ezután szdait a front különböző részein úgy a saját, mint a szomszéd ho. közt osztotta el.

Júl. 16-án az oroszok hatalmas támadással mélyen áttörték a 61. és a szomszédos ho.-okat. Először a balra levő cseh ulánusoknál, majd 3^hkor a ho. balszárnyán törtek át, azután a jobbszárnyon is. Az egész ho. megsemmisült. Az oroszok ezúttal erélyesen nagy tömegekkel nyomultak elő, 4^hkor már 4 km-re voltak a front mögött; a mi zljparságunk még előbb esett fogságba, mint a rajvonal. Zljunkból 107 puska került elő. Júl. első felében 1 tiszt és 230 ember volt a véres veszteség, a 15-iki fogyatéknak magában 8 tiszt és 539 főre ment; legnagyobb részük fogoly.

Július 19-én a megtépázott hadosztályt kivonták, hogy Belz vidékén retabliozva újraszervezkedjék. Zljunk Rusinba került, parságát Puxbaum Jenő szds., a ho-t Grallert Konrád tbk. vette át. Gyakoroltak, menetszdkok jöttek, zljunk 330 puskával két szdba alakult.

Erdélyben és a román határon.

1916 aug. 7—1917 jan. 14. (41., 42. vázlat.)

Békásnál és Parajd előtt. Aug. elején a fenyegető román háborúra való tekintettel a retablirozó ho. Erdélybe ment, hogy szükség esetén azonnal kéznél legyen. A zlj. aug. 4-én Belzen ült vonatra, 7-én rakott ki Csikszeredán és Csik-Delnén laktáborozva folytatta a kiképzést.

Aug. 15-én az 1. hadseregparság vette át Erdélyben az intézkedést. Erdély K. határán a 61. ho-nak kellett elzárni az utakat. 19-én kezdődött a határszolgálat. Csikszereda előtt a 19., a felső Maros völgyében a 16. ddr. állott fel azzal, hogy túlnyomó erő elől lassan vonuljon vissza a felső Maros mentén, illetve a Hargittán át a Maros-Küküllő mentén előkészített „tartós állás” (Dauerstellung) felé. Zljunkat 20-án vasúton Mádéfalváról Gyergyó Sz. Miklósrá szállították. Másnap reggel odaérkezve, tovább indult a Gyilkos tóhoz, hogy elzárja a Békásról a Gyergyóba vezető utakat. Csak túlerő elől volt szabad Gy. SzMiklóson át Parajd felé hátrálnia.

A zlj. román legénysége helyett magyarokat kapott és 17 tiszt, 364 fő ütk. létszámmal tovább is két szdban maradt. A Gyilkostól a határra, GyBékásra ment előre s a szoros közelében lezárta a határbejáratokat.

Aug. 26-án a románok beszüntették a vasúti forgalmat. 27-én este megérkezett a hadüzenet, 28-án 1^hkor betörték Al-

másmezőre. Zljunk megszállta a szorosnál kijelölt s még el sem készült állásait, de már délután vissza kellett mennie a túlerő elől. A Békás felé vezető út két oldalán két napig tartotta a Gyilkos melletti hegyeket. De a románok 1-én Gyimesen át az Oltnál már Csik-Karcfalváig értek el. Ezért zljunk délután jórészt harcolva visszaindult GySzMiklós felé. A Gyilkosnál és a visszamenet alatt már 96 emberét veszítette el. A zlj. pságot Muszik szds. vette át.

Szept. 2-án a zlj. előbb GySzMiklóstól K. állott meg; másnap — teljesen ki lévén téve az átkarolásnak — Alfalura ment vissza s attól K., később a falu mögötti erdőszélen már előkészített vonalban vett állást. Ott volt másnap 4-én is, mialatt a ho. tőle két oldalt 60 km-re Maroshévíznél és Mádéfalvánál tartotta fel a románokat. A zlj. erről mit se tudott, mert az összeköttetés megszakadt és csak 5-én volt helyreállítható. A zljnak a Sikaszó völgyét és a Vaslábra vezető utakat is el kellett zárnia és biztosítani GySzMiklós felé. Ehhez a nagy kiterjedéshez ereje nem lévén, visszament az Alfalutól K. levő állásba. Vele szemben GySzMiklóson 4 zlj. volt, akik megszállották Vaslábot is; 6-án pedig a vasúti töltésre nyomultak elő. Zljunk estére visszament előlök s két napon át az Alfalutól Ny. levő vonalból nézett velük farkasszemet. 9-én délután aztán szemből és D. felől nagy túlerő támadta meg a zljat., amely az átkarolás elől visszavonult 4 km-el hátrább a 869-es csárda vonalába s az úttól É.-ra Tarvész havas 1434[†], délre pedig Bucsín 1277[†] lejtőit szállta meg.

Ekkor Parajdra érkezett az 1. népf. lovasddr. és zljunk erősítésére Maxon ezr. alatt egy lovas és egy lövészsrdot küldött. A lovasszd. 2 gp-val az országút szerpentináira állt fel, a lövészsrd. tartalékul azok mögé. A román támadás 19^hig tartott. Akkorra visszavertük őket s 10-én kora reggel a 240 puskából álló zlj., miután jó kilövése nem volt, ismét előrement alfalui állásaiba. De itt már reggel 6^hkor 3 ezred erős tüzérséggel indult ellene. 10^hkor vissza kellett menni Tarvész-Bucsín közé. Az ellenség ekkorra már oldalába került és tűzben kellett megszállani a Bucsín tetőt. A zljnak itt már csak 200 puskája volt.

Még meg se szállották a Bucsínt, 14^hkor folytatni kellett a visszavonulást. Előbb a Fogadóhoz, 17^hkor a 803[†] lejtőire mentek vissza, hol csendben telt el 11-ike.

12-én egy bosnyák zlj. váltotta fel a 2 heti harcban teljesen kimerült és lefogyott zljat, mely a Maxon csoport tartalékául 2 km-el hátrább a 699[†]-nál pihenőhöz jutott.

A románok nem jöttek előre, sőt visszahúzódtak. Harcszünet állt be, csak a felderítő osztagok csatároztak elől, köztük többször a mi zljunk részei is. Közben zljunk a Maxon csoport jobbszárnyára, az 1011[†] magaslataira került. Itt szept. 18-án oldalból igen nagy túlerő támadta meg. A félzlj. tönkrement, csak 50—60 ember került elő és másnap tartalékba küldve, Sóváraddon nyertek elhelyezést.

Szept. 27-én menetszd. jött 98 fővel és 2 gp-val. Most is csak 151 puska volt, amiből egy szd. és egy 4 gpás osztag alakulhatott. Egyben Siklód lett a tartalék helye.

Szept. 30-án a Maros-Küküllő-vonalba kellett visszamenni. A 12-es szd. Csókfalva és ErdőSzGyörgy között az Örményes állásait szállta meg és visszalépett a 19. ddrba, melynek Berzeviczy ezds. lett a parnoka.

Okt. 5-én a románok — áttörve és megverve a Bőkecs tetőn, — sietve vonultak hátra, a határ felé. Zljunk egy menetszddal 338 puskára növekedve és 2 szdba alakulva, Kőrispatakra nyomult elő, okt. 6-án Etédre, 7-én Enlakán át Pálfalvára, 8-án SzLéleken át Zetelakára érkezett. A 19. ddr. 11-én már Csikszeredán túl üldözte a románokat. A 12-es félzlj. Csikrákosra, 12-én CsSzMihályon át Ajnádra ért s utóvédharc után attól K. a 930-942-891[†]-magaslatokat szállta meg.

Okt. 13-án a zlj. a Tatros völgyben Kápolnapatakát foglalta el, 14-én pedig nehéz hegyitúra után egyik szdával a Popoi 1277[†]-határtetőt, másikkal Gyimes felett az Áldomást és Antalok sarkát vette birtokába.

Gyimesnél. 1916. okt. 14—1917. jan. 14. (42. vázlat.) Okt. 15-én Gyimesnél átléptük a határt. A románok a Palancától K. levő 954[†] és 893[†] magaslatokat tartották megszállva. Ddrunk 10^hkor támadott, viaszorította az ellenséges utóvédeket és elérte a Sugurci és Cotumbától K. levő magaslatokat. A főállás Diaconesci előtt a 908[†] és 727[†] magaslatokon húzódtak; előkészített állások, melyek ellen 16-án folytatódott a támadás. Estefelé volt a roham. Népfelkelőink kiverték a románokat, akikből 2 tiszt és 98 ember fogságba esett.

17-én zljunk a 6/I. zljjal és két tarackkal a visszavonult

ellenség üldözésére indult. Hírszerző különítménye 6^h30kor Goiosánál a 825⁺ felől tüzet kapott, mire a zlj. megkezdte a támadást. Mialatt az előhaladt, a zlj. háta mögött Agasunál az oldalvölgyeken egy ellenséges ddr. becsúszva, hátbatámadta az előllevő Berzeviczy ddr. tüzérségét és tartalékait. Míg a hátul levő 16. ddr. a váratlan támadást visszaverte és az ellenség nagyrészét elfogta, azalatt előllevő zljunkat két oldalról érte erős támadás, úgy hogy az elért vonalból estére a Diaconesci vonalba kellett visszamennie.

18-án újból kezdődött a támadás. A 12-es zlj. ismét a Tatros völgyben nyomult elő. Goiosánál megakadt, de másnap reggel rohammal vették be a falut. Völgycsoportunk üldözve Strojáig jutott, ahonnan délután egy erős támadás elől a Csobános völgyhöz kellett hátramennie. A 12-es zlj. attól É. a 1115⁺ hegyet szállta meg.

20-án a románok minden erejükkel támadtak. Tőlünk É. áttörtek, hátbatámadták és szétugrasztották a mi zljunkat is, amely itt igen sokat veszített. Odaveszett 3 géppuskája s 300 emberéből először csak 50 került elő. Ezek megszállták a goiosai vas. állomástól É. levő hegy oldalát.

21-én Diaconescihez az Arsitei és 980⁺ közé vonták vissza a ho. lefogyott csapatait s a 12-es zlj. a 908⁺ Beleghetu felé eső lejtőire került. Ekkorra már 187 embere gyűlt össze, akikkel 22 -én új támadást sikerült visszavernie.

Okt. 25-én megint támadtunk. Zljunk a vasút mentén visszavetette a románokat és másnap a goiosai templomtól kapaszkodott a 825⁺ felé. El is érte, de nem jutott tovább. A románok újból támadtak és hátraszoritották a zljat. A front többi része is át volt törve, miért a ho. pság elrendelte, hogy a goiosai vas. állomás vonalát kell tartani. Zljunk a goiosai templom feletti hegyet szállta meg s onnan több támadást visszavert.

Ezután pár nap csend volt. A csapatok rendezkedtek, zljunkat Wettengel Rudolf 25. gy. e. örgy. vette át. Az állásokat tartós védelemre berendezve, a Gymest kellett erősen tartani. Okt. 31-én foglaltuk el a Diaconesci végleges állást. Zljunk 2 hétig maradt a 908⁺ felé húzódó árkaiban, jobbszárnya 200^{*}re volt a vasút felett. A több mint két hónapos mozgóháború végét ért, megkezdődött az állásnak nemcsak védelemre, hanem kényelemre való kiépítése is. Nov. 12-én zljunk Agasuban ddr.

tart. lett. Másnap 200 főnyi pótlást kapott és 449 puskájával most már 3 szdot alakíthatott.

Nov. 22-én egy szd. a szomszéd 39. honv. ho-al összeköttesül $\frac{1}{2}$ szddal a jobbszárnytól 3 km-re levő Caruntát szállta meg, két szakasza összekötetés volt az Arsitei és Carunta között. Nov. 28-án az egész zlj. a Caruntára ment és az egész vidéket uraló hatalmas tetővel annak az Arsitei felé ereszkedő nyulványát is megszállotta.

Ekkorra oroszok jöttek a kimerült és lefogyott románok helyére. Bennünket viszont bajorok jöttek megerősíteni s a 61. ho. is a 8. bajor ho. alá (br. Stein altbgy.) lépett. Az oroszok azonnal támadtak, véres harcok kezdődtek megint.

Nov. 28-án az Arsitein álló szomszéd zljat az oroszok megtámadták és hátraszorították: Erre zljunk szárnyszakaszát Kormány zls. saját kezdeményezéséből ellentámadásra vezette. Az ellentámadás a zls. eleste folytán megállt, de nemsokára az egész balszárnyzd. folytatta azt. Azonban Ny. felől átkaroltatván, estére visszaszorult a Carunta felé, melynek előkúpján az oroszok elfogtak egy előretolt szakaszt.

Dec. 1-én a zlj. egyik szda megszállta az oroszok által elhagyott Arsiteit. A zlj. pedig a Caruntán 2 hegyi ágyuja kartácsaival visszavert egy orosz támadást. Másnap az oroszok mindkét szárnyat átkarolva újból támadtak. A zlj. most is visszaverte a rohamot, azonban a két ágyú utolsó töltényét is kilőtte. A zljnak is alig volt már lőszere, ennivalója kifogyott, sem utánpótlás, sem erősítés nem érkezett. Egy új támadást már nem lehetett volna mivel visszavernie. Ezért a zlj. az éj leple alatt 3-án reggelre a mögötte levő Solyomtárra vonult vissza s azt szállta meg.

3-án É.-ről a Sulta völgyből támadtak az oroszok. Zljunk visszaverte őket és későbbi támadások ellen is változatlanul tartotta a Solyomtárt, amíg dec. 13-án felváltották a 225-ös bajorok, kikkel 5. szda 8-án a Piricske ellen intézett támadást. Nov. 30. óta a zlj. két tisztje elesett, 1 eltűnt. Legénységben (600-ból) 166 volt a veszteség.

Dec. 15-ére a harcok véget értek, beállt a téli csend. A 61. ho. a Tatros völgyből eltolódott É. felé. Zljunk a Solyomtárról dec. 18-án Bálványospatakára ment (Gymestől ÉNy.) és 19-én a Slatina hegyháton bajorok állásait vette át. Ide már megint csak 300 emberrel (209 csatár) és 3 gp-val érkezett. Január 7.

és 8-án zljunkat 29-es népfelkelők váltották fel s a zlj. ho. tartalékul Bálványospatakára ment.

Január 14-én a zlj. visszament a Tatros völgybe Palancára, most a 16. ddrhoz. Ott szereplése és létezése is véget ért. Az önálló népf. zljakat feloszlatták, a mienket beosztották a 17. népfelkelő ezredbe s embereit szétszították annak századai között. Ezzel zárult le a kitűnő zlj. története, amelynek vitézei Leonidászokként védték a székely Thermopylét Parajd, majd Gyimes előtt.

UTÓHANG.

Bár nem tartozik a könyv tárgyához, teljesség kedvéért pár szóval még az ezred utódairól is megemlékezünk.

A világháborút követő őszirozsás forradalom után, amikor az ezred az olasz frontról 1918 nov. 25-én hazaérkezett, Szatmáron három zljjal Both őrnagy felállította az új *magyar 12. ezredet*. A legénység — mint az akkori forradalmi lázban szokás lett — december közepén Budaházy Mihály szdst választotta meg ezredparancsnokul.

Az ezred az erdélyi ezredek utód-alakulásaiból felállított *székely hadosztályba* tartozott, melynek parancsnoka, Kratochwil Károly ezredes, a 12. ezred parancsnokságával 1919 február 1-én Holényi János alezredest bízta meg.

A székely hadosztály a Királyhágó vonalában Erdély határán, a 12. ezred Szatmár előtt, Erdőd - Szinyérváralja között a Bükk hegységben zárta el a demarkációs vonalat a románokkal szemben, akik akkorra már egész Erdélyt megszállották. Jobbról az I. zlj. állott Gera őrgy. alatt Erdődnél, balról Bobest alezr. a II. zljjal Remetemezőn, balszárnyával Barlafalunál a Szamosig. A Görgey őrgy. III. zlja Szilágysomlyóra kikülönítve más szakaszba tartozott.

A kommün beállta után április elején a románok megkezdték a terjeszkedést Magyarország felé. A székely hadosztály parancshoz képest lassan engedett nekik, míg nagypénteken, ápr. 18-án Mátészalka előtt megütközött velük. És ezzel két tűz közé szorult. A jóérlmü hadosztály mögött levő vörös csapatok nagyobb ellenségei voltak, mint a szemben levő románok. És miután a hadosztály vörössé lenni nem akart, nem maradt más mint letenni a fegyvert, amit úgy, mint előző ősszel a forradalom, most is a hátul levő felbomlás ütött ki az ezred, a nemzet kezeiből.

Így az ezrednek másodszor is vége szakadt és pedig a *szatmári* ezrednek most már véglegesen.

A trianoni kényszer-béke elrabolta Magyarországtól az ezred területét, a csonka hazában belőle csak Szatmárnak egy pár járása maradt. A véletlen sors azonban úgy hozta magával, hogy az ezred utód-ezrede, ha nem is névben, de legalább szá-

mában a régi ezred számának örököse lett. Ugyanis a kommün után szervezett nemzeti hadsereg, majd az abból megújíhódott honvédség éppen 12. gyalog ezredét állította fel Nyíregyházán s az egykori szatmári ezred területe is ahhoz utaltatott. A Rákóczi Ferenc nevét viselő új 12. ezred részére előd-hagyományozó csapattestül a mi egykori ezredünk is kijelöltetett, hogy fennmaradt hagyományainak, — mint sarj, hagyományörző csapattest — megőrizője, fenntartója legyen.

A régi ezred tagjai 1922-ben tették meg régi ezredük emlékeinek fenntartásához az első lépéseket. A Debrecenben szolgáló egykori ezredtagok ott, 1922 márciusban megtartották az első ezredtalálkozót s a Placzkowice - kozineki győzelem évfordulóján tartandó országos találkozó rendezésére hívták fel a budapesti ezredtársakat.

Így jött létre Budapesten 1922 május 22-én az első nagy ezredtalálkozó, melyen az ezred egykori tisztjei elhatározták, hogy a Placzkowice-kozineki évfordulót, mint ezrednapot minden esztendőben megünneplik, a kapcsolatot az új, utód-ezreddel felveszik és az ezred történetének megírását és az ezred emlékének látható megörökítését is kezdeményezik.

Mindezek valóra váltása a Debrecenben 1926 május 22. és 23-án, az addigiaknál szélesebb keretek között tartott emlékünnepen indult meg. Ez a találkozó az 1915 május 22. és 23-iki Placzkowice - kozineki mellett az 1917 május 23-iki kostanjevici győzelmet is az emléknaphoz alapjául iktatta s a kettős győzelem megünneplésére mint utódját, felkérte a Rákóczi Ferenc 12. honvéd gyalog ezredet is, amellyel akkor vette fel első ízben a rokoni kapcsolatot. Ezen a debreceni találkozóon többszáz régi ezredtaggal, más régi csapatok küldöttségeivel, továbbá a vegyesdandárparancsnoksággal s az új csapatok, valamint Szatmár vm. küldöttségeivel együtt az új 12. ezred parancsnoksága és tisztikara stb. mellett teljes számban vett részt az ezred Debrecenben állomásozó zászlóalja is. Díszszemléhez vonulva ki, részt vett a laktanyája udvarán tartott ünnepi misén s az ott elhangzott ünnepi beszédek után a századok a régi ezredbeli leghangosabb alakult szakasz után végezték a díszmenetet.

Együtt a régi s az új, a múlt után a jövő.

A m. kir. szatmári 12. honvéd gyalog ezred

Harcnapjai

időrendben.

	Támadás		Védelem		Tűzben levő tartalék		Állásban		
	idő	nap	idő	nap	idő	nap	idő	nap	
1914	<i>Korczow</i>	VIII. 28.	1						
	<i>Telatyn</i>	IX. 1.	1			VIII. 31.	1		
	<i>Lipnik</i>	IX. 6.	1						
	<i>Zaborze</i>	IX. 7.	1	IX. 8-11.	4			IX. 8 - 11.	4
	<i>Dobrotyn</i>							IX. 26-3.	8
	<i>Urzejowice</i>					X. 10.	1		
	<i>Jaroslaw</i>	X. 15. 16.	2	X. 17. 18.	2			X. 15 - 18.	4
	<i>Pelkinje</i>	X. 19-21.		X. 22. 23.	2			X. 19 - XI. 4.	17
		XI. 4.	4						
	<i>Bratkowice</i>			XI. 7.	1				
	<i>Bobin</i>	XI. 21-23.	3	XII. 24-26.	3				
	<i>Zakrzow</i>	XII. 9.	1						
	<i>Zablocie</i>							XII. 14.	1
	<i>Wietrzychowice</i>	XII. 19.	1						
	<i>Biskupice</i>	XII. 20.	1					XII. 20 - II. 8.	51
	<i>Zsebrák</i>	II. 20-22.				III. 14-24.	11	II. 19 - 26.	
		III. 21.	4	III. 28. 30.	2			III. 25-30.	14
<i>Maguryczne</i>	II. 26-28.		III. 11. 14.	2			II. 28 - III. 7.		
	III. 3. 7. 8.	6					III. 11-13.	11	
<i>Mikow</i>	III. 9. 10.	2							
<i>Kraglica</i>							III. 31. IV. 1.	2	
<i>Matragora</i>							IV. 2.	1	
<i>Balnica-Solinka</i>			IV. 4.	1			IV. 3. 4.	2	
<i>Kicera</i>	IV. 8-10.	3					IV. 5 - 8.		
							IV. 10 - 12.	7	
1915	<i>Telepóc</i>	IV. 22.	1	IV. 15.	1			IV. 14 - V. 3.	20
	<i>Placzkowice-</i>								
	<i>Kozinek</i>	V. 22. 23.	2					V. 22 - VI. 3.	13
	<i>Jezowe-Pikuly</i>							VI. 6-17.	12
	<i>Rudnik-Ulanow</i>	VI. 18. 23.	2					VI. 23-28.	6
	<i>Urzedow</i>	VII. 5. 6.	2	VII. 7.	1	VII. 16-19	4	VII. 5-7.	3
	<i>Egersdorf</i>	VII. 22.	1			VII. 21.	1		
	<i>Ignatow</i>	VII. 28. 29.	2						
	<i>Garbow</i>	VII. 31.	2					VII. 31-	
		VIII. 1.						VIII. 4-	
	<i>Glinik-Wielkie</i>					VIII. 5-7.	3		
	<i>Ruda</i>	VIII. 11.	1						

	Támadás		Védelem		Tűzben levő tartalék		Állásban		
	idő	nap	idő	nap	idő	nap	idő	nap	
1915	Przegaliny Kusicze Wierzchy-Wojsko	VIII. 14.	1						
	Zamosty-Kamienec Lit.	VIII. 24. 25.	2			VIII. 23.	1		
	Berestiany-Boguslawka	VIII. 26.	1	X. 7. 10.				VIII. 26. 27.	2
	Karpiłowka (1915)	IX. 28.		X. 7. 10.				IX. 29-	
	Kolki (1915)	X. 5. 6. 20.	4	16. 18. 25.	5			VI. 6.	252
		X. 8. 10.	2	X. 9.	1				
1916	Kol. Jozefin Kobcze	X. 22-25. 27. 29. 30.	7	X. 28.					
				XI. 1. 2. 9.	4				
				VI. 7.	1				
		VI. 30.	1	VII. 2. 5.	2			VI. 8-10.	16
	Duhcze Janowka Wielick	VI. 21.	1	VI. 10-17.	8			26-VII. 8.	
				VII. 29.	1			VI. 11-23.	13
1917	Kostanjevica			VII. 31.				VII. 24-29.	6
				VIII. 1. 2. 8.	4			VII. 30-	133
				V. 22-26.	5			XII. 9.	
	Selo					II. 12-25.		II. 26-III. 24.	141
						III. 25-IV. 4.	25	IV. 5-VII. 27.	
	Dona d. P.—Capo Sile Sernaglia	I. 16.	1			IX. 3-6.	4	IX. 10-27.	21
1918	Nervesa	VI. 17. 18. 20.	3	VI. 18-20.	3			X. 27-29.	
	S. Daniel-Mercadelli Conegliano-Sacile			X. 29.	1			XII. 3 - I. 3.	32
	Sacile-Pontafel	X. 31.	1	X. 29-31.	3	I. 15. 17.	2		
								II. 16 - III. 16.	44
						VI. 15. 16. 21. 22.	4	IV. 15-29.	
								VI. 17-20.	4
Orosz fronton 845 nap	42 támadásban	63	29 védelemben	45					
Olasz fronton 716 nap	3 támadásban	5	3 offenzívában	12					
Összesen 1561 nap	45 támadás	68	32 védelem	57	Tűz alatt levő tartalékban	22	Allásban	35	603
						57			313
									916

Az egész háborúban 1561 nap alatt 146 harcnap.

A 12. honvéd gyalog ezred

Veszteségkimutatása és pótlásai.

(Az adatok csak a harcok puskára vonatkoznak, miért azokhoz még 10, sőt több %-ot is hozzá kell számítani.)

(A zárjelben levő fogyatékok mint visszakerültek, a növedékek pedig mint az ezredtől valók, az összegezésbe nem számítanak.)

Hónap	Nap	Növedék		Fogyatékok				Létszám (harcos puská)	Megjegyzés
		mód	szám	távol és beteg	eltűnt	véres vesz.	összes		
Aug.	27							3050	Korcwow (1) Távolvannak: Elmaradtak (vonatnál) 225 Kikül. $\frac{1}{2}$ 5. szd. 150 " $\frac{1}{2}$ 5. szd. 120 " $\frac{3}{4}$ 4. szd. 190
	29			(665) ⁽¹⁾		350	350	2035	
Szeptember	2			(325) ⁽²⁾		110	110	1600	(2) Részben elszakadtak. Telatyn.
	4		(770) ⁽³⁾					2370	(3) Ulhowekben bevonultak a távollevőkből (1. és 2. a.)
	6			(80)	150	250	400	1890	Lipnik
	7			(50)	200	400	600	1240	Zaborze
	12			(100)	(690) ⁽⁴⁾	350	1040	100	(4) Zaborzénél fogságba estek
Október	3	60. m. zlj. (5) (IX. 12-20. között)	900 450) ⁽⁶⁾	332 268			600	850	(5) Ebből 200 fő a táb. ezred puskával felszerelt tisztis- zolgái, lóápolói, gp. stb. (6) Táborig ezr. elmaradtottjai
	19			20	20	160	200	650	Jaroslau
	27			40	82	223	345	305	Pelkinje X. 19-27.
November	4			40	25	110	175	130	Pelkinje XI. 1-4.
	23	IV. m. zlj. XI. 5. ,, 2. rk. szd.	775 500	50		70	120	1285	Bobin
	28			30	600	333	963	322	
	30	Egy rk. men. szd.	340	12			12	650	
1915.									
Február	6	V. VI. m. zlj. (7)	2452	80	40	160	280	2822	(7) Dec. 28. rk. mszd., jan. 2-án 2/V m. zlj., 15-én V m. zlj., 28-án és febr. 2-án VI. m. zlj.
	26			162	50	250	462	2360	Zsebrák II. 19-28. megállapítva 386 halott, 741 seb., 269 elt. = 1596.
Március	1			373	219	877	1469	891	Maguryczne
	9	VII/1. 2. m. szd.	459	129		470	599	751	704 és Maguryczne
	11			100	95	300	495	256	Mikow és visszavonulás a Magurycznére
	14			36		40	76	180	Magurycznéről a Zsebrákra
	22	VII/3. VIII. és 10. ezr. VIII/4.	1121	51	6	87	144	1157	

Hónap	Nap	Növedék		Fogyatéék				Létszám (har- cos puska)	Megjegyzés
		mód	szám	távol és beteg	eltűnt	véres reszt.	összes		
Március	28	2/VIII.	265	177			177	1245	A zlj. 650 fővel ért fel. De bevonulása előtt bevetetett és 385 fő veszteség után jutott az ezredhez.
	29				30	220	250	995	Zsebrák 906
Április	2			47	200	155	402	593	
	7			50	60	33	143	450	Visszavonulás Telepócra
Május	12			45	120	183	348	102	Kicera
	18	IX. és 2/IX.	1390	63		132	195	1297	Telepóc
Június	8			67		450	517	780	Telepóc 788.
	20	X.	700	30			30	1450	
Július	29	Felgyógyultak	48	46		615	661	837	
	12	XI.	623	17		20	37	1423	
Aug.	7			23	200	510	733	690	Urzedow VII. 5. 6.
	8	Két gp. o.	50		325	345	670	70	Urzedow VII. 7.
Szept.	15	XII.	660					730	
	31	Csehek	30	20		120	140	620	Egersdorf és Ignatow
Okt.	3					100	100	520	Garbow
	10	XIII.	620	60		61	121	1019	Ruda-Przegaliny-Wojsko-Zamosty
Nov.	3	XIV. és Rk. szd.	820	107	5	17	129	1710	
	75	Olaszok	83	87	25	276	388	1405	Boguslawka, Karpilowka
Dec.	25	XV.	702	91		180	271	1836	Kolki
	1916.								
Fébr.	29	XVI-XVIII.	2100	670		225	895	3041	Nov. 27. 7/12. Rk. m. szd. Dec. 9. XVI. } mzlj. Fébr. 5. XVII. } Fébr. 29. XVIII. }
	17	XIX/1. mszd.	310	496		130	626	2725	
Június	6	XX/1. mszd.	220	81		30	111	2834	A XX. mzlj. többi része Lucknál önállóan bevette felmorzsolódott
	10			40	32	60	132	2702	Kol. Jozefin
	14	XIX/2. 3. mszd.	507	30	25	477	532	2677	Duhcze VI. 12. 13. = 340 fő Gruziatyn VI. 12-14. (XIX. m. szdok.)
	19	XXI és XXII/2. szd.	572	5		75	80	3169	Duhcze VI. 14-18. A XXI-ből csak 110 fő jött, a többi Lucknál bevette. felmorzsolódott
	25	20/XXII/1.	213	35	570	1488	2093	1289	Duhcze VI. 21. (Veszt. lajstrom szerint eltűntekből elesettek később feltaláltattak)

Hónap	Nap	Növedék		Fogyatéék			Létszám (har- cos puská)	Megjegyzés	
		mód	szám	távol és beteg	eltűnt	véres veszt.			összes
Jul.	24	XXII/1. 2. 20/XXII/3.	709	96		216	312	1686	
Aug.	10	Rendk. szdok	557	61	126	173	360	1883	
Szept.	28	XXIII.	548	150		243	393	2038	
Dec.	3	XXIV/1.	250	260		334	594	1694	
Orosz fronton			18524	4577	3895	11408	19680		
1917.									
Febr.	6	XXIV/2. és XXV.	671	275			275	2096	
Apr.	28	XXVI/1. 2. és XXVII/1.	438	681		110	791	1737	
Máj.	30	XXVII/2. 3.	409	166	59	383	608	1538	Kostanjevica (10. Isonzo cs.)
Aug.	31	XXVII/1. XXVIII. XXIX.	1204	1122		127	1249	1493	
Szept.	30	?	620	395		229	624	1489	
Okt.	31	XXX.	645	306	2	148	456	1678	
Dec.	31	XXXI.	526	518	7	235	760	1444	
1918.									
Január	31			127	67	358	552	892	
Apr.	30	XXXIV. XXXV. XXXVI-ból	816	243	2	65	310	1398	Pótlásban két 11-es és egy 8-as szd.
Máj.	31	50/II. népf. zlj.	618	157		21	178	1838	
Junius	25			75	400	470	945	893	
	30	(1)	942	30			30	1805	(1) Egy-egy 12-es, 11-es és 8-as mzlj. és egy hdtáp-zlj
Aug.	31		194	438		35	473	1526	
Október	29		330	375		39	414	1442	
	29 után				900	400	1300	142	Körülbelöl Conegliano-Sacile
Olasz fronton			7413	4908	1487	2620	8865		
Az egész háboru- ban összesen			25937	9465	5332	14028	28645		

3. Függelék.

A 12. honvéd gyalog ezred

Világháboru alattl zlj.- és ezredparancsnokai

dandár- és hadosztálykötelékei, azok parancsnokaival.

(Az áthúzással jelzett időben az illető kötelékek nem voltak meg.)

		I.	II.	III.	Ezred	Dandár	Had- osztály
		z á s z l ó a l j					
		p a r a n c s n o k			száma és parancsnoka		
1914	Aug.	Stessel Ernő őrnagy	Pataky Lajos alezredes	Koncz Ödön alezredes	Tahy Márton ezredes	40. Tanárky B. ezredes	41. Nikic János altábornagy
	Szept.	Dráveczky szd. Stessel őrnagy	Mészöly szd. Dráveczky szd.	Deseő szd. Mészöly szd.	—	29-3. 96. ddr 4-6. 40. " 6-11. 2. m. ddr	29-3. 8. ho. 4-6. 41. ho. 6-11. 6. lov. ho.
		—	—	—	—	—	—
	—	(esetenként Berényi I. százados)	—	—	—	—	—
	—	zljpság nincs, a zljat az ezr. pság közvetlen vezeti	—	—	Mayer Pál alezredes	40. Tanárky Béla ezredes	41. Nikic János altábornagy
	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
1915	Janár	Berényi István százados	Trajtler Tibor százados	Torma szd.	—	82. Schamschula Rezső tábornok	—
	Február	—	Gera Árpád százados	Pap Ovidius százados	Mayer Pál alezredes	40. Foglár József tábornok	41. Schay Gusztáv altábornagy
	Márc	Torma szd.	Przibislawsky százados	—	Szentgyörgyi L. alezr.	—	—
	Április	Both szd.	—	—	Koszmovszky őrnagy	62. Schamsch.	—
	Május	Koszmovszky József őrnagy	Deseő Lajos százados	—	—	—	14. Csicseric
	—	—	—	Both szd.	Diósy Sándor ezredes	40. Schnetzer Fer. ezredes	41. Schay G. altábornagy 46. Ldw. Urbanszky

												I.	II.	III.	Ezred	Dandár	Had- osztály									
												z á s z l ó a l j														
												p a r a n c s n o k			száma és parancsnoka											
1915	Junius	Koszmovszky József őrnagy	Deseő Lajos őrnagy	Both Gyula százados	Diósy Sándor ezredes	40. Schnetzer Ferenc ezredes	46. Ldw. 8. Fabiny Ddr. önálló	Aug.	—	Koszmovszky József őrnagy	Kéler fhgy.	Horváth István százados	Kéler László főhadnagy	Koszmovszky őrnagy	40. Diósy Sándor ezredes	Szept.										
																	Okt.	Nov.	Dec.	Január	Febr.	Márc.	Apríl.	Május	Junius	Julius
	Majr Miklós vk. százados	Trajtlter Tibor őrnagy	Berényi István százados	Deseő Lajos őrnagy	82. Capp Gusztáv ezredes	40. bárá Benz Ottó ezredes	40. Schnetzer ezredes	82. br. Benz ezredes	Ezred közvet- lenül ho. alatt.																	
										Pap Ovidius százados	Géher Gyula százados	Mihajlov alezr.	Kontz Sándor ezredes	Mihajlov alezr. Géher szds.	Nagy Sándor százados	Vlasits E. százados	Berényi István százados									

		I.	II.	III.	Ezred	Dandár	Had- osztály	
		z á s z l ó a l j						
		p a r a n c s n o k				száma és parancsnoka		
1916.	Auguszt.	Vlasits E. százados	Berényi István százados	Kéler L. fhgy.	Kontz Sándor ezredes	82. Sypniewski ezredes	41. Schamschula Rezső tábornok	
	Szept.	Dugantsi	Gera Á. százados	Jovánovits Szvetozár százados		Márky István ezredes		82. Kontz
		Horváth I. százados						82. Capp ezredes
	Okt.	Gera Á. százados	Berényi István százados					Dugantsi Győző alezredes
		Perczel Olivér százados						40. Capp ezredes
	Nov.	Pap O. százados	Dugantsi	Both Gy. százados		40. báró Benz Ottó ezredes		
		Kattauer	Papp O.					
	Dec.	Dr. Porcs t. fhgy.	Kattauer	Berényi		82. Sypniewski		
			Dugantsi alezredes					
	1917.	Január		Gera Á. százados	Jovánovits Szvetozár százados	Márky István ezredes		40. Benz
		Február	Bohner Zoltán százados	Magda László őrnagy	Gera Á. százados			82. Sypniewski
		Márc.						Jovánovits Szvetozár százados
							82. Sypniewski ezredes	
Április		Berti őr.		Gera Á. százados	Szeifert Sándor ezredes	40. báró Benz Ottó ezredes		
Május		Bohner szd.	Gabányi János őrnagy	Jovánovits Szvetozár százados				
		Berti L. őrnagy		Bohner Zoltán százados				
Junius			Pongrácz S. fhgy.				Przibislawsky Ferenc százados	
Julius		Kéler L. fhgy.						
Auguszt.		Kovács B. százados	Gabányi János alezredes					
Szept.				Szilágyi G. százados				
		Kéler L. fhgy.	Pongrácz S. fhgy.	Kozma t. fhgy.				
			Tóthvárady O. százados					

		I.	II.	III.	Ezred	Dandár	Had- osztály
		z á s z l ó a l j					
		p a r a n c s n o k				száma és parancsnoka	
1917	Okt.	Kéler L. fhgy.	Pongrácz fhgy.				
	Nov.	Both Gyula szds.	Putnoky István alezr.	Cseley Gyula őrnagy	Szeifert Sándor ezr.	40. br. Benz Ottó ezr.	41. Schamschula Rezső altábornagy
			Kozma fhgy. Éber V. ezr.				
			Kozma Sándor népf. fhgy.				
	Január	Nusál B. szds.	Möszl Miklós szds.	Szügyi Zoltán fhgy.	Cseley Gyula alezr.		
				Cseley Szügyi			
	Február	Werner Ferenc alezr.	Veres József őrnagy	Éber V. ezr.	Szeifert Sándor ezr.	81. Benz ezr.	
				Dr. Gáspár t. fhgy.			
	Márc.	Szabó Gy. t. fhgy.	Gáspár fh.	Szügyi Zoltán fhgy.	81. Saeifert ezr.		
				Éber Vikt. ezr.			
	Április	Csresenyés Zoltán alezr.	Papp-Kovács József őrnagy	?	Urváry Lajos ezr.	81. Balassa Béla ezr.	
				Dr. Gáspár István t. fhgy.			
Május	Szabó Gy. t. fhgy.	Tóth Béla fhgy.		Papp- Kovács J. alezr.	41. Sypniewski tbk.		
Június	Szabó Gy. t. fhgy.	Tóth Béla fhgy.		Both Gy. őrnagy	81. Szählender ezr.		
Július					81. Balassa ezr.		
Auguszt.					81. Balassa ezr.		
Szept.					81. Balassa ezr.		
Okt.					81. Balassa ezr.		
Nov.					81. Balassa ezr.		
1918	Január				81. Balassa ezr.		
Február					81. Balassa ezr.		
Márc.					81. Balassa ezr.		
Április					81. Balassa ezr.		
Május					81. Balassa ezr.		
Június					81. Balassa ezr.		
Július					81. Balassa ezr.		
Auguszt.					81. Balassa ezr.		
Szept.					81. Balassa ezr.		
Okt.					81. Balassa ezr.		
Nov.					81. Balassa ezr.		

4. Függelék.

A 12. honvéd gyalogezred
világháboru előtti
zászlóalj,- ezredparancsnokai és előjárói.

	I. (43)	II. (33)	III. (44)	Féldandár	Dandár	Kerületi		
	z á s z l ó a l j							
	p a r a n c s n o k							
1869	Dallos Elek őrnagy	Móritz Sándor alezredes						
1870	Móritz Sándor alezredes							
1871								
1872	László Béla százados (őrnagy)	Dallos Elek őrnagy (alezredes)	Sztankó Samu őrnagy (alezredes)			Boxichevich János ezredes		
1873							Schiffler Fer. ezredes	
1874							Titteldorf József ezredes	
1875							Papp László őrnagy	
1876								
1877	Fülek H. alezredes	Bömches Henrik őrnagy	László Béla őrnagy (alezredes)			báró Mariássy János ezredes (tábornok és altábornagy)		
1878	Hoffmann Győző őrnagy (alezredes)							
1879	Bömches H. alezredes							
1880	Andrássfy Gyula ezredes							
1881	Orgonás Zsigm. százados (őrnagy)	Lukassievits Guidó őrnagy (alezredes)	Kovács Leó őrnagy (alezredes)			Paxy Károly ezredes		
1882								
1883								
1884	Villám Arnold őrnagy	Sieráczy Ágoston százados	Ottó József őrnagy			Szánky Nándor ezredes		
1885								
1886						Memlauer Károly ezredes		
1887				Kovács Leó alezredes				
1888				Papp Emil alezredes	Reviczky I. ezredes			

	I.	II.	III.	Ezred	Dandár	Kerületi
z á s z l ó a l j						
p a r a n c s n o k						
1889	Villám A. alezredes	Sieraczky Ágoston százados	Ottó József őrnagy		Reviczky István ezredes	Paxy Károly tábornok (altábornagy)
1890				Papp Emil alezredes		
1891		Szöke Károly százados	Dobos Kálmán százados (őrnagy)			Pókay János altábornagy
1892	Stovicsek Frigyes százados (őrnagy)			Jekelfalussy Lajos ezredes	Papp Sándor tábornok	Say Győző altábornagy
1893						Bolla Kálmán tábornok (altábornagy)
1894		Kovács Sándor százados (őrnagy)				
1895			Steiner Gábor százados (őrnagy)			
1896	Eötvös Béla őrnagy				Pacor Vilmos tábornok	
1897				Ludmann Gyula ezredes		
1898	Bauer Lajos őrnagy		Kalas Andor őrnagy			
1899		Szentkirályi Ferenc százados (őrnagy)	Bauer Lajos őrnagy		Habrovsky József ezredes	Clair Gyula tábornok (altábornagy)
1900						
1901	Schwent József őrnagy				Vukovic J. ezredes	
1902				Lenz Győző ezredes	Baranyay I. ezredes	
1903			Barkóczy Ferenc százados (őrnagy)			
1904		Császár Géza őrnagy (alezredes)			Kiss Zsigmond ezredes (tábornok)	Jahl Gusztáv tábornok
1905						
1906	Parupka Károly százados (őrnagy)			Csanády Frigyes ezredes		Hoffmann Hugó tábornok
1907			Tanárky Béla őrnagy (alezredes)			
1908		Daubner Samu őrnagy			Nemes Ede ezredes (tábornok)	Lóskay Gábor tábornok
1909	Tihanyi János százados (őrnagy)			Gönczy Imre ezredes		Rónai Horváth Jenő altbgy.
1910			Foglár József ezredes			
1911	Lähne Miksa őrnagy			Schamschula Rezső ezredes	Brabécz Gyula tábornok	Günzl Antal altábornagy
1912	Hunyady János százados (őrnagy)	Pataky Lajos százados (alezredes)	Konez Üdön százados (alezredes)		Lengyel János tábornok	Bartheldy Istv. altábornagy
1913				Schön Sándor ezredes		
1914	Stessel Ernő őrnagy			Tahy Márton ezredes	40 Tanárky B. ezredes	20. h. Csanády Frigyes altábornagy

TARTALOMJEGYZÉK.

Bevezetés. Az ezred békeéveinek története	Oldal 7
---	------------

I. Rész.

A TÁBORI EZRED TÖRTÉNETE.

A) Az orosz háború.

1. AZ 1914. ÉVI NYARI GALICIAI HADJÁRAT.

Mozgósítás	15
Felvonulás	19
A komarowi csatában. Tűzkeresztség Korczownál	22
Telatyni ütközet	30
A Rawaruska-lembergi csatában. Lipnik	33
Rzyczki-Zaborze	36

2. AZ 1914. ŐSZ ES TEL GALICIÁBAN

Visszavonulás Rawaruskától	53
Előnyomulás a Sanhoz	58
Jaroslai átkelés	59
Pelkinie	61
Visszavonulás Krakkó alá	64
Harcok Bobin körül	66
A Dunajec mellett	70

3. A KARPÁTOKBAN

A második kárpáti csatában	74
Zsebrák és Maguryczne	76
Mikow és újból Zsebrák	83
Visszavonulás a határra	91
A húsvéti csatában	94
Harcok a Kicerán	96
Telepóc	99
Gorlice után	108

4. AZ 1915. NYARI NAGY OFFENZIVA

Nyugat-Lengyelországban	110
A Placzkowice-Kozinek győzelem	111
A San-szögletben. Jezowe-Pikuly	124
Rudnik előtt	127

	Oldal
A Tanew erdőségein át	129
Urzedowi csata	130
Az Urzedowi támadás	131
Az Urzedowi áttörés	133
Egersdorfi ütközet	143
Brest Litowsk felé. Ignatowi támadás	145
Garbowi ütközet	148
Przegalinyi ütközet	152
Nagy offenzívánk vége	153
Wierzchy és Wojsko	155
Nikolsk-Zamosty és Kamieneć-Litowsk	156
5. WOLHYNIÁBAN	
Útban más harctér felé	160
Luck körül	161
Berestianynál. Boguslawkai támadás	163
Harcok Boguslawka és Berestianynál	166
1915/16. tél és tavasz Berestianynál	176
6. A STYRNEĽ ÉS STOCHODNÁL	
Visszavonulás Berestianytól. Kol. Jozefin	184
Duhcze előtt. Duhczei orosz támadások	187
Duhczei támadás	194
A. Stochodnál	199
Wielicknél	201
B) Olasz fronton.	
7. A DOBERDÓN	
Új harctéren	208
Kostanjevicánál	210
A 10. Isonzó-csatában	215
Az 1917. nyár Kostanjevicánál	228
Korite-seloi állásokban	229
Tolmeini áttörés ideje	232
8. A TENGER MELLETT	
Az Isonzótól a Piavehoz	234
A Piave-deltában	235
Capo Sile (Bressanin)	239
9. A MONTELLO ALATT	
Sernaglia előtt	243
Nervesa. (A Montello-csatában)	247
Az utolsó nyár és ősz	261
Osszeomlás a vittóriói csatában	263
10. A BEFEJEZÉS.	
Fegyverszünet és hazatérés	269
Statisztikai adatok	271

II. Rész.

A 16. MENETEZRED TÖRTÉNETE.

Megalakulás és felvonulás	274
Przemyslben. Első körülzárás	276
Második körülzárás	280
Na Gorach	280
A menetezred feloszlata	283
Podmazuráminál	284
Attörési kísérlet	286

III. Rész.

A NÉPFÖLKELO EZRED TÖRTÉNETE.

1. AZ EZRED A SAJÁT EZREDPARANCSNOKSÁGA ALATT

Az ezred megalakulása	290
Határszolgálatban. Dunabiztosítás Pancsovánál	291
Szávabiztosítás Klenák előtt	293
A Macsvában Pricinovic körül	295
Az ezred mozgóharcai. Sabác	297
A Kolubaránál (Vk. Cerljeni)	298
Kosmaj és Malavan	300
Racsa-Martincinél	304

2. AZ I. ÉS III. ZASZLÓALJ TOVÁBBI TÖRTÉNETE

Újból Klenáknál	304
Szerbia és Montenegró meghódításában	305
Az orosz harctéren. A Styrnél	309
A Stochod mellett	312

3. AZ ÖNALLÓ 12/II. ZASZLÓALJ

Az olasz fronton	315
Az orosz fronton	316
Erdélyben és a román határon. Békástól Parajd felé	318
Gyimesnél	320
Utóhang	324
1. Függelék. A tábori ezred harcnapjai	326
2. „ A tábori ezred veszteségei és pótlásai	328
3. „ A tábori ezred háborús parancsnokai	331
4. „ A békeezred zlj.- és ezredparancsnokai	335

MELLÉKLETEK ÉS VÁZLATOK.

1. melléklet 1. vázlat A táb. ezred útjai az orosz harctéren	
2.	2. Tűzkeresztység Korczownál
	3. Telatyn
3.	4. Lipnik
	5. Jaroslau

4. melléklet 6. vázlat: Pelkinie	
	7. Bobin
5.	8. A Dunajecnél
6.	9. A Kárpátokban
7.	10. Telepóc
8.	11. Jezowe és Rudnik
9.	12. Urzedow
10.	13. Eggersdorf
	14. Ignatow
11.	15. Garbow
	16. Przegaliny
12.	17. Wierzchy
	18. Wojsko
	19. Kamienee Litowsk
13.	20. Boguslawkai támadás
14.	21. Berestiany
15.	22. A Styrnél és a Stochodnál
16.	23. Duhcze
17.	24. A tábori ezred az olasz harctéren
	25. Isonzónál
18.	26. Kostanjevica és a Doberdo
19.	27. A Piave-deltában
	28. Bressanin
20.	29. A Piavénál
	30. Sernagliánál
21.	31. Nervesa
	32. A Livenzánál
22.	33. A 16. menetezred Przemyslben
23.	34. A népfelkelő ezred a szerb fronton
	35. Sabácnál
24.	36. A Kolubaránál
	37. Kosmaj és Malavan
	38. A 12/I. és III. zljak a Styrnél
	39. " " a Stochodnál
25.	40. A 12/II. zlj. Gorochow előtt
	41. " Erdélyben
	42. " Gyemes körül
26.	A tábori ezred veszteség-grafikonja
"	" állományhullámzási táblázata.

SZÖVEGVÁZLATOK.

Rzyczki-Zaborze 1914. szept. 7.	37
" " " szept. 8—11.	44
Zsebrák 1915. márc. 21.	87
Plackowice-Kozinek 1915. máj. 22.	113

1.vázlat.

1:1,200,000
1cm = 12 Km.

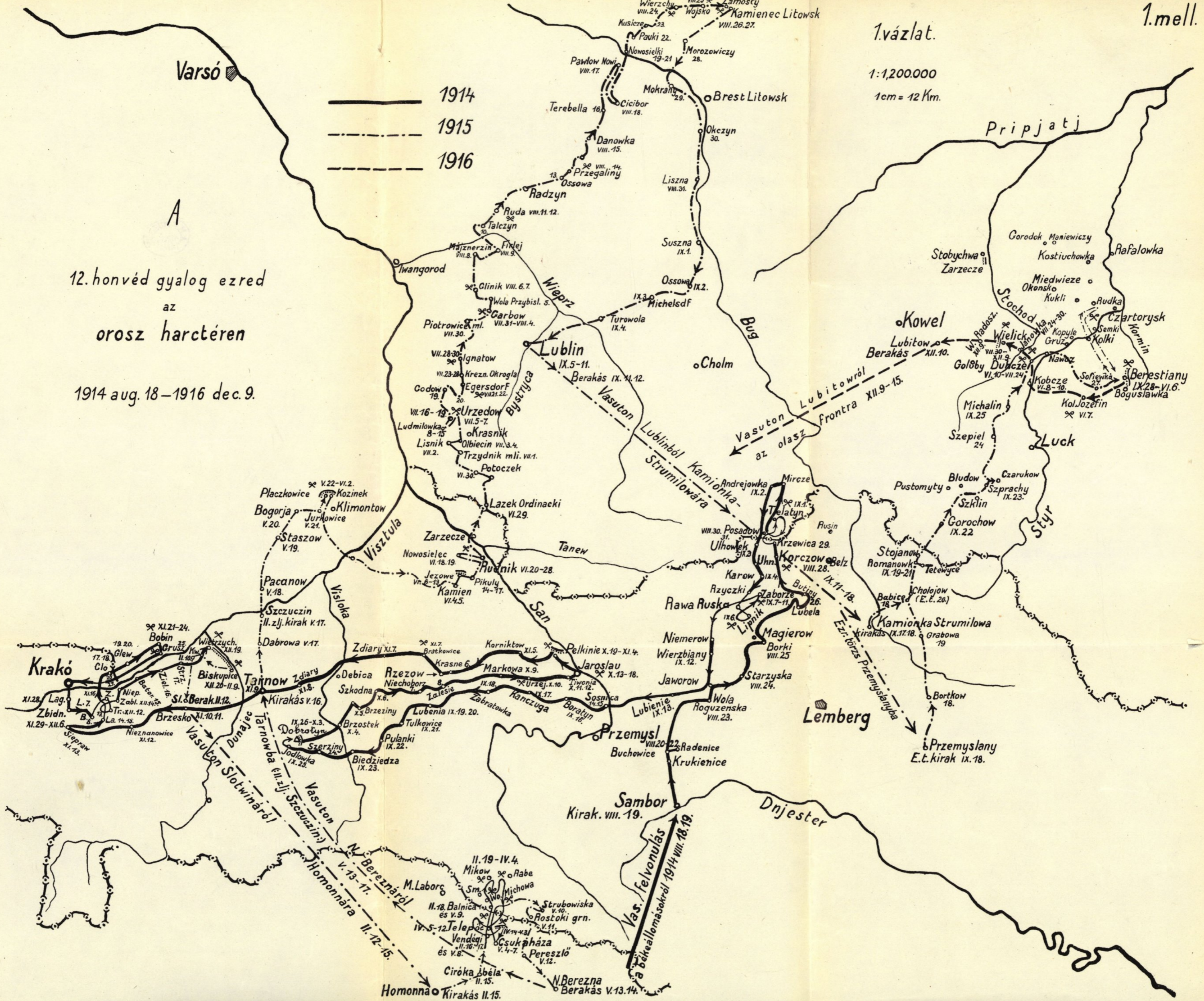
Varsó

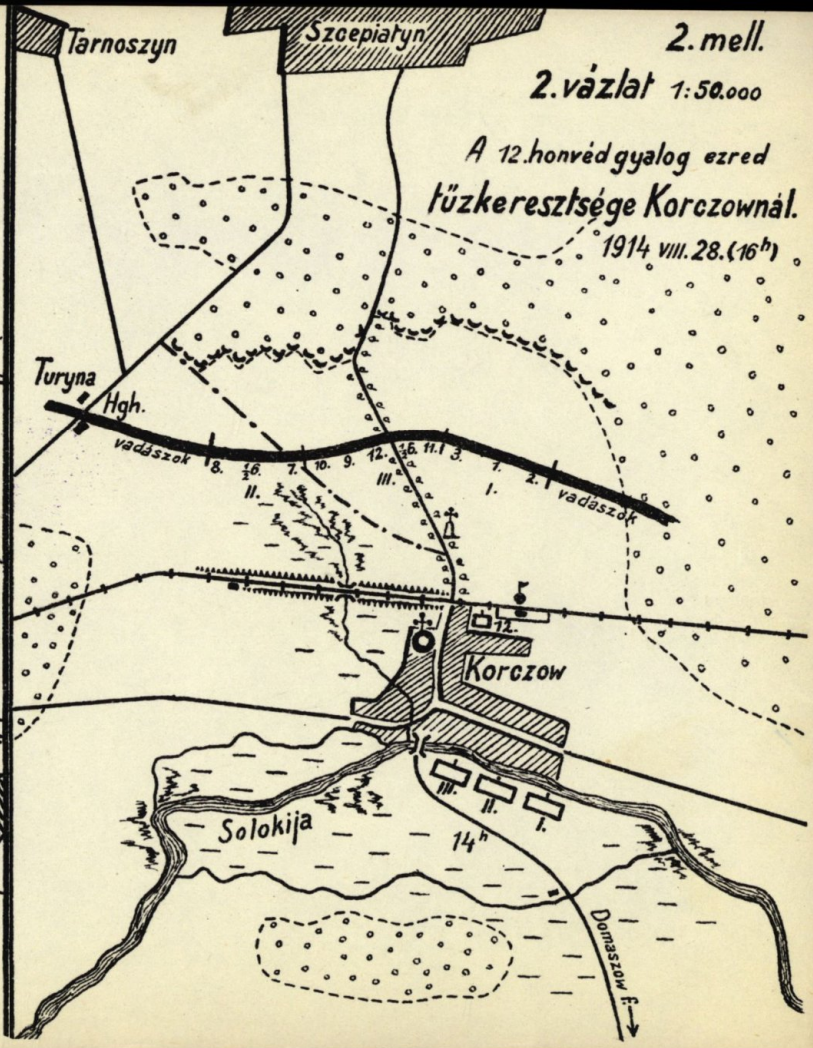
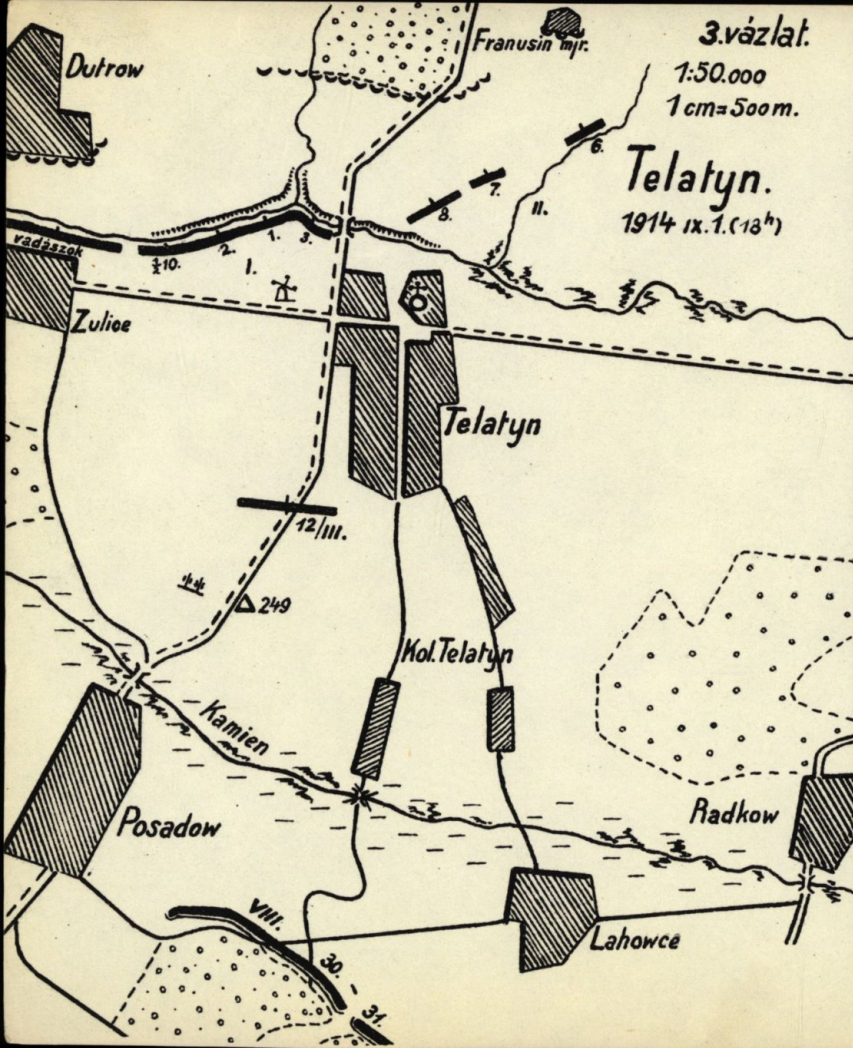
————— 1914
 - - - - - 1915
 - - - - - 1916

A

12. honvéd gyalog ezred
 az
 orosz harctéren

1914 aug. 18 - 1916 dec. 9.

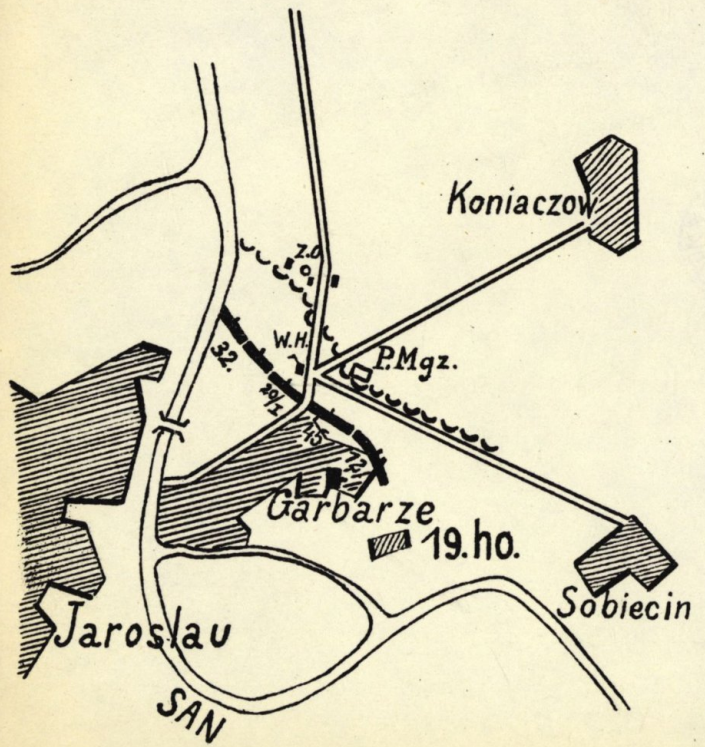

Jaroslau
1914 X.15-18.

5. Vázlat

1:37.500

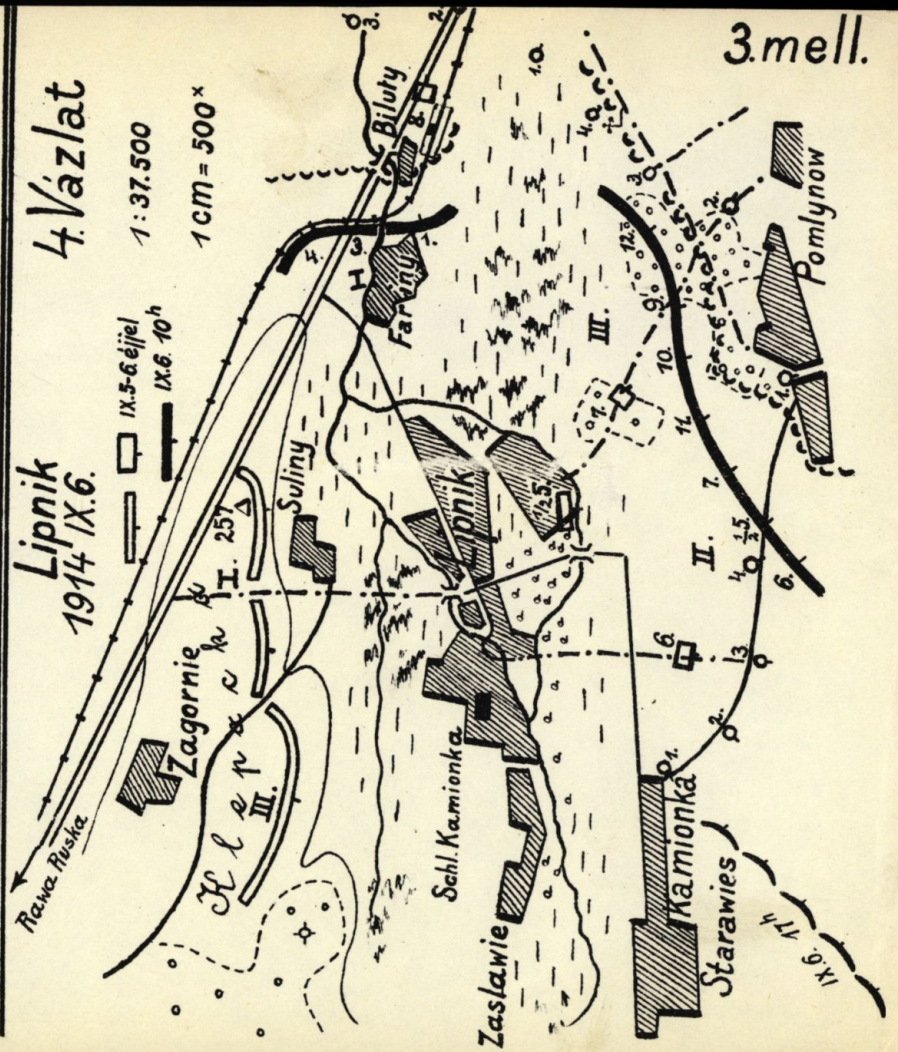
1cm = 500^x

4. Vázlat

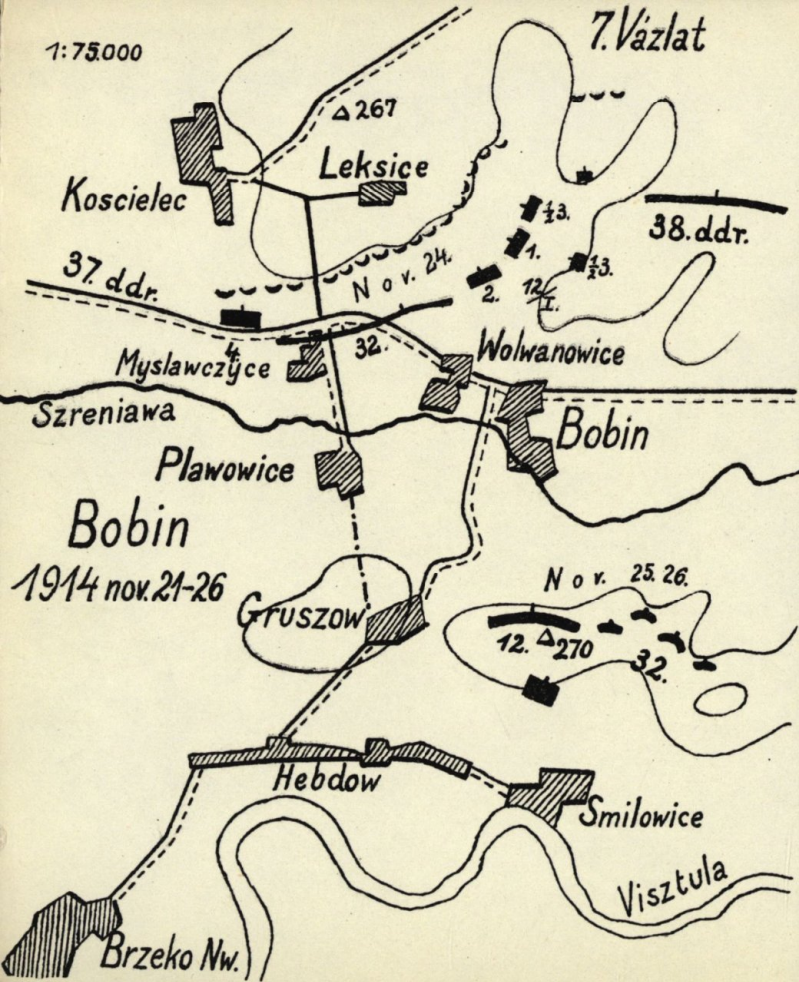
1:37.500

1cm = 500^x

3. mell.

1:75.000

6. Vázlat

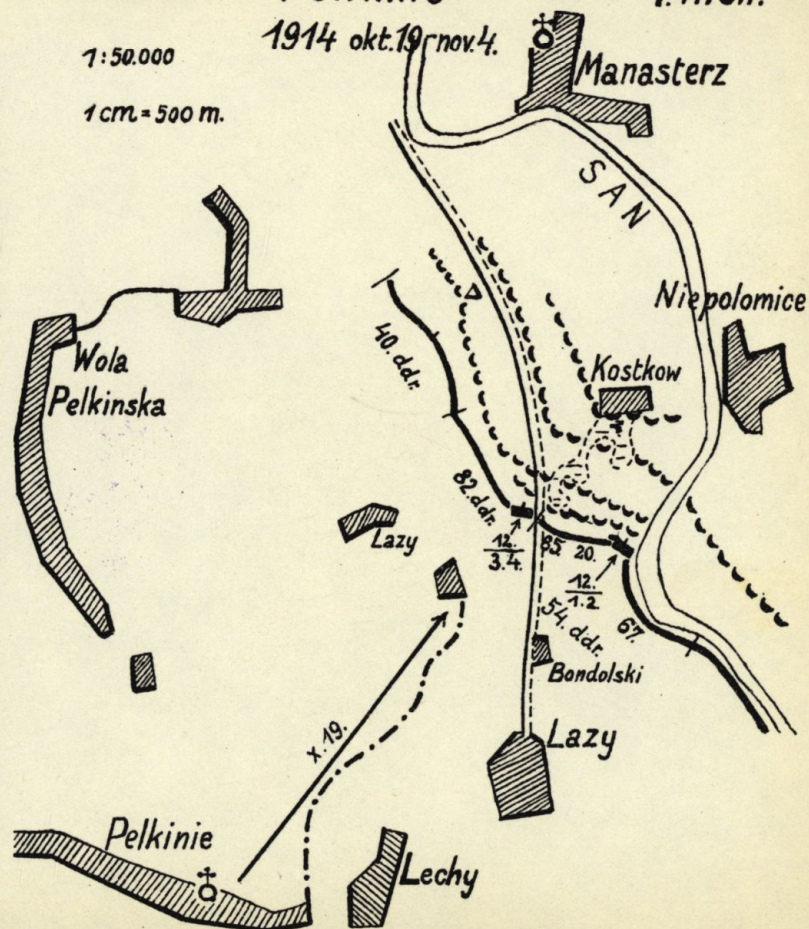
Pelkinie

4. mell.

1:50.000

1 cm. = 500 m.

1914 okt. 19 nov. 4.

A Dunajecnél.

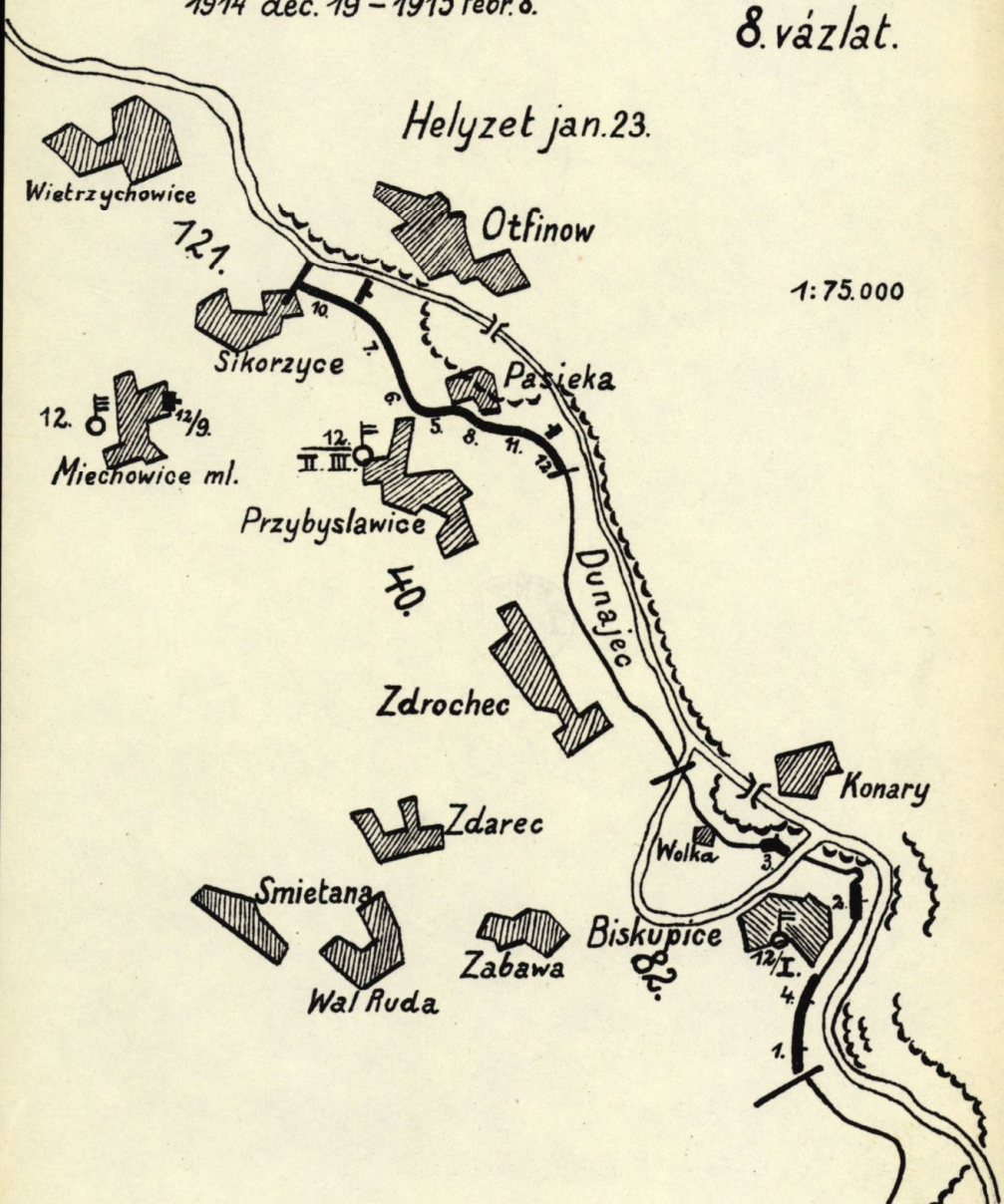
1914 dec. 19 - 1915 febr. 8.

5. mell.

8. vázlat.

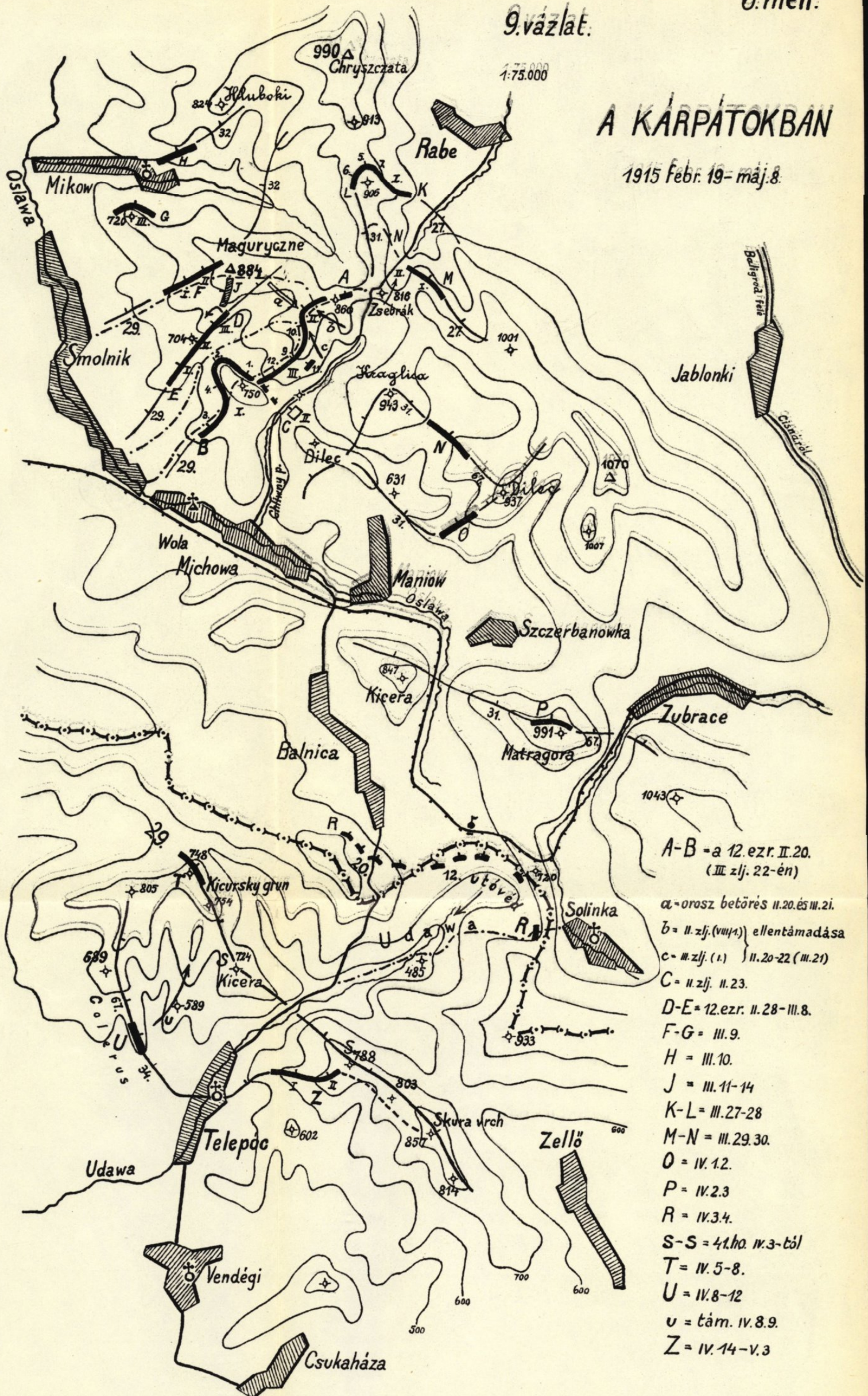
Helyzet jan. 23.

1:75.000

A KÁRPÁTOKBAN

1915 febr. 19- máj. 8.

A-B - a 12. ezs. II. 20.
(III zlj. 22-én)

a - orosz betörés II. 20. és III. 21.

b - II. zlj. (VIII. 1.) ellentámadása

c - III. zlj. (1.) } II. 20-22 (III. 21)

C - II. zlj. II. 23.

D-E = 12. ezs. II. 28-III. 8.

F-G = III. 9.

H = III. 10.

J = III. 11-14

K-L = III. 27-28

M-N = III. 29. 30.

O = IV. 12.

P = IV. 23

R = IV. 3. 4.

S-S = 41. ha. IV. 3-tól

T = IV. 5-8.

U = IV. 8-12

v = tám. IV. 8. 9.

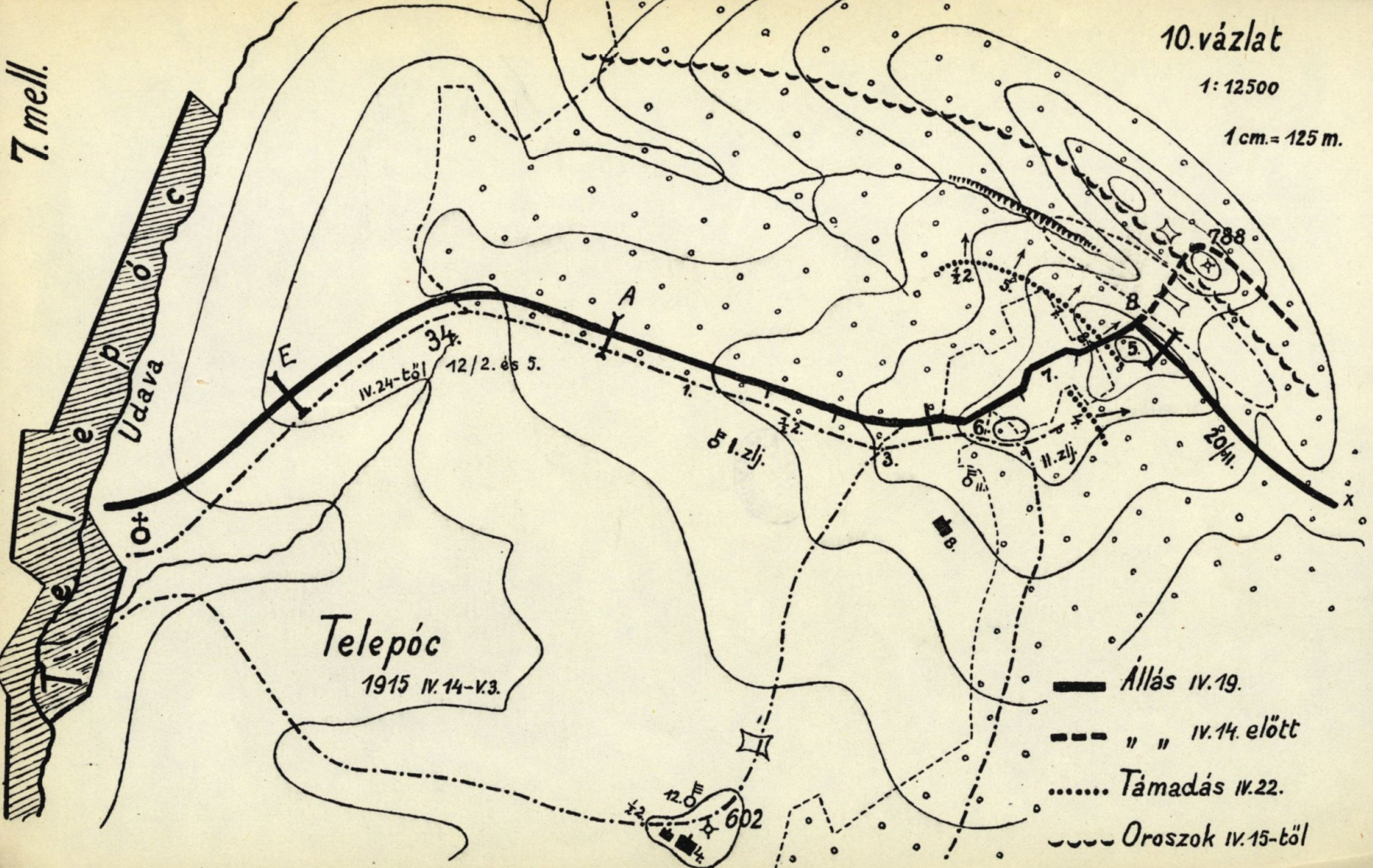
Z = IV. 14-v. 3

7. mell.

10.vázlat

1:12500

1 cm. = 125 m.

Telepóc

1915 IV.14-V.3.

IV.24-től 12/2. és 5.

51.zlj.

6. zlj.

11.zlj.

20. H.

- Állás IV.19.
- - - " " IV.14. előtt
- Támadás IV.22.
- ~~~~ Oroszok IV.15-től

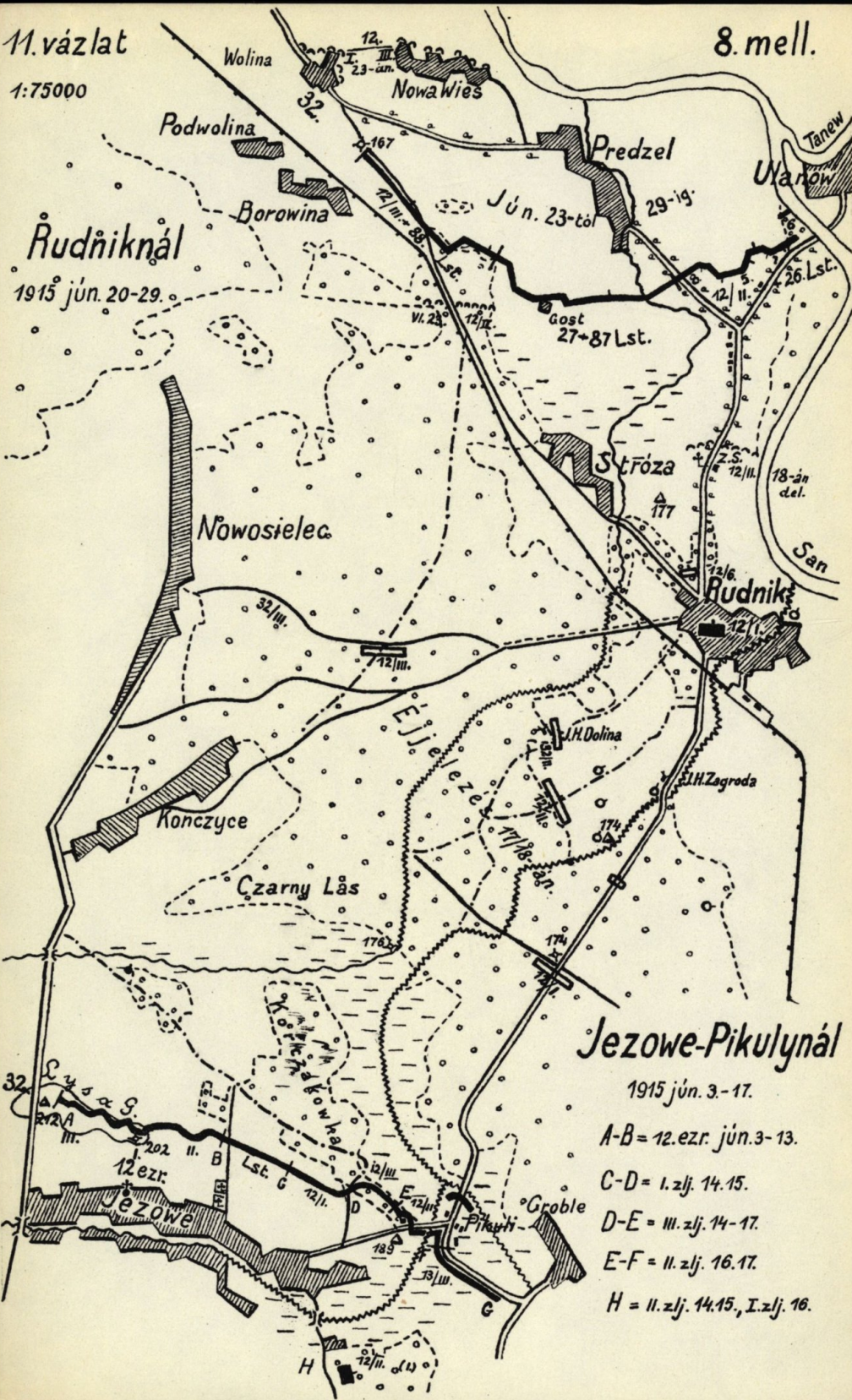
602

788

Udava

1:75000

Rudniknál
1915 jún. 20-29.

Jezowe-Pikulnyál

1915 jún. 3-17.

A-B = 12. eزر. jún. 3-13.

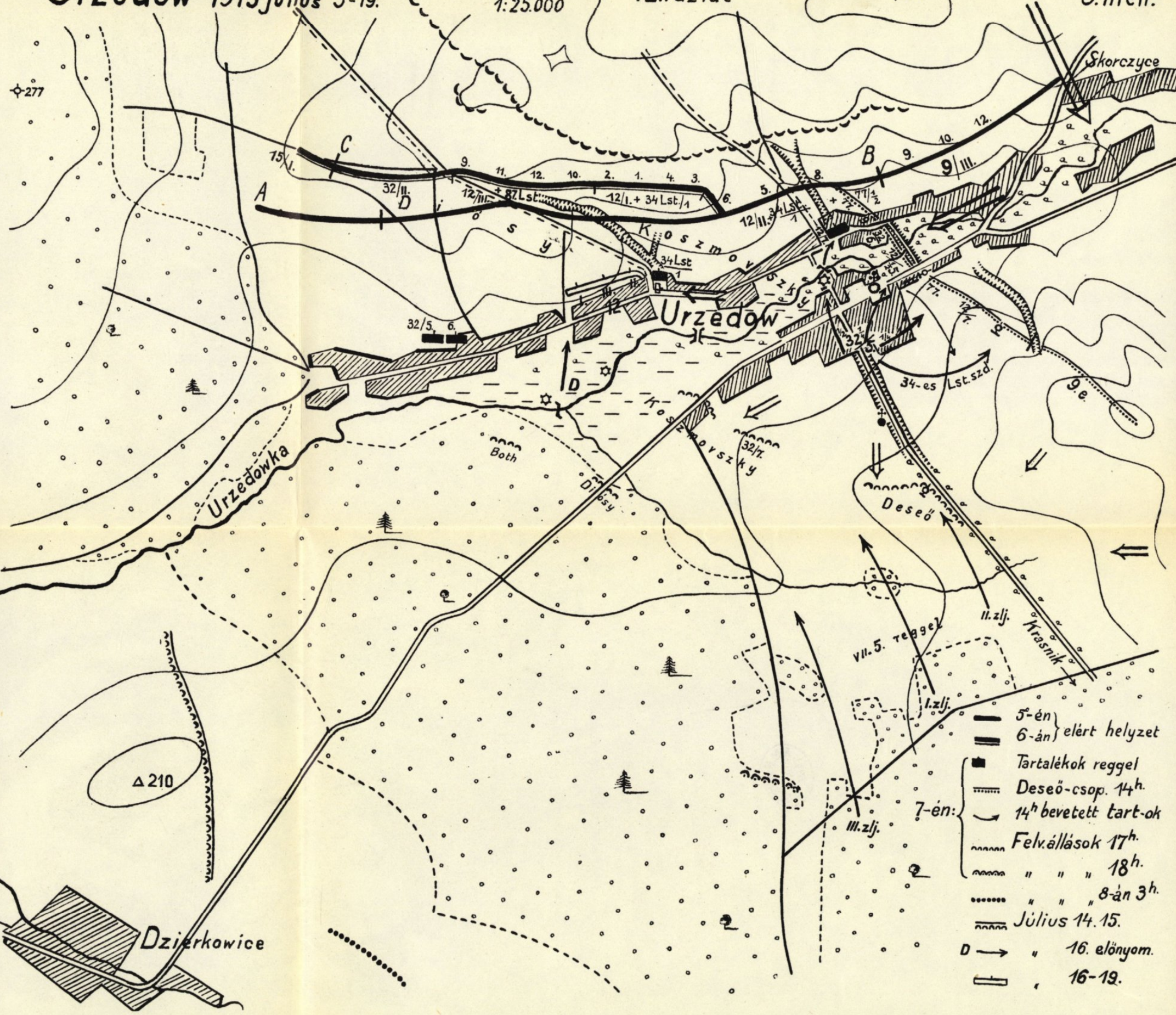
C-D = 1. zlj. 14. 15.

D-E = III. zlj. 14-17.

E-F = II. zlj. 16. 17.

H = II. zlj. 14. 15., I. zlj. 16.

277

- 5-én } elért helyzet
- 6-án } elért helyzet
- Tartalékok reggel
- Deseö-csop. 14^h.
- 14^h bevetett tart-ok
- 7-én: } Felv.állások 17^h.
- } " " " 18^h.
- } " " " 8-án 3^h.
- } Július 14. 15.
- D → " 16. előnyom.
- " 16-19.

210

Dzierkowice

Urzedow

Skorczyce

Urzedowka

Koszmowszky

Deseö

II. zlj.

VII. 5. reggel

I. zlj.

III. zlj.

Both

Dipsy

Koszmowszky

32/5. 6.

32/7.

34-es Lst.szd.

34 Lst

12/1. + 34 Lst/1

12/1. + 34 Lst

32/11. D

15/1.

9/III.

10.

12.

11.

12.

10.

2.

1.

4.

3.

6.

5.

8.

7.

12/11. 34 Lst

12.

9.

10.

12.

9.

10.

12.

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

277

Δ228 1:50.000 14.vázlat.

Ignatow

1915 VII. 28-30.

Chmielnik

Ignatow

 VII. 23-28.

 28. este elrendelt csoportosítás

 30-án 2h.

Diósy-csop.

2.ho.

Kreznica-
Okrogla
72. II. III.

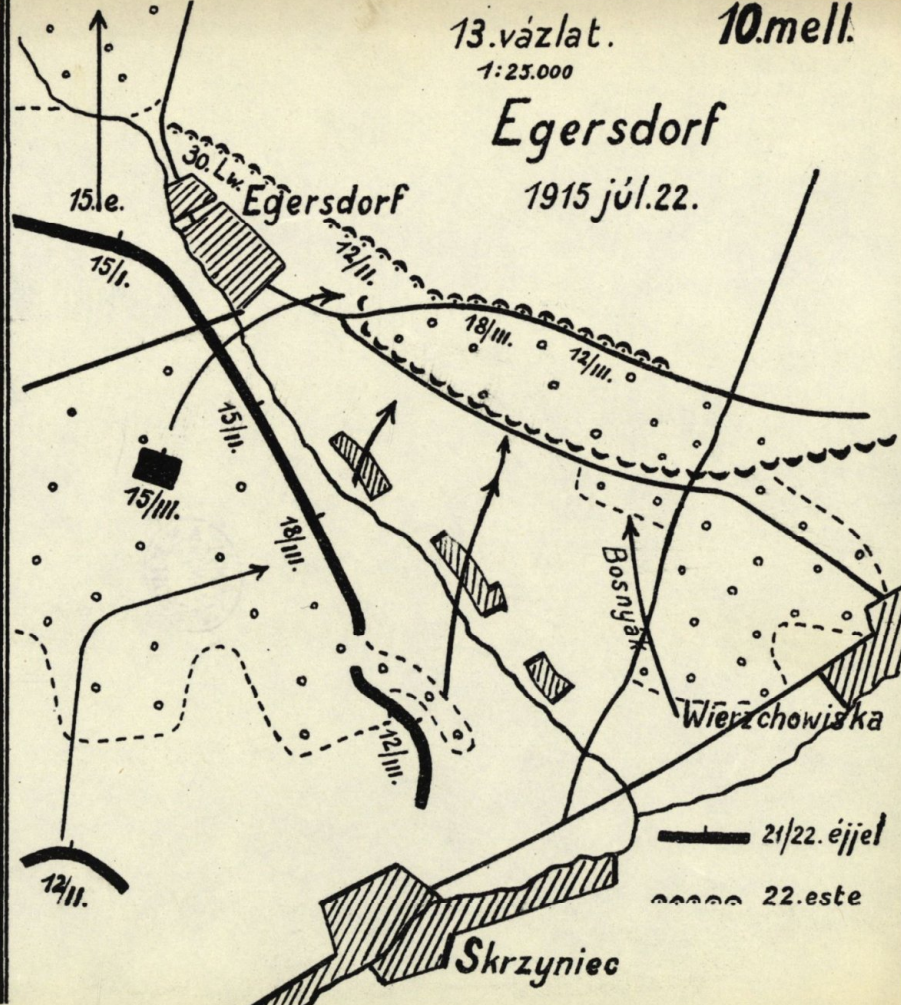
13.vázlat. 10.mell.

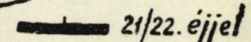
1:25.000

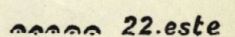
Egersdorf

1915 júl. 22.

Egersdorf

 21/22. éjjel

 22. este

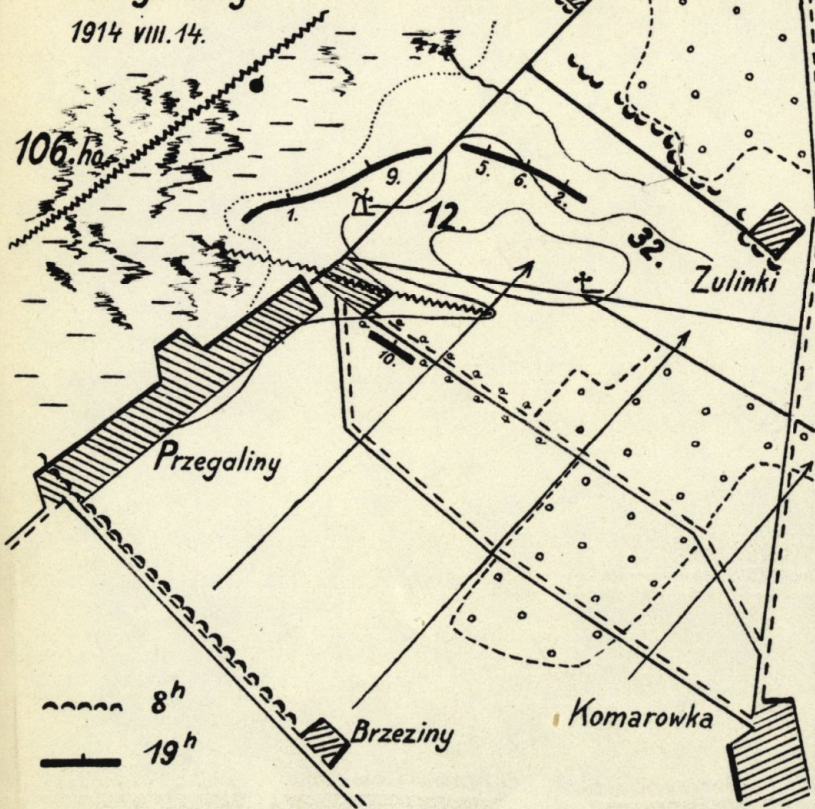
Przegaliny

16.vázlat

1:50.000

1914 VIII.14.

106.ha

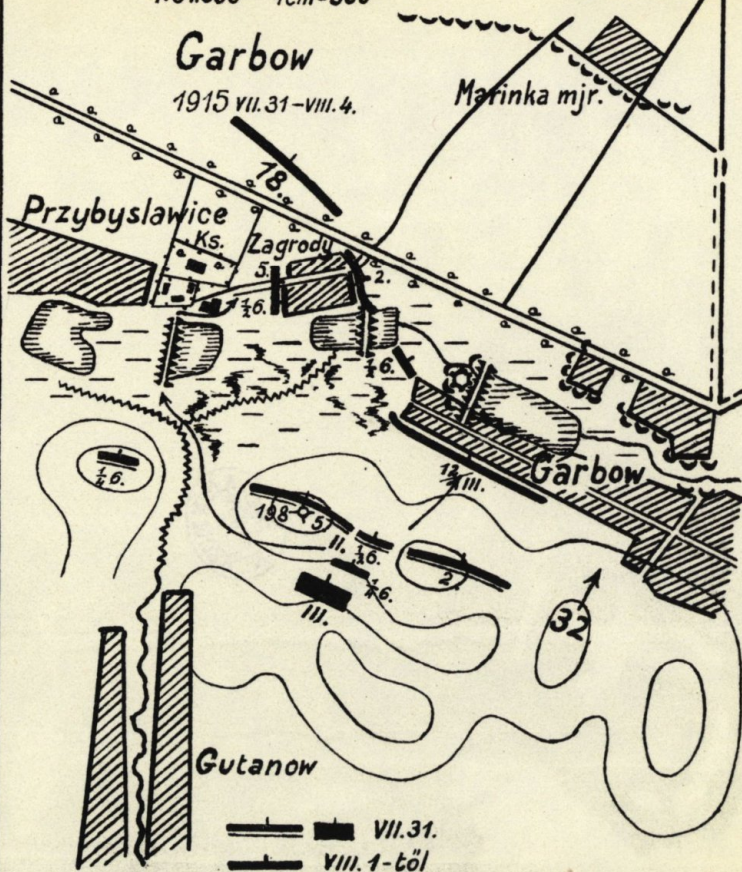

15.vázlat.
1:37.500 1cm=500x

11.mell.

Garbow

1915 VII.31-VIII.4.

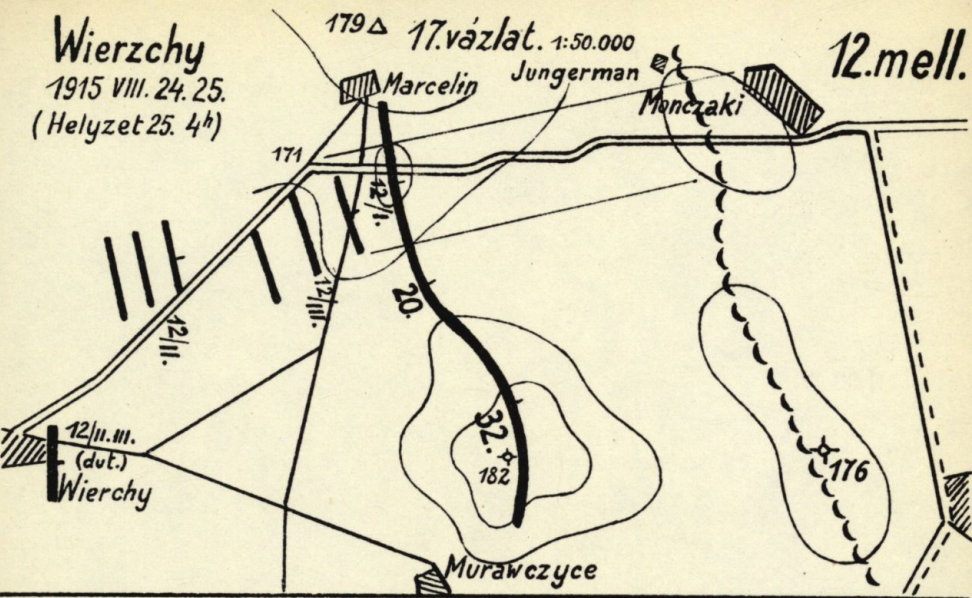
Wierzchy

1915 VIII. 24. 25.

(Helyzet 25. 4h)

179 Δ 17.vázlat. 1:50.000

12.mell.

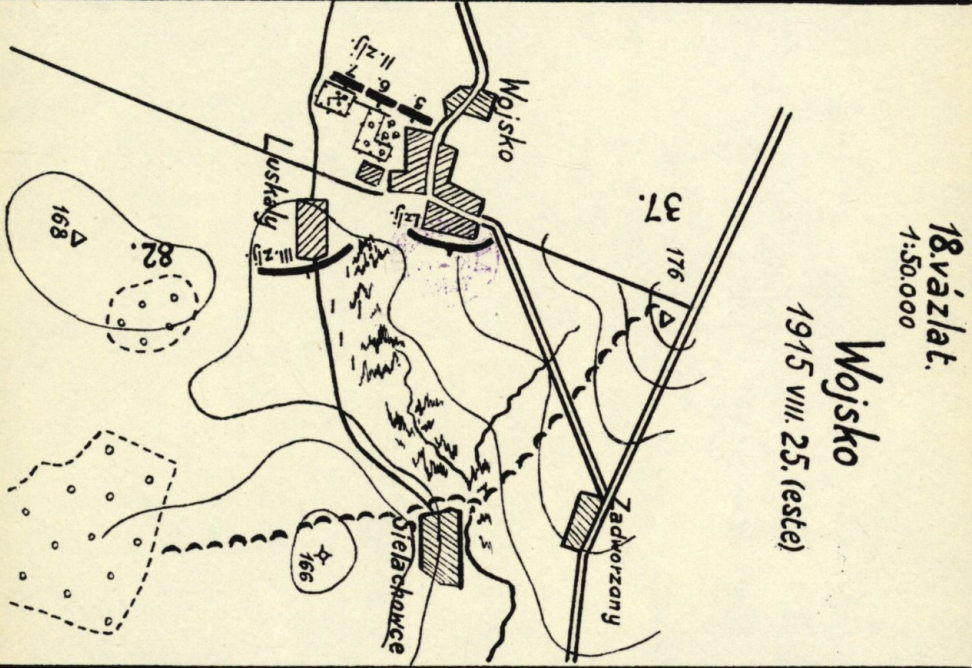

18.vázlat.

1:50.000

Wojsko

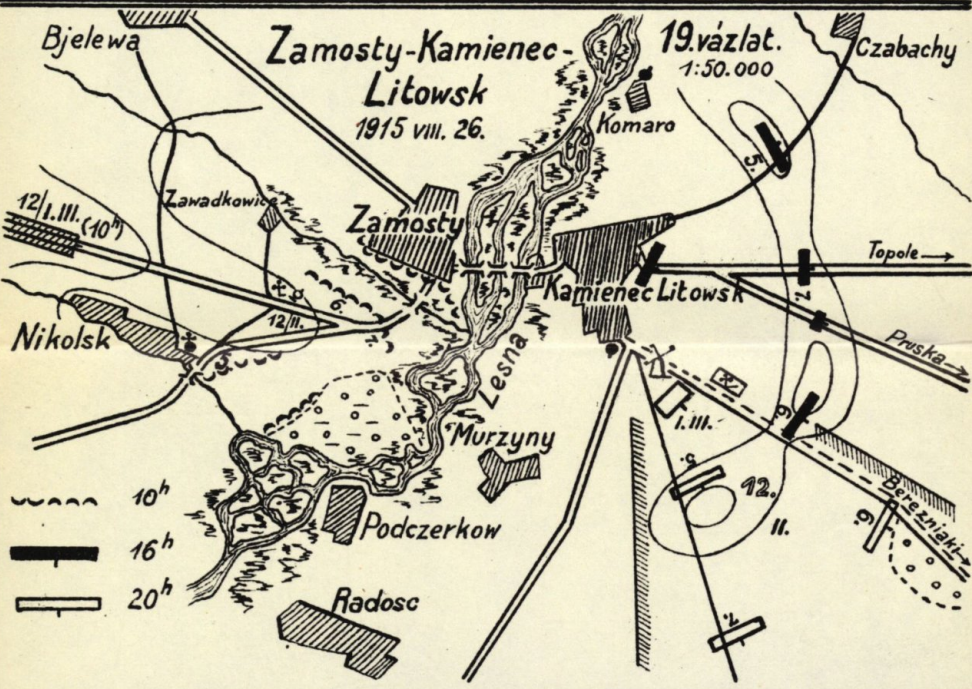
1915 VIII. 25. (este)

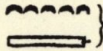
Zamosty-Kamienec Litowski

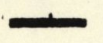
1915 VIII. 26.

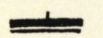
19.vázlat. 1:50.000

Boguslawkai támadás 1915 ix.28-án
és
első megszállás Berestiánynál 29-én.

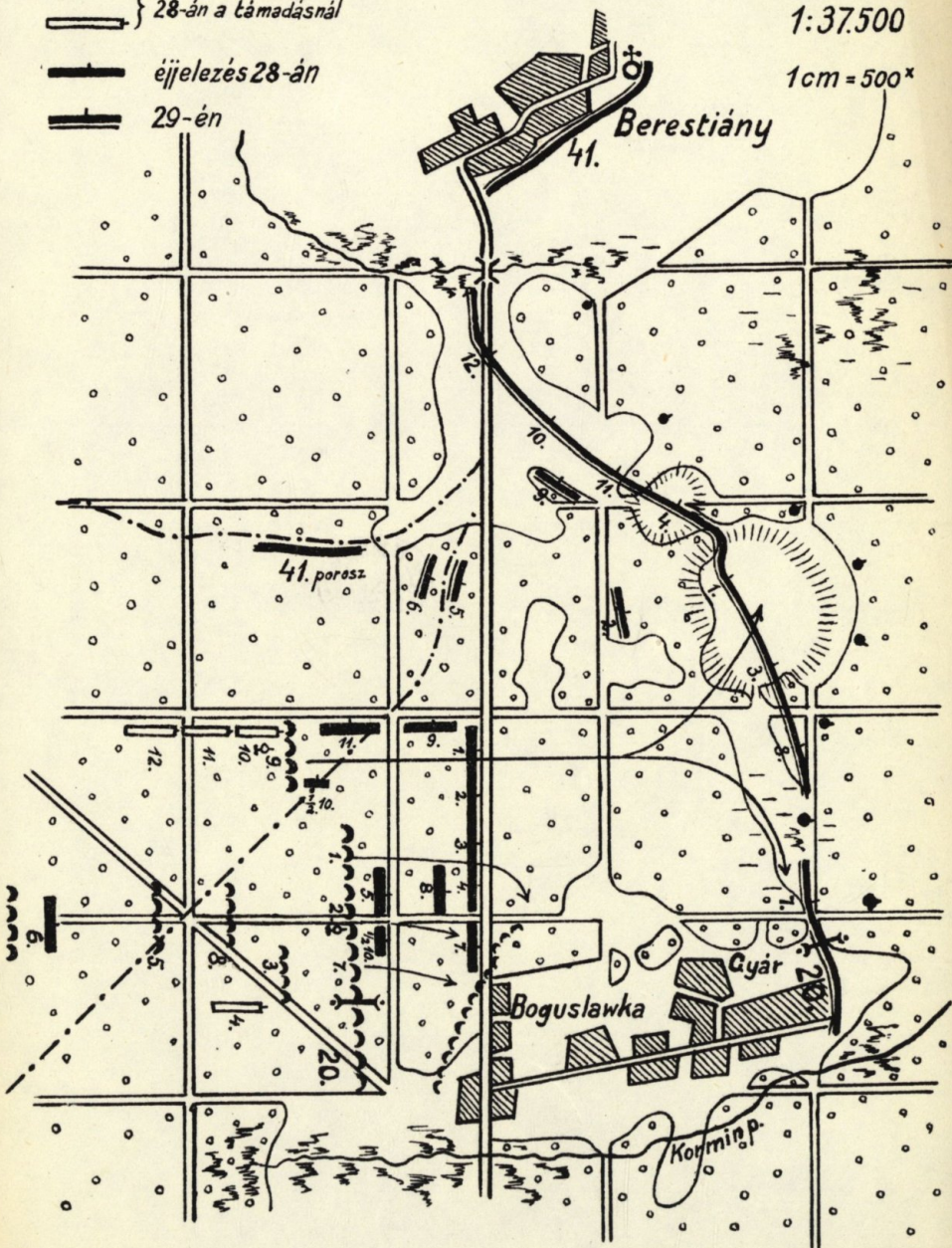
 } 28-án a támadásnál

 éjjelezés 28-án

 29-én

1:37.500

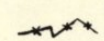
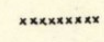
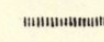
1cm = 500^x

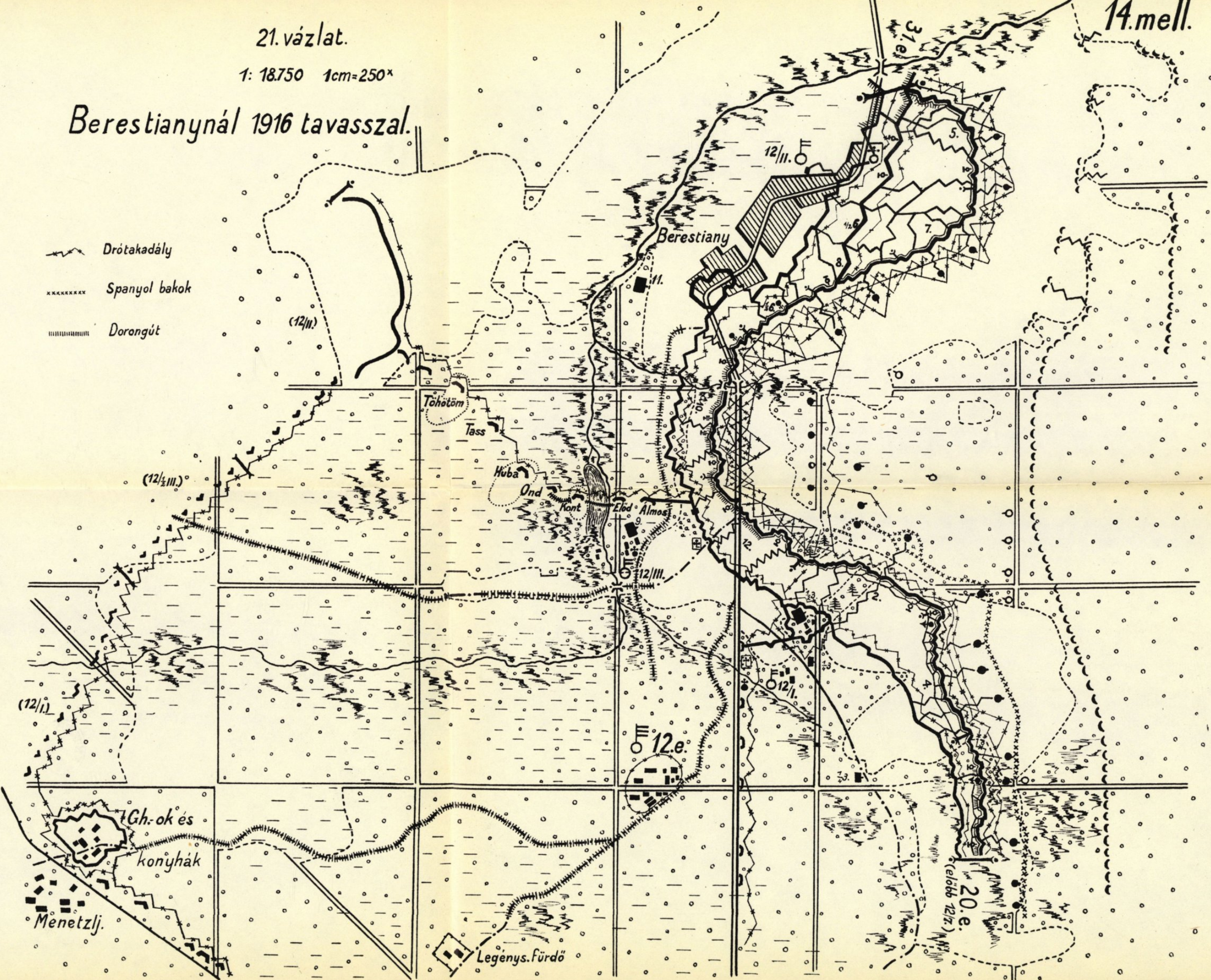

21.vázlat.

1: 18.750 1cm=250^x

Berestianynál 1916 tavasszal.

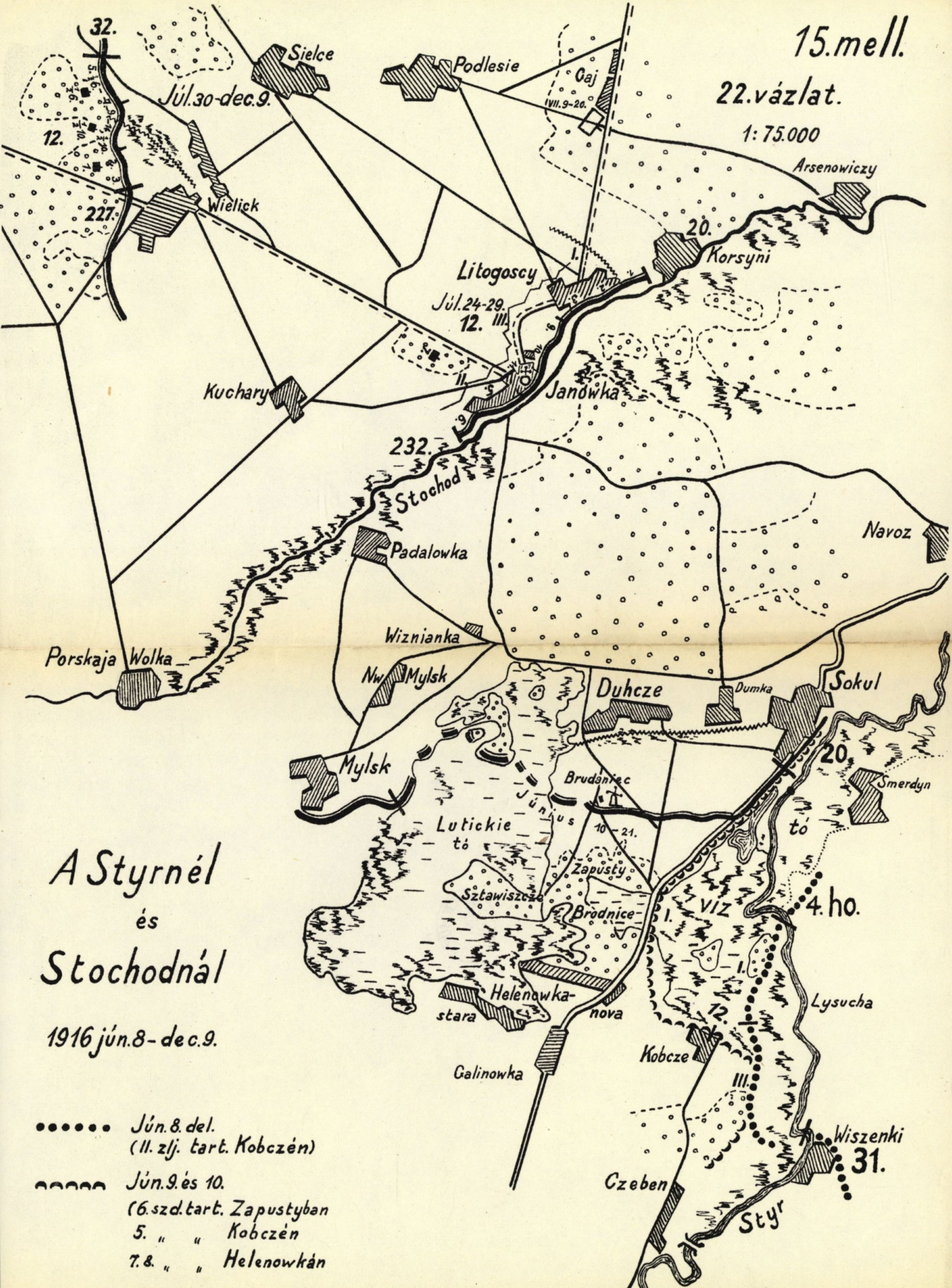
- Drótakadály
- Spanyol bakok
- Dorongút

15.mell.

22.vázlat.

1:75.000

A Styrnél és Stochodnál

1916 jún.8-dec.9.

- Jún.8.del.
(11.zfj.tart.Kobczén)
- ~~~~~ Jún.9.és 10.
(6.sz.d.tart.Zapustyban
5. " " Kobczén
7.8. " " Helenowkán)

23.vázlat

1:37500 1cm=500x

Mylsk

Duhcze

16.mell.

Sokul

32.

Lutickie

Brodanec

Duhcze

1916 VI. 8 - VII. 8.

Jún. 8.

Jún. 10. déli vonal

{ 21. déli } megszállása
{ 22-iki }

Jún. 10-21.

5. Jún. 26.

{ 3. 6. 7. sz. (z. és e) } trt.
{ III. zlj. (hdt.) }

Jún. 29. után

Sztawiszcze

Zapusty

Lechwis

nova

Helenowka

stara

Styl

Kobcze

32/III + 12/9

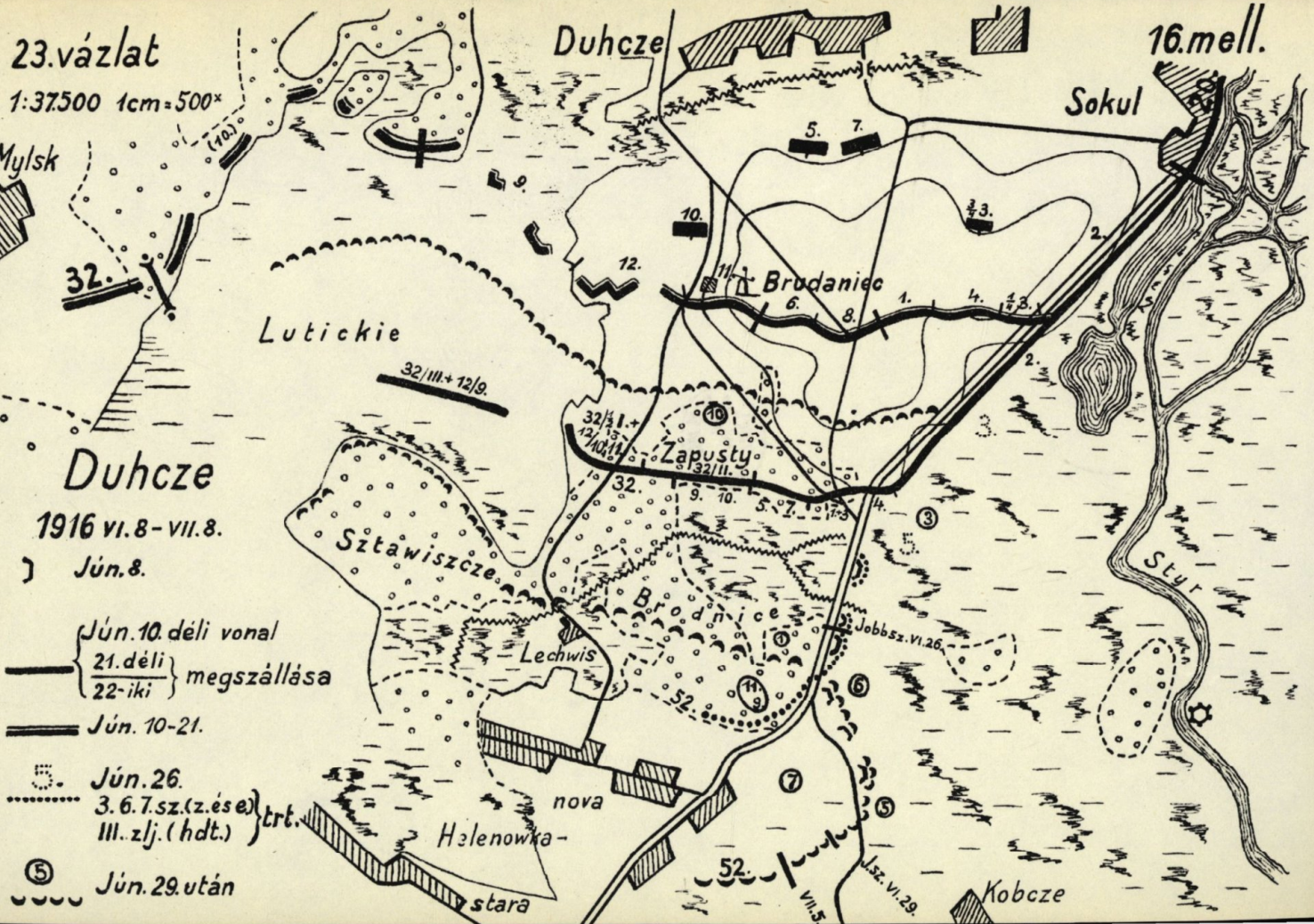
32/11 + 12/14

Jobbsz. VI. 26

52

I. sz. VI. 29

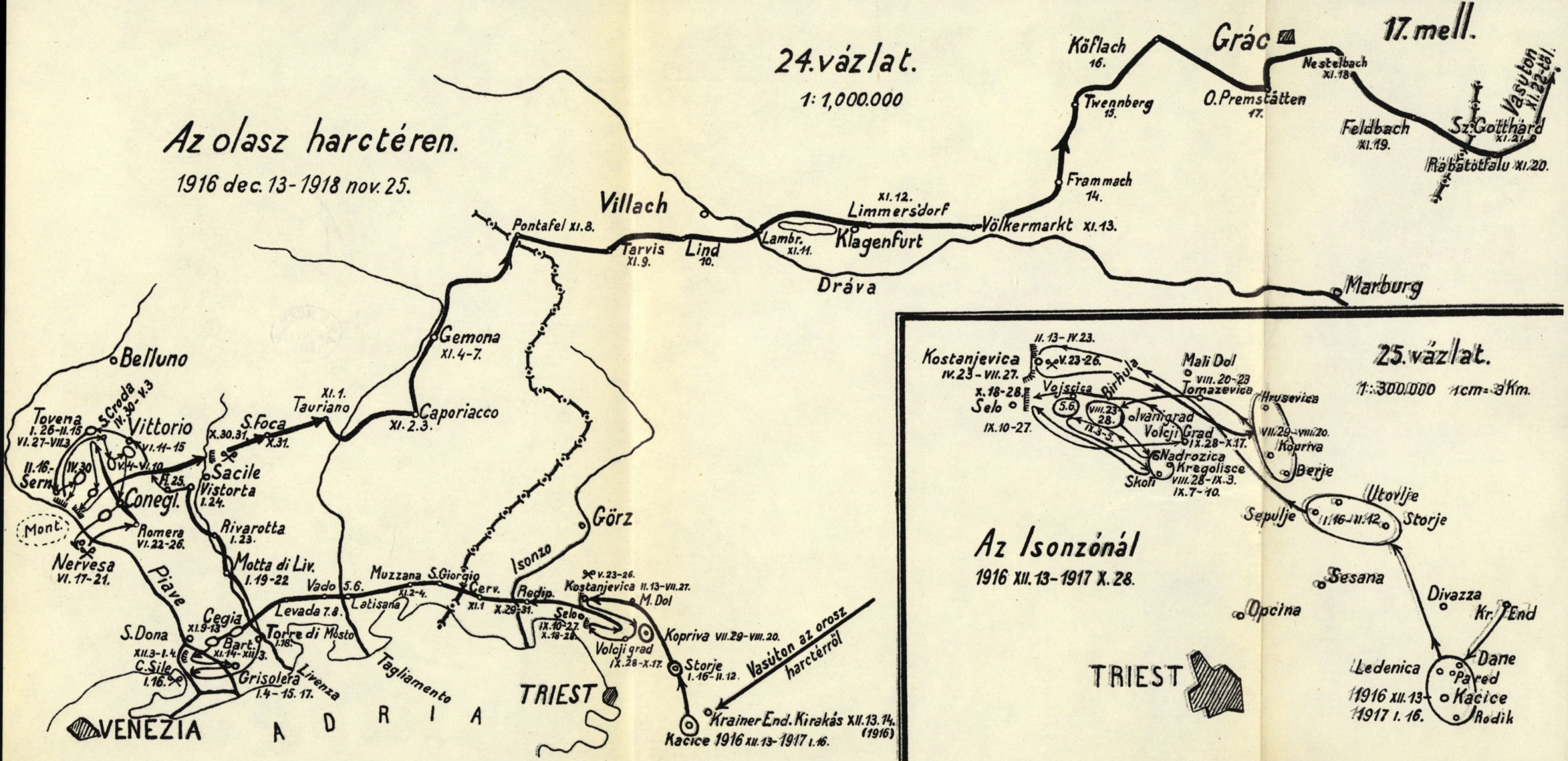
VII. 5

Az olasz harctéren.

1916 dec. 13 - 1918 nov. 25.

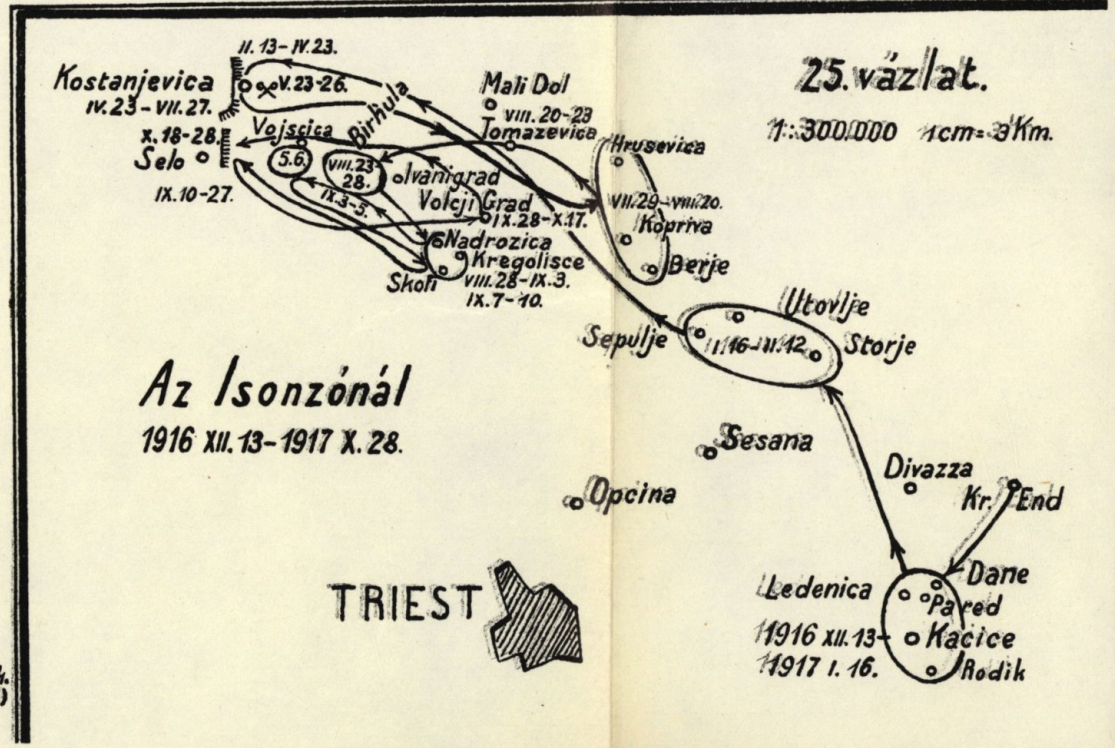
24.vázlat.
1:1,000,000

17. mell.

25.vázlat.

1:300,000 1cm=3Km.

Az Isonzónál

1916 XII. 13 - 1917 X. 28.

TRIEST

Krainer-End. Kirakás XII.13.14.
Kacice 1916 XII.13-1917 I.16. (1916)

Mt. S. Michele ²⁷⁵

26.vázlat

18.mell.

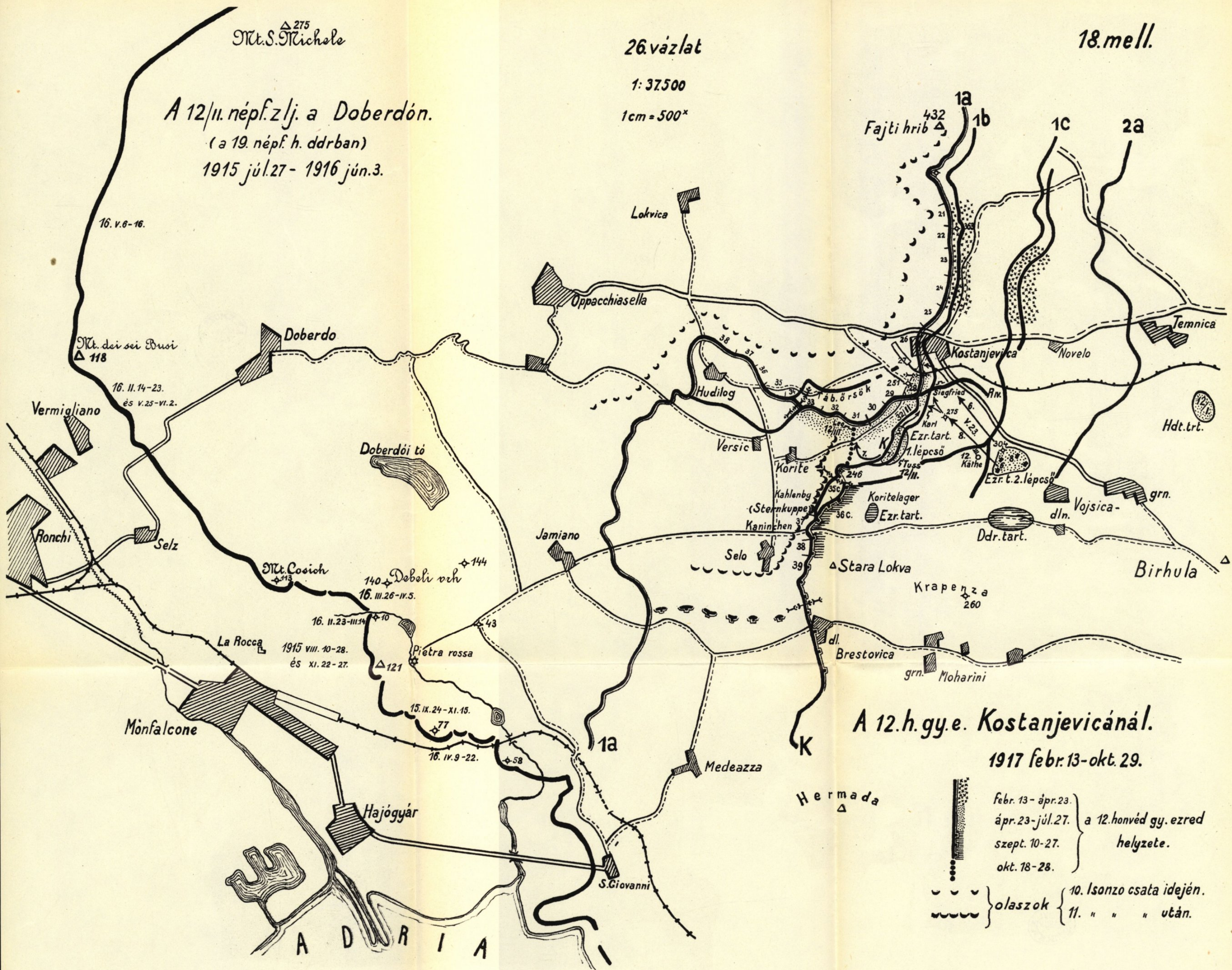
1:37.500

1cm = 500*

A 12/II. népf.z/lj. a Doberdón.

(a 19. népf. h. ddrban)

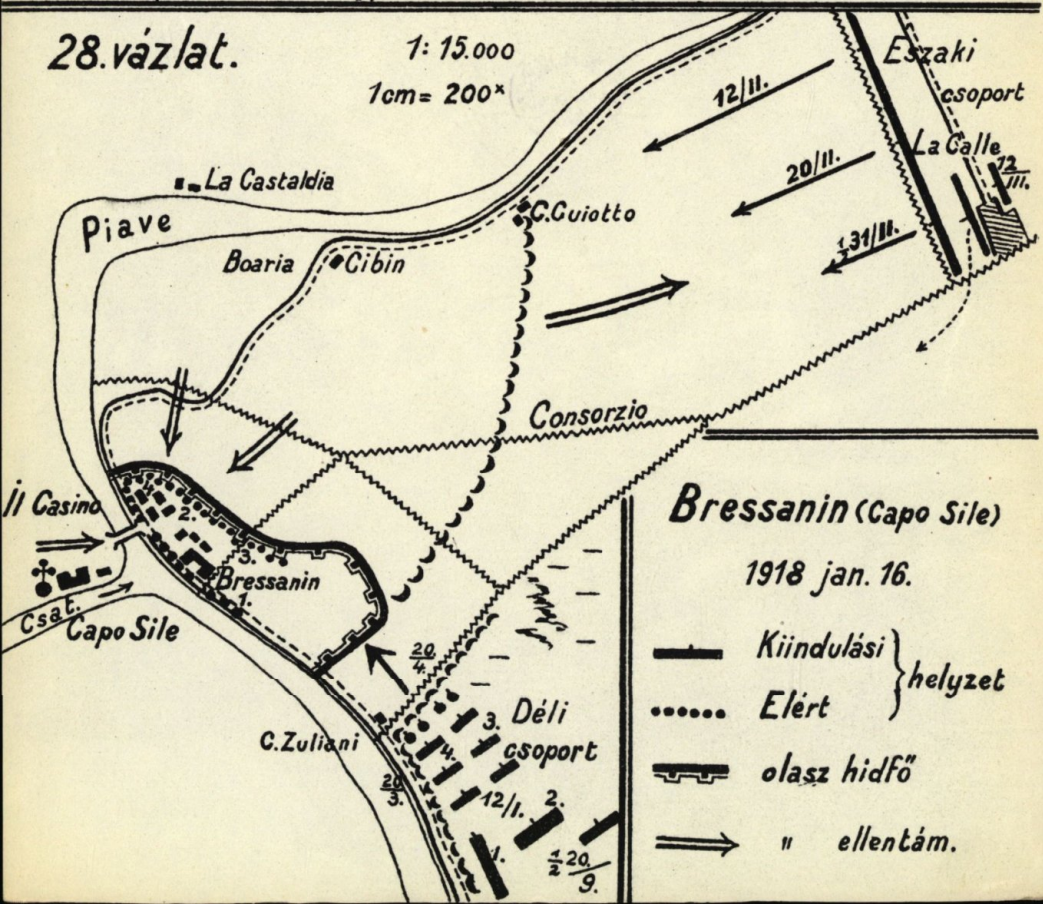
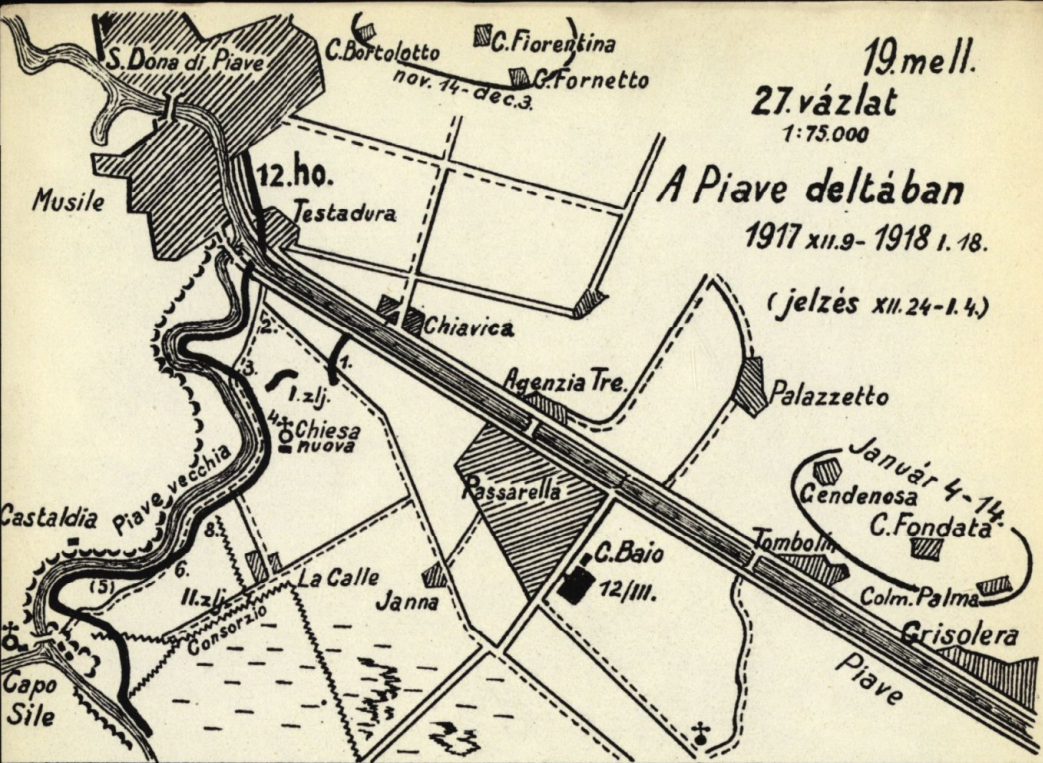
1915 júl.27 - 1916 jún.3.

A 12.h. gy.e. Kostanjevicánál.

1917 febr.13-okt.29.

febr. 13 - ápr. 23.	} a 12. honvéd gy. ezred helyzete.
ápr. 23 - júl. 27.	
szept. 10 - 27.	
okt. 18 - 28.	} olaszok { 10. Isonzo csata idején.

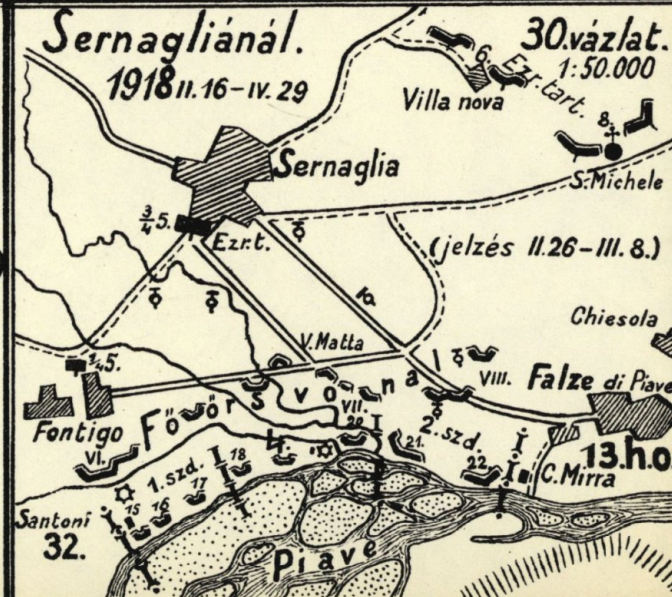
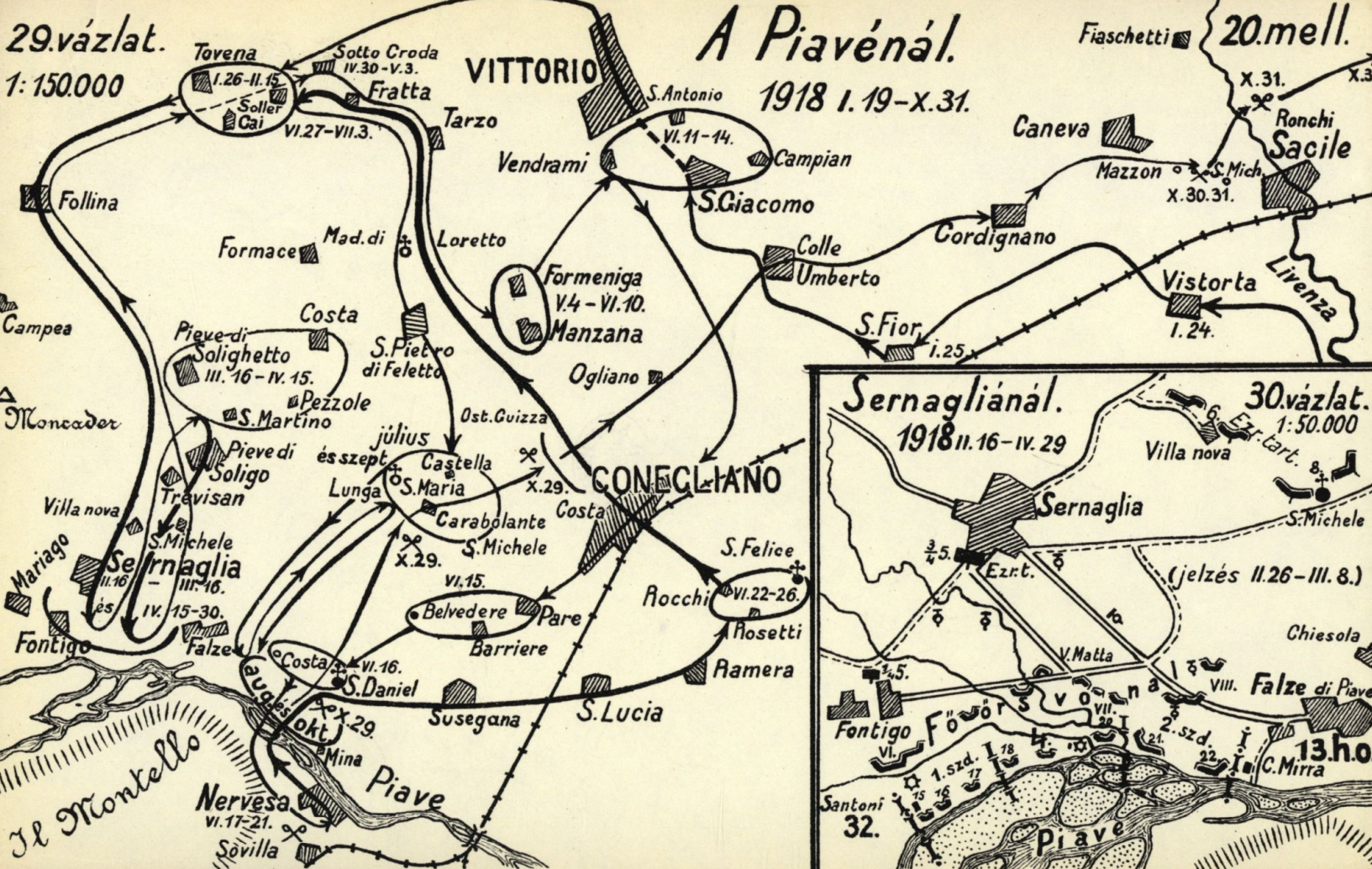

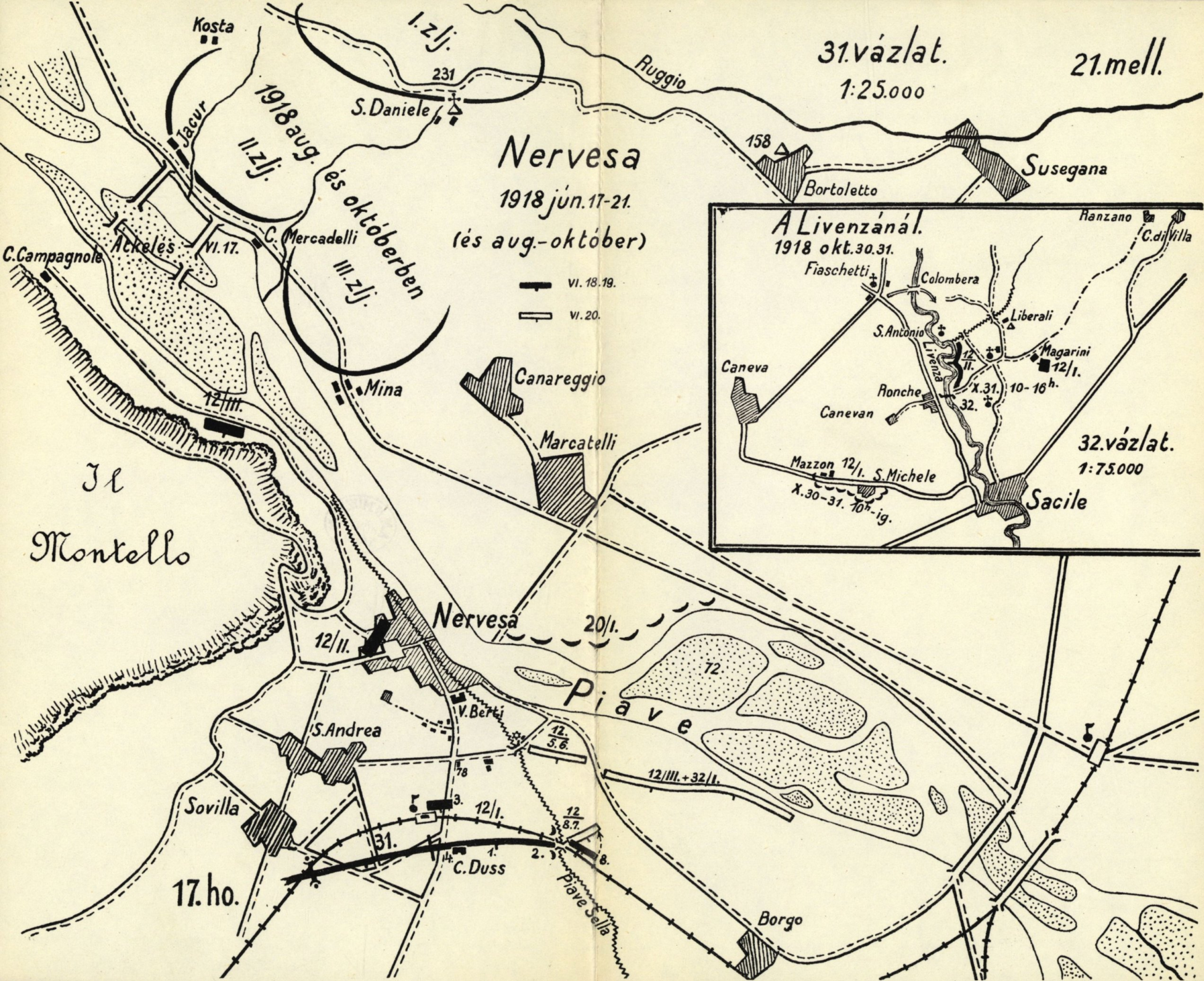
29.vázlat.
1:150.000

A Piavénál.

1918 I. 19 - X. 31.

Fiaschetti ■ 20.mell.

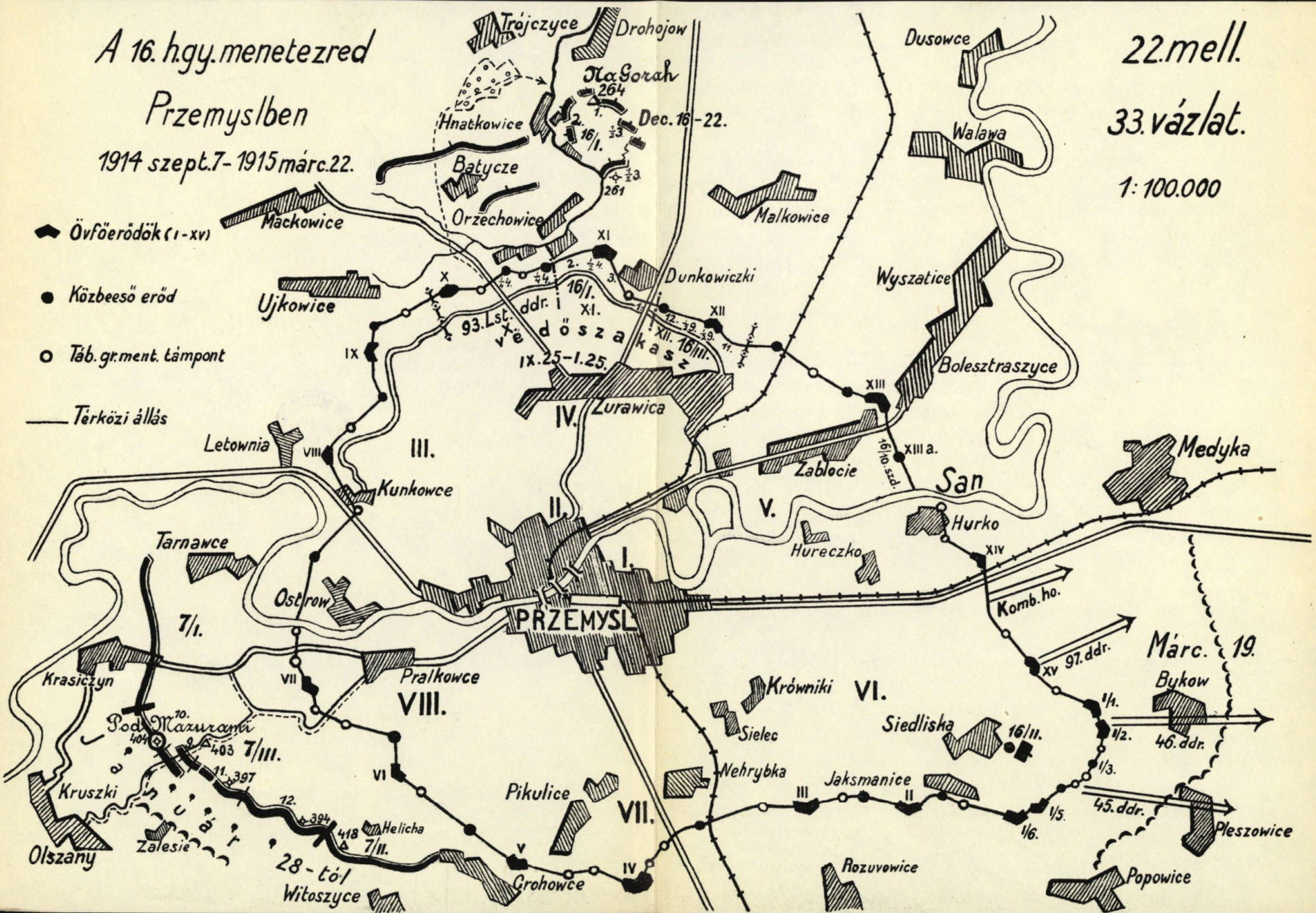

A 16. h.gy. menetezred
Przemyslben
1914 szept.7-1915 márc.22.

22.mell.
33.vázlat.
1:100.000

- ◆ Övfőerődök (I-XV)
- Közbeeső erőd
- Táb. gr. ment. támpont
- Térközi állás

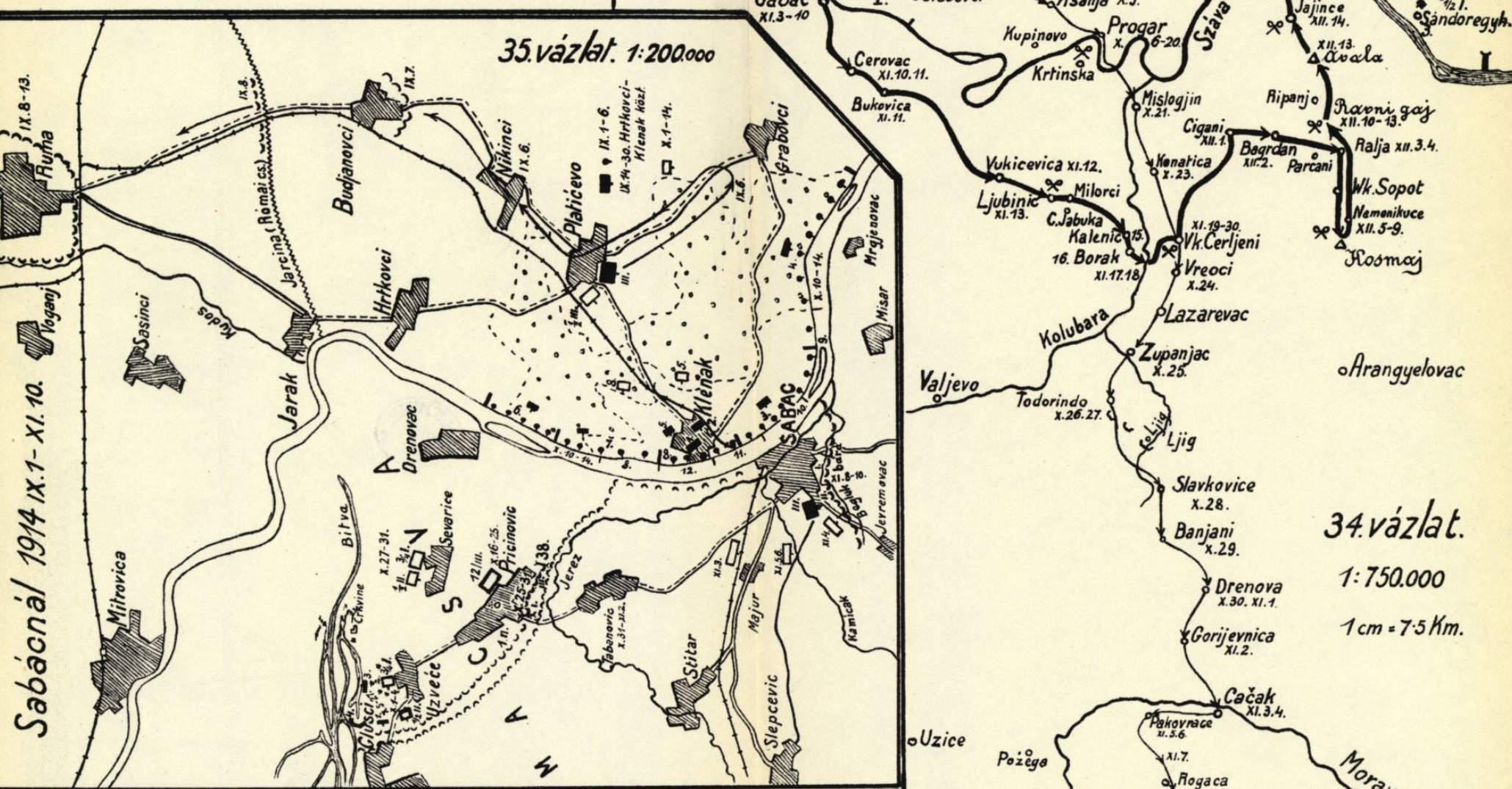

12. népfgyezred a szerb fronton.

1914 VIII. 15 - 1916 II. 9.

Drenovci
(12/II. 1915 VII. 8-án 19. h. drba lép, VII. 24. vasuton elsz Frontra.)
Száva

35. vázlat. 1:200.000

Sabacnál 1914 IX. 1 - XI. 10.

34. vázlat.

1:750.000
1 cm = 7.5 Km.

SARAJEVO

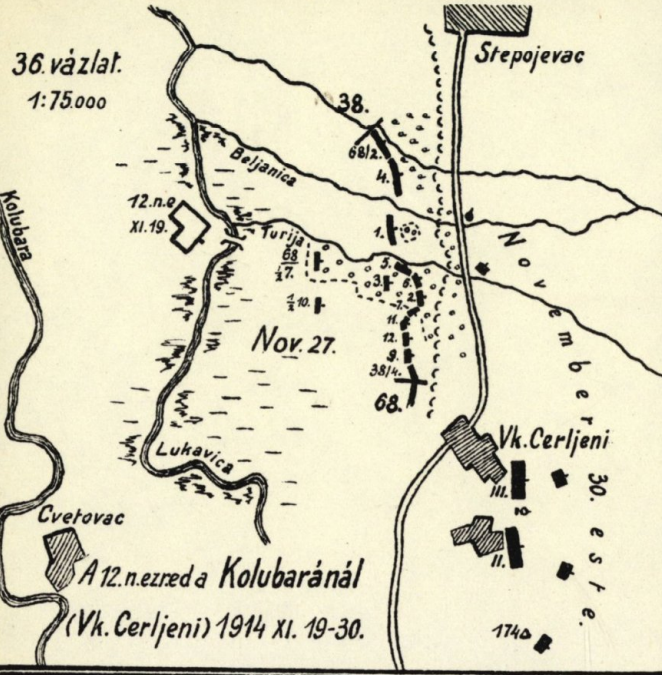
Serajevóból II. 2-án vasuton
B. Bródba, onnan gyalog i. zlj. Vinkovcira,
III. zlj. Ivankovára. Onnan II. 9. vasuton
az orosz frontra.

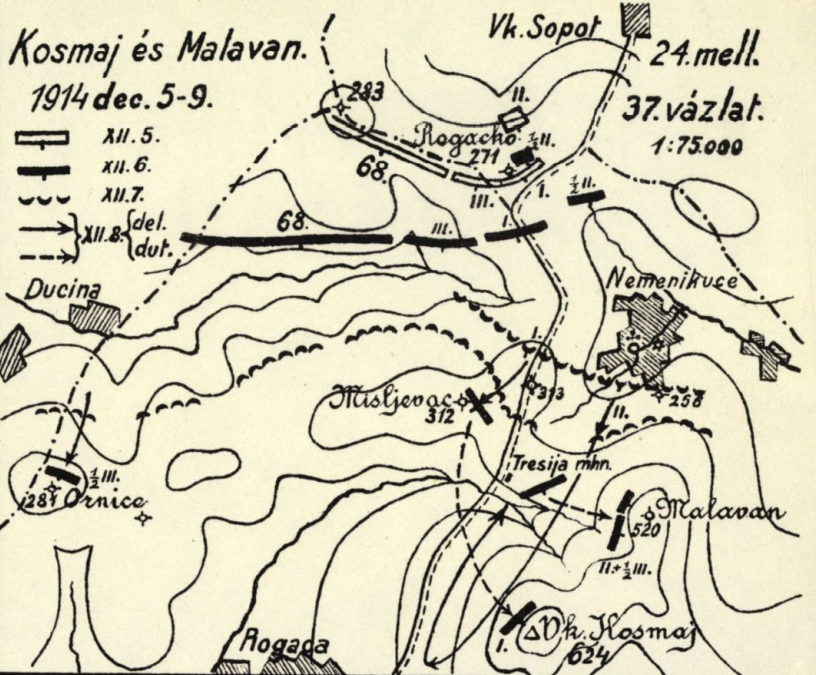
→ 1914
→ 1915
- - - 1916

NOVIPAZAR

36. vázlat.
1:75.000

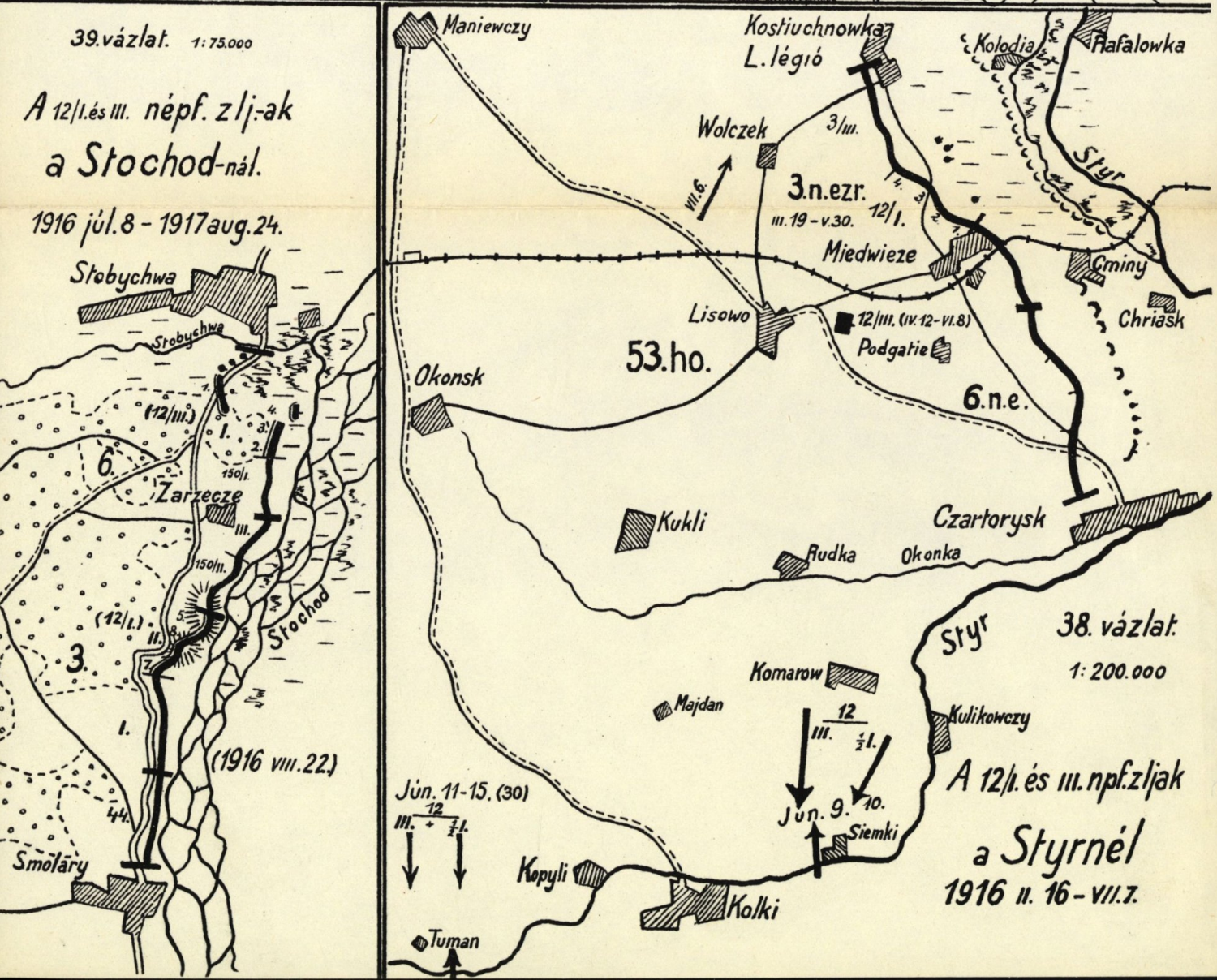

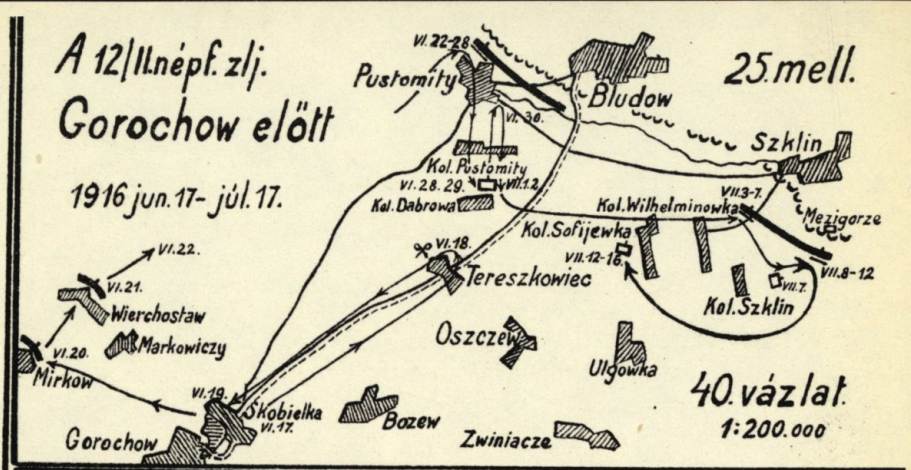
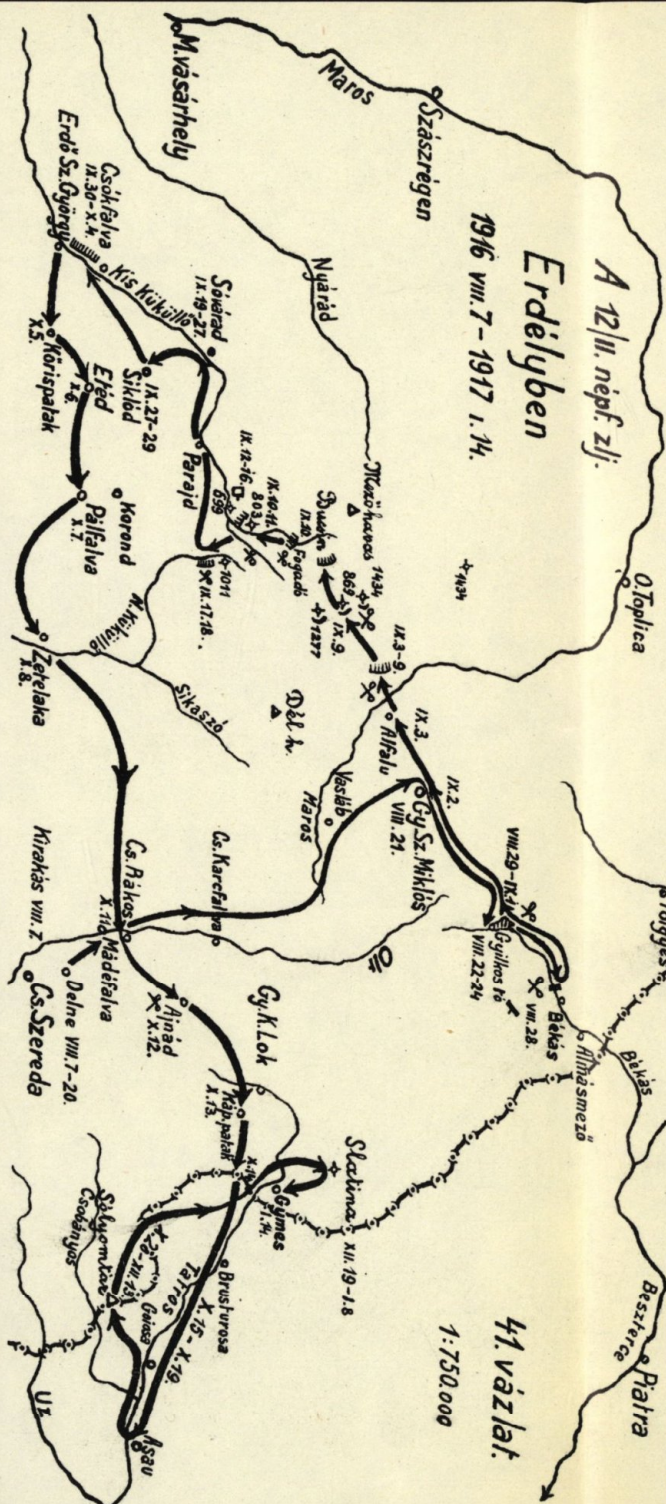
Kosmaj és Malavan.
1914 dec. 5-9.

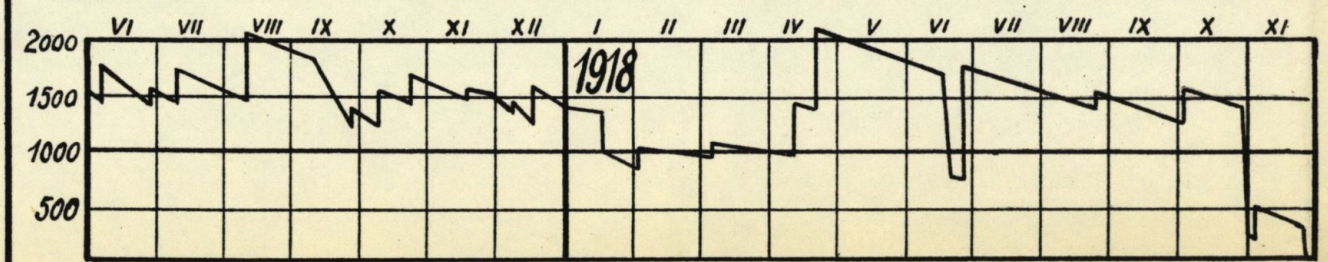
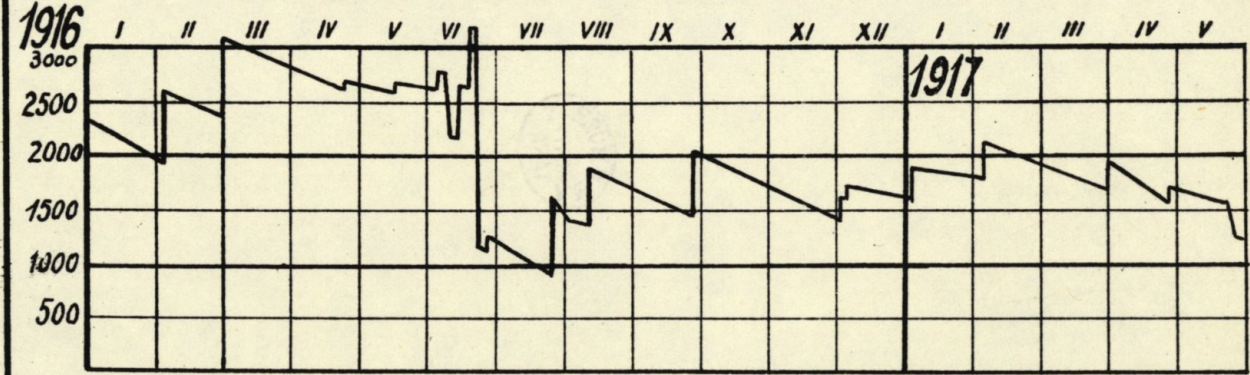
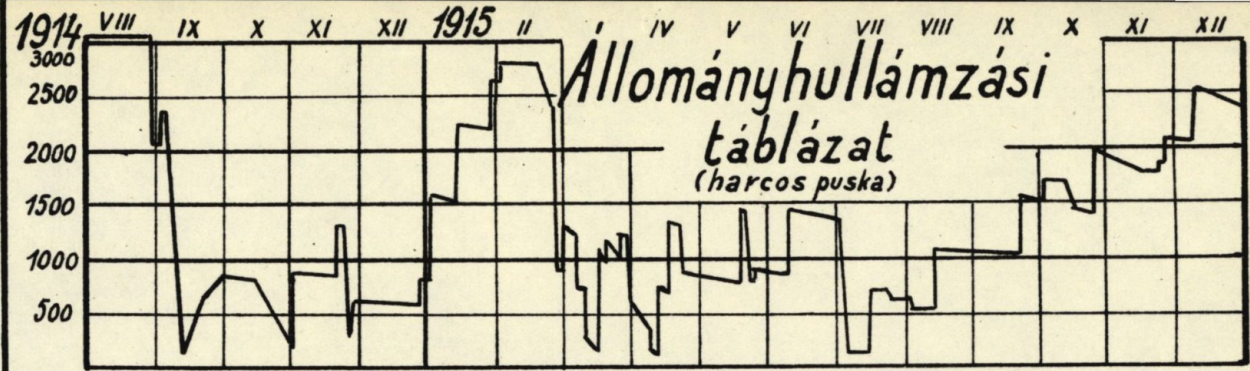
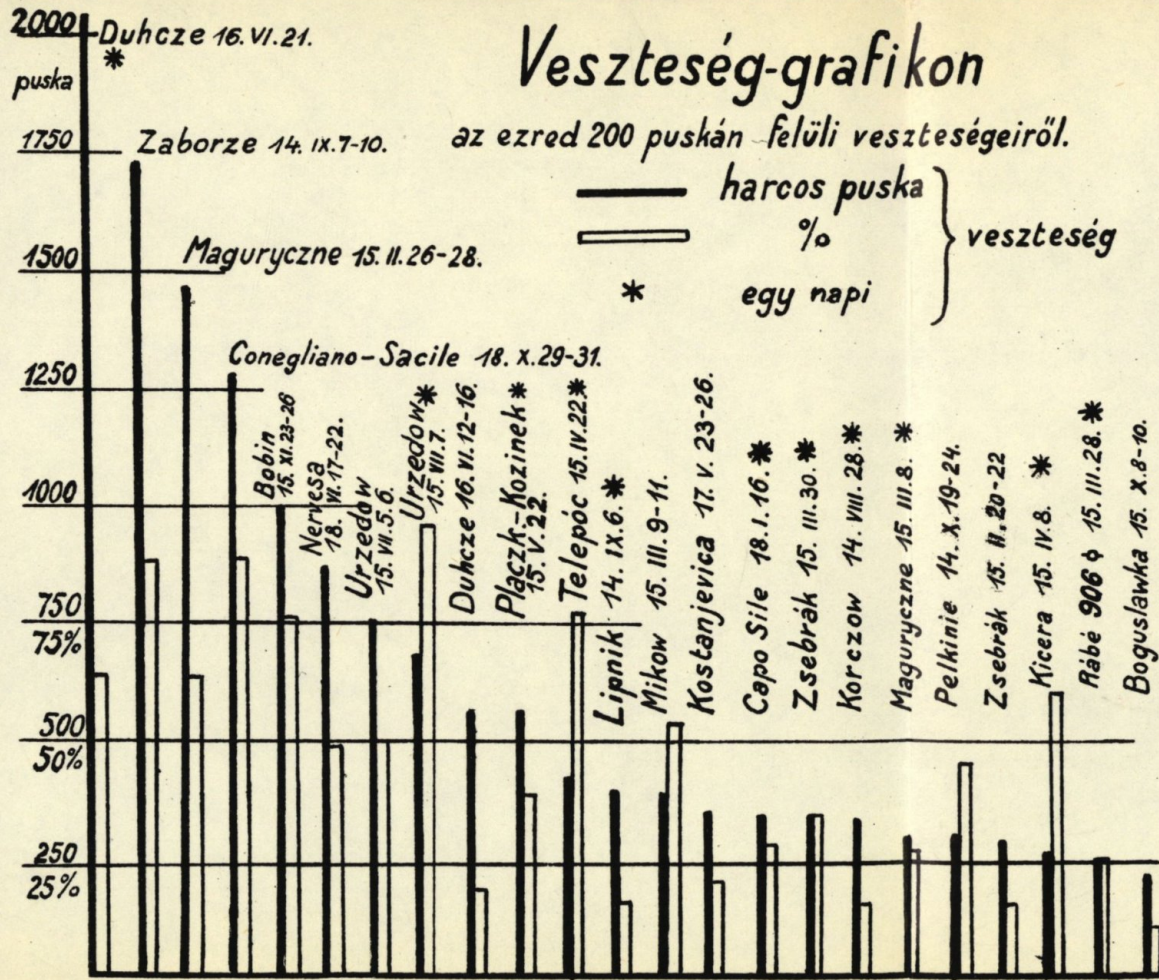

39. vázlat. 1:75.000

A 12/1. és III. népf. z/lj-ak
a Stochod-nál.
1916 júl. 8 - 1917 aug. 24.

26. mell.

